НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 10—11. Львів, за жовтень і падолист 1924. Рік XIX.

Преосвящ. Йосиф, луцький епископ, львівським суфраґаном.

В останніх літах актуальною була номінація львівського епископа суфраґана, який був би до помочи Ексцелєнції Митрополитови Кир Андреєви. На днях та справа вже порішена: львівським суфраґаном Папа іменував Преосвящ. Иосифа Боцяна, оставляючи йому титул „луцького епископа“ (на домагання Митрополита Кир Андрея).

Чому справу так полагоджено, не тяжко відгадати. Ватикан у польських політичних чинників не міг переперти, щоби вони згодилися на зреалізування титулу гр. кат. „луцького епископа“. А Ватикан високо цінить своїх достойників, і тому не міг глядіти на се, щоби епископ ще довше пробував у такій „ніяковій“ позиції, в якій Преосвящ. Иосиф дійсно пробував через повних 10 літ свойого епископства. З другогож боку певне, що польські чинники за всяку ціну хотіли позбутися немилої для них справи з „гр. кат. луцьким епископом“.

Не можемо сего скривати, що ми (без сумніву всі Українці-католики) радше бачили би Преосвящ. Иосифа на епископському престолі в Луцьку. Але й сего не хочемо скривати, що без порівнання радше бачимо Иого на становищі львівського помічного епископа, чим у такій ніяковій позиції, в якій пробував дотепер. Тішимося, що Преосвящ. Иосиф матиме нагоду працювати в винограді Христовім на ширшій арені, і своєю саможертвенністю, всесторонною наукою й досвідом принесе, про що ми переконані, обильні плоди для нашої Церкви й страдаючого українського народу.

Супроти Преосвящ. Иосифа „Нива“ має давний довг. Він жеж віддавна був її чільнійшим співробітником і вже яко епископ збогачував її сторінки своїми статтями про свящм. Иосафата, а „Нива“ ще не привитала Иого яко епископа. Не було нагоди, бо спершу Иого епископський чин оставав у тайні, а опісля ми ждали „порішення“, вияснення ситуації. Аж ось тепер справа повернулась так, що Преосвщ. Иосиф приходить до нас — саме в 10 літну річницю свойого епископства.

ЛБ АН УРСР
Ж. №

Преосвящений Владико! Витаємо Тебе щирим серцем, повним синівської віддано-сти для Тебе і повним надії на Тебе.

Просимо Всемогучого Бога, щоби кр-пив Тебе здоровлям і ласками в Твоїй праці для сповнення Твоїх і наших надій. На многая літа!

* * *

Преосвящ. Иосиф Боцян родився 10. III. 1879 р. в Буську. До гімназії ходив у Золочеві. Богословські науки кінчив у Львові, в Інсбруці та в Відні, де докторизувався. Рукоположений на презвитера 21. VIII. 1904 р. Був префектом у дух. семінарії у Львові, опісля через якийсь час сотрудникував у Любині Вел., а від 1910 р. до 1920 р. був ректором дух. семинарії. Як звісно, р. 1914. був він Москалями вивезений у Росію яко сповідник Митрополита Андрея, і в Києві в готелі, де митрополита спершу ульоковано, він і бл. п. о. Д-р Яремко були Митрополитом потайки поставлені в епископів 10. IX. 1914 р. Опісля Преосвящ. Иосиф перебував на Сибірі (в Минусинську) аж до розвалу царської Росії 1917 р. По уступленню з ректорського становища (в наслідок недуги) перебував у монастирі ОО. Василіян в Підгірцях. Яко префект у дух. семинарії бував він членом Виділу Т-ва св. Ап. Павла. Відзначається широким і основним знанням нашої літургіки, церковної історії та знанням чистої української мови. Нанисав „De modificationibus in textu Slavico liturgiae S. Ioannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis (Romae 1908)“, а на історичні — літургічні теми богато дописував до „Ниви“ та до „Богословії“, переложив на українське „Наслідування Христа“ Томи Кемпійського, євангеліє на неділю Пасхи і ин. Епископ Иосиф чоловік витревалої праці, та на жаль не тішиться кріпким здоровлям, одначе побут в Підгірцях дуже Иого скріпив. Маємо в Бозі надію, що Преосвящ. Иосиф у тих тяжких і скрутних часах для нашої Церкви, яко помічник Митрополита і під Иого проводом, успішно боронитиме нашу Церкву, а в ній самій поведе енергійну акцію для більшої консолідації та належного уформування відповідно до нових обставин, в яких ми знайшлися по світовій війні.

Сближається конець року, тому дуже просимо всіх П. Т. Предплатників вирівняти свої залеглости за 1924 р. До сього числа залучений грошевий переказ!

О. Ігумен Климентій Шептицький.

Про значіння св. Йосафата

в нашій церковній історії, теперішности і будуччині.

(Відчит на соборчику в Вишнівчику деканату унівського дня 12. VI. 1924.)

(Докінчення.)

В хвилі смерти св. Йосафата була *в Римі* для Унії *критична* і небезпечна година. Під впливом польського епископату так тоді, як і тепер в своїй більшости противного Унії, в окруженню папи поширилися вагання та сумніви, „чи се дійсно діло, що має будучність?“ Трудности видавалися більші, чим надія на успіх. Унія була поборювана зі *всіх* сторін: і *від можнійшої части українського народу*, яка хотіла православія, і *від Поляків*, які хотіли *латинського кашолицизму*, а в собі убога і немічна ставала з кождим днем убожша через дезерцію руської шляхти, вже в Римі призадумуванося над тим, чи не вибрати би якусь иншу дорогу? Аж тут *смерть* св. Йосафата дала *доказ* найбільше *наглядний, що се діло, якому благословить Бог, коли дає йому святих і мучеників.*

Кров священомученика сталася певним *задатком майбутньої побіди*, і в ту побіду *повірено в Римі.* Папа Урбан VIII. видає заказ, що ніхто з Русинів, ані світський, ані духовний не може переходити на латинський обряд, навіть і з найважнійших причин — хиба за особливим позволенням папи.

Декрет сей через завзяту опозицію польського правительства не міг бути оголошений. По довгих пертрактаціях мусів папа обмежити сей закон лиш до духовних, а що до світських видав лиш поручення латинському клирови, а саме Єзуїтам, щоби перестали перетягати світських на лат. обряд; поручення однак не було виконане, як то і тепер буває, коли в відносинах до нашої Церкви нашим сусідам щось не на руку. Ворожий настрій до Унії в Польщі і по смерти св. Йосафата не змінився. Як передтим, так і пізнійше верховодячі польські круги протегували і числилися з православієм, яке після їх погляду для Польщі вигіднійше від Унії; но всеж таки для самого декорум мусіли справі, за яку помер мученник, оказувати менше погорди, легковаження і незичливости; зрештою вони полагодили річ по своєму: політики зглядом Унії в сущности не змінили, лише св. Йосафата собі присвоїли яко „patrona Polski“,—так, як безнастанно присвоювали собі і присвоюють до тепер, що лиш доброго можуть від нас взяти. Нинішне положення в Польщі і в Римі дуже аналогічне до того, яке було при смерти св. Йосафата. В Польщі ворожнеча ще остільки острійша проти Унії і Українців, що нема короля Жигмонта, правдивого християнина і католика, а на його місці є народова демократія і „orga-

nizacje narodowe". Ся ворожнеча ще остільки острійша і для того, що треває воєнна психіка і засада, що „сильнійшому все вільно", тепер царить в Европі. В Римі вплив Польщі в послідних двох роках став великим і на кождім кроці старається шкодити і підкопувати Унію і її робітників, а Польща може декому видаватися сильною, може здаватися, що її погляд на релігійні справи Востока є авторитативний; розвал православія в Росії і в наддріпрянській Україні великий, а ми так немічні — так пригнетені! В тій критичній хвилі св. Йосафат знов пригадує Своїм ювилеєм в *Римі*, що се є *правда, за що Бог каже святим поносити мученичу смерть.*

Хоч ми позбавлені можних опікунів і заступників в Римі — то однак в році ювилейнім св. Йосафата, наша правда і справа Унії не тратить терену, а якоюсь надприродною силою двигається, чого доказом н. пр. номінація двох епископів до Америки та письмо папи до примаса Венедиктинців в справі зєдночення Славянського Сходу.

Крім того св. Йосафат пригадує своїм ювилеєм і *прочим народам* католицьким, що ми *істнуємо*, що не в однім *потребуємо їх помочи* і та поміч приготовляється. Під покровом св. Йосафата приготовляються місіонарі, приготовляються згромадження харитативні і люди науки, щоби приняти наш обряд, його скріпити і учинити спосібним до притягнення в католицьку єдність всіх до сего часу незєдинених.

Значіння св. Йосафата в будуччині нашої Церкви в її відношенню до незєдинених, — щож о тім можна сказати?! Для зєдинення всіх відорваних св. Йосафат жив, працював і своє життя віддав. Є отже *річю неможливою, щоби для тої справи не працював в небі;* і дійсно много є признак, що Всевишний якраз нашому Святому призначив задачу керманича і провідника в сій боротьбі.

Св. Йосафат своєю смертю вратував розпочате діло Унії, коли то під натиском козацтва і незичливістю Польщі вона вже мала загинути, коли московське православє запанувало всевладно на широких просторах царської імперії. Св. Йосафат скрився на 50 літ в підземелля Білської церкви і на причуд дивним способом вийшов з них в хвилі, коли то панування православя малося разом з царизмом повалити. Опустив границі Польщі в хвилі, коли вона мала воскреснути до нового життя, але життя — на жаль знов ворожого Унії; опустив Польщу, бо хоч вона собі Його присвоює, то Його ідей вона не принимає і їх поборює; Опускає св. Йосафат Польщу і іде ділити долю наших емігрантів.. На еміграції обходить Своє ювилейне торжество, і там дожидає будучих подій. дожидає тої рішаючої розправи, яка наближається — розправи між католицькою церквою восточного обряду, а між большевицьким атеізмом.

Св. Йосафат, як добрий вождь, збирає свої сили, шукає

помічників на широкім світі. В ріжних народах будить покликання до того апостольського діла і в нашім народі збуджує чимраз більше простих, але прегарних покликань; одним словом приготовляє собі військо, яке попровадить до побіди — але до побіди *не кервавої*. Не силою ненависти хоче Він ще воювати, але хоче, щоби ми під Його прапором зєдинення — разом з иншими — йшли *з любови* до наших братів, що остають ще в тьмі розлуки і роздору і *силою пожертвування себе* принесли їм те велике, те найціннійше, те конечне добро і релігійне і національне, *добро зєдинення*, добро *повної правди*, що то „*має освободити нас*“, як сказав Христос.

На закінчення ще треба навести одно з точки бого словської, чи містичної, але не менше реальної. „Бгъ прославлѣемый къ совѣтѣ святыхъ!“ Довкола престола Всевишнього є совіт — великі ради Святих!

Бог може обійтися без нічиєї ради, однак *хоче*, щоби та рада була, бо та рада *прославляє* Його, бо вона *помагає* черпати в тім бездоннім морю дарів, ласк і богацтва, яким є Божество, де Бог хоче тих рук, якіби черпали і розливали Його доброту по цілім Його сотворінню.

Бідний той нарід, що в раді державній, в соймі, не має представників, не має *своїх* заступників, які би *точно знали* його потреби, про нього *дбали*, вміли за нього *упімнутися і виєднати* се, чого йому треба. Тому *при виборах* так дбаємо о добрих заступників і уважаємо великою програною, якщо таких переперти ми не були в силі.

В совіті святих, в тій великій раді у Бога, де рішаються справи світа, доля одиниць і доля народів, *там маємо того великого нашого — рідного заступника. І дивна річ!* Той заступник мусить бути великий на тій раді і голос Його важкий і задача, яку має ще сповнити на землі, велика, бо *діявол*, відвічний противник Бога, *не перестає йти перебоєм проти нашого святого*. Иншим святим, що давно в тій раді, дає спокій, але на св. Йосафата заєдно організує нагінку, шукає собі помічників як раз зпосеред нашого народу, щоби не допустити до поширення Його почитання на Руси-Україні.

Бо чиж можна инакше пояснити собі сей факт, що чоловік тої міри і моральної вартости як св. Йосафат, великий святий, почитаний високо *цілим* католицьким світом, муж, яким *гордівби* кождий инший народ, чоловік *великий і під кождим оглядом і наш з крови і з кости*, а все і все по наших селах темні якісь духи хочуть його понизити. Кольпортуються плюгаві очернення і клевети на Нього, оперті на чім? — на осуді одного польського урядовця, (Льва Сапіги) і заїлих фанатичних приклонників роздору церковного — московського походження! Ся обставина для мене є доказом, ось чого: Наш нарід має якусь велику за-

дачу до сповнення в історії церкви і християнства і длятого то діявол так знущається над ним, так великих сил добуває, щоби нас згнобити, щоби відобрати віру і надію в Бога, щоби задержати нас в темноті і нужді. В тім післанництві нашого народу св. Йосафат либонь має перше місце. Його слава і Його почитання, я сильно увірений, є стисло звязані з побідою Царства Божого і в нашім народі і на Востоці. Длятого, чим більше темні сили хочуть відвести наш нарід від св. Йосафата, тим більше всіми силами повинні ми старатися поширювати Його культ.

Думаю, що в тім ділі св. Йосафат сам нам поможе і через випрошені ласки у Бога здобуде Собі серця нашого народу. „Душехват" за життя, тим більше по смерти зуміє собі здобути не лише честь, але й довіря і любов нашого загалу, помимо всіх противних затій.

Від побіди Його між нами залежить також і побіда ідей, Ним репрезентованих, побіда *не лише* в цілім нашім українськім народі, але через нас і між усіми братьми Славянами, ще незєдиненими.

Пророчі слова Урбана VIII. „per Vos, o mei Rutheni, Orientem convertendum spero" сповняться колись нашими жертвами і заступництвом св. Йосафата. Ось у тому найбільше Його значіння для будуччини нашої Церкви.

О. Василь Лициняк

Доля вдовиць і сиріт по священиках.

(Реферат виголошений на Загальних Зборах вдов.-сирот. Фонду у Львові дня 29. вересня 1924).

Від 1915 року займаюся сиротами нашої архієпархії. Ся праця дала мені нагоду зіткнутися безпосередно з кількома сотками вдовиць і кількома тисячами сиріт, вглянути в їх матеріяльне положення і розкрила передо мною велику та дуже небезпечну рану на нашім церковнім і народнім організмі. Сеї рани наша суспільність на жаль або не бачить, або не розуміє її небезпеки, бо не розвинула інтензивної акції ратования сиріт і длятого значна їх часть дістається з конечности під чужу опіку та пропадає на все для нашого народа.

Поміж тими незабезпеченими жертвами судьби заслугують на окрему увагу вдовиці і сироти по священиках. В марті 1921 року представив я сю справу на Загальних Зборах Тов-а св. Ап. Павла у Львові, які однодушно признали її важною і поручили Виділови, щоби нею занявся. Виділ видав відозву до духовенства, щоби складало жертви на закупно дому у Львові — а треба знати, що тоді можна ще було дістати дуже гарну реальність за невеликі

гроші — але як то у нас звичайно буває, соломяний вогонь з початку спалахнув, однак скоро потах. Жертви перестали впливати, тай скінчилося на тім, що закупили маленьку площу у Львові, яка лежить тепер облогом, а вдовицям і сиротам не прийшло ніщо з того. І так ся проба завела. Що правда, Тов. св. Ап. Павла моглоби сказати: се властиво не наш обовязок, журба про вдовиці і сироти по священиках не належить до нашого товариства*). Для того я постановив собі відкликатися до тих, що є комісарями вдовичо-сиротинського Фонду, або бодай відпоручниками деканатів, отже з титулу свойого уряду мають моральний обовязок розважити сю справу і придумати способи, якби злому зарадити. Користаючи з ласкавого дозволу Управи вдов.-сирот. Фонду, хочу в імени численних вдовиць і сиріт по священиках, що остають в крайній нужді і розпуці, промовити при нагоді нинішних зборів до Вашого, Впр. Отці, розуму, совісти і серця, а через Вас до всего нашого Духовенства.

Думаю, що не маю потреби подавати в подробицях викінчений образ положення вдовиць і сиріт по священиках, бо Ви, Впр. Отці, і ціле наше духовенство має його в щоденнім життю поред очима, тільки Ви так вже привикли до нього, так з ним освоїлися, що він не робить на Вас враження і не розбуджує у Вас відповідних почувань. Я тільки пригадаю, який є хронольогічний розвиток справи: Отже доки священик жиє, то Ви, як сусіди, буваєте в його хаті, користаєте з гостини, одним словом тоді для жени священика все гаразд, є сусіди, є приятелі і є родина. Але як тільки священик замкне очі, то нараз мовби грім ударив в хату. Тоді справджується прикра приповідка, яка є між нашими людьми, що „попові дзвонять, а попадю з хати гонять", вона ще раз побачить Вас усіх в день його похорону, а відтак роби собі, небоже, що хочеш, і йди з дітьми, куди хочеш. Дуже часто ще молодий завідатель дасть їй на відході відчути, що скінчилося її панування, що він тут має власть і силу, — й вона опущена сусідами, приятелями, а деколи й свояками, прибита недолею, стає безрадна і не знає що робити, щоби ратувати себе і дітей від нужди.

Мушу з жалем сконстатувати, що дуже мало стрінув я до тепер таких вдовиць по священикках, які в хвилях недолі не дали себе зломати; або мали до чогось кваліфікацію і обняли якусь посаду (учительки в школі, управительки захоронки), або здобулися на енергію і власною працею заробляють на себе і дітей: одна отворила кравецьку робітню, інша приймає на станцію учеників, а знов деяким, що

*) Тво св. Ап. Павла взяло на себе тільки акцію, щоби купити чи збудувати „священичий дім", а не щоби забезпечити всі вдови і сироти по священиках (бо се було би понад його сили). А що в тодішних часах польська марка горендально летіла в пропасть, то згадана акція не могла увінчатися успіхом. — *Ред.*

не мали дітей, удалося дістати місце господині у священиків — вдівців. Але се виїмки. Переважаюча більшість наших священичих вдовиць не була до життя приготована, мала кваліфікацію тільки на „їмосць“, а поза тим не научили її нічого практичного і вона в хвилі недолі не бачить іншого виходу, як плакати, нарікати і — жебрати. Замешкує в селянській хаті, а як не хочуть ніде приняти, то на цминтари в трупарні і зачинає їздити за жебраниною. Все те конкретні факти. А що роблять діти? Переважно марнуються, бож прецінь вдова не є в силі навіть їх виживити, а не то убрати, обути і післати до школи.

На примір бл. п. оо. Содомора і Ванчицький лишили по девятеро сиріт, Троян і Ковальський по 8, Рудакевич 7, Курдидик 6, Стадник 5 і т. д., а навіть і ті вдовиці, що мають двоє або троє дітей, то чи в нинішних обставинах є вони в силі дати їм удержання і виховання?

Крім сего знаю і такі випадки, що ще жиють обоє родичі, але обоє хорі на сухоти, дітей у них девятеро, а сам дріб, бо батько доперва 13 літ священиком! Другому також недалеко до смерти, хорий на горляні сухоти, а дрібних дітей має шестеро. Питаюся, хто тим всім має занятися, на чию голову лишать вони їх?

З якою совістю будуть вони на вічний сон замикати очі, коли знають, що стільки дітей лишають в крайній нужді? Пощо вони їх на світ приводили, коли не уміли, чи не хотіли подбати про їх забезпечення?

Перед війною діставала вдовиця бодай 50 кор. дару ласки; воно було небогато, але принайменше не примирала з голоду. Нині й того нема. Польська держава кинула деяким нашим вдовицям по 12 чи 13 золотих на місяць, иншим під всілякими претекстами і сего не дають, просто кажуть: niema cesarza, to niema i daru z łaski!

Отже на що може числити нещасна вдова? Чи поможе їй родина? Навіть якби була родина, то дуже рідко можна на неї числити. Родини є богато, доки ти, брате, в живих і можеш їх у себе приймати, а особливо коли маєш щось до роздання. Але як тебе нестане, то родина дуже часто ані не подивиться в сторону своїх сиріт, оден на другого спихає і кождий оправдуєся, що він має свої діти і свої обовязки.

А може брати священики заопікуються твоїми сиротами? Дотеперішний досвід каже, що слаба надія.

Брати священики дивилися довгі літа, як донька пок. пароха з Городка, Трещаківського, сиділа жебрачкою при вул. Шептицьких ч. 68. у Львові аж до самої смерти і то їх не зворушувало!

Брати священики дивилися, як донька по о. Богачевськім з Білого Каменя скінчила у Винниках сего року голо-

довою смертю і жид позичив 10 долярів на домовину для неї — і то також нікого не зворушило!

Брати священики дивляться і читають в дневниках, як донька бл. п. Данила Танячкевича витагає руку за милостинею, а донька пок. о. Василика з Гозієва в наймах у жидів. І воно нікого не вражає. Все те бачимо і чуємо від ряду літ і нічого не робимо.

Всі стани вже обєднались, створили свою організацію і зробили щось для забезпечення своїх родин, в послідним часі навіть рубачі у Львові, з виїмком одних-однісеньких українських священиків!

Чи се не сором для нас? І ми претендуємо собі право на провідників народа, причислюємо себе до його еліти. А тимчасом св. ап. Павло каже про таке як ми: „Аще кто о своїхъ, паче же о приснихъ не промишляєтъ, вѣры отвергся єстъ и невѣрнаго горшій єстъ“ (Тим. гл. 5, 8).

На когож ми властиво чекаємо, хто має полагодити за нас сей обовязок? Один з священиків сказав мені: „а чому наші власти нічого не зарядять?“. Хто так говорить, сей дає новий доказ свідоцтва убожества нашому духовенству. Як то? То епископи мають журитися нашими жінками і дітьми? То вони мають моральний обовязок дбати про забезпечення наших дітей, а не ми, їх батьки? А впрочім нехайби так котрий епископ спробував взяти сю акцію в свої руки і наложив поголовний податок на духовенство, то я ручу, що стрінувбися з неодним протестом, а може й до Риму пішлиби жалоби, що мовляв епископ мішається в несвої справи.

Отже положення наших вдовиць і сиріт є таке страшне, що не може вже бути гірше, а духовенство мовчить. На все маємо час — і політикою займаємося і економічними справами і просвітними, на всі ціли будемо давати і збирати жертви, на які тільки нам кажуть, лише про своїх найближчих подумати, для них щось зробити — на то нема часу. Як се назвати? чи се недбальство, чи рівнодушність, чи непорадність? І то треває не рік, не два, але десятки літ. Світські люде то видять і здвигають раменами, бо не уміють пояснити причини такого стану.

Нема що дивуватися, що супроти таких відносин панночка, хоч трохи думаюча, не хоче вже тепер за питомця виходити, і наші питомці зачиннють женитися в невідповідних кругах. Яка гарна перспектива для священичих родин! А ще одно скажу: в послідним часі стала дуже актуальною справа введення безженности клира в нашій церкві. Проти сего підносять протести і деякі світські круги і священики на соборчиках. Але з нашої вини справа так стоїть, що якби не було ніяких инших аргументів за целібатом, то вистарчивби сей оден, що наше духовенство протягом століть не зробило нічого для забезпечення своїх родин і лишає їх на

крайну нужду, отже таким легкодухам требаби рішучо не позволити женитися!

Але се лишім на боці. Я поставлю инші питання: Чи є ще яка рада, щоби положення наших вдовиць і сиріт улекшити?

Розуміється, що є, але під умовою, що ціле духовенство нашої архиепархії сего схоче і скаже собі солідарно: робім щось! Може бодай на тій платформі чисто гуманітарній виявимо спосібність до станової організації. В тій ціли повинен би кождий делєгат вибрати собі повновласника. але з правом диктатури: що він зарядить, будуть всі мусіли виконати. Ті делєгати зідуться, уложать плян праці, виберуть тіснійший заряд і до року може станути наша питома інституція, яка отре неодну сирітську слезу. Евентуальна друга розвязка моглаби бути така: нинішні Загальні Збори дадуть повновласть новій Управі і зобовяжуться виконати без застереження всі її ухвали, що будуть стреміти до поправи долі наших вдовиць і сиріт. Впрочім може хтось подасть ще иншу раду.

Моя нинішна ціль була тільки пригадати Впр. Отцям сю болючу, все отворену рану в організмі нашого духовного стану в тій надії, що наше духовенство поучене гірким досвідом послідних літ здобудеться вкінці і на такий крок, щоби зробити щось також для своїх найближих. Прошу, щоби Впр. Отці були ласкаві над тим подумати і висказати свій погляд в сій справі, бо дотеперішний стан довше тревати не може і не сміє!

Свящ. С. Біленький

Пляни науки релігії в народних школах.

(Продовження).

Перше св. Причастя.

Вінцем науки релігії в низших клясах народних шкіл є перша св. Сповідь і перше св. Причастя. І коли катехит приготовив дітвору, як належить, до сих св. Тайн, то вже сповнив найважнійшу часть своїх обовязків.

Правильником у тій так важній практиці релігійній був до недавна декрет конґрегації для св. Тайн з 8 серпня, 1910 р. затверджений папою Пієм X. Тим декретом був між иншим означений вік, від котрого дитина була зобовязана приступати до великодної сповіди і великодного причастя, пересічно від семого року життя, „в котрім вона зачинає приходити до розуму". Головний натиск кладено на се, щоби дитину чим скорше припровадити до сих св. Тайн та заправити її до як найчастійшого, по можности щоден-

денного св. Причастя. В декреті доказується, що до прийняття св. Причастя не конечне повне й досконале знання християнської науки, бо ще до XIII. віку подавано в цілій церкві, а подекуди на Сході ще й тепер подається після св. Хрещення маленьким дітям св. Причастя під видом вина. Дальше говориться в декреті, щоби дитина приступаюча перший раз до св. Тайн знала ті правди віри, котрі до до спасення конечно потрібні — та щоби відріжняла св. Причастя від звичайного хліба і вина.

В практиці стрінулися були зарядження декрету з чималими труднощами. Показалося, що головну роль у припущенню до св. Тайн відграє не вік дитини, але її умовий уровень. Ся трудність виринула особливо *у нас*, де звичайно пізнійше приходять діти до розуму, чим у семім році життя. На се складаються відмінні умовини нашої полоси землі, підсоння та клімат, які у нас не такі, як прим. в Італії.

Та згаданий декрет утратив свою силу ще в 1918. р., коли то почав обовязувати новий кодекс канонічного права — промульгований папою Бенедиктом XV. Дотичні канони сього кодексу, які управильнюють перше св. Причастя і першу св. сповідь, наводжу в дослівнім тексті.

Can. 854. §. 1. *Pueris, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius sacramenti cognitionem et gustum habent, Eucharistia ne ministretur.*

§. 2. In periculo mortis, ut sanctissima Eucharistia pueris ministrari possit ac debeat, satis est, ut sciant Corpus Christi a comuni cibo discernere illudque reverenter adorare.

§. 3. Extra mortis periculum *plenior cognitio* doctrinae christianae et *accuratior praeparatio* merito *exigitur*, ea scilicet, qua ipsi fidei saltem mysteria necessaria necessitate medii ad salutem pro suo captu percipiant, et devote pro suae aetatis modulo ad sanctissimam Eucharistiam accedant.

§. 4. De sufficienti puerorum dispositione ad primam communionem iudicium esto sacerdoti a confessionibus corumque parentibus aut iis, qui loco parentium sunt.

§. 5. Parocho autem est officium advigilandi etiam per examen, si opportunum prudenter iudicaverit, *ne pueri ad sacram Synaxim accedant ante adeptum usum rationis nel sine sufficienti dispotione*; itemque curandi, et usum rationis assecuti et sufficienter dispositi quam primum hoc divino cibo reficiantur.

Can. 859. §. 1. Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest ad rationis usum, pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum.

Can. 906. Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest usum rationis, pervenerit, tenetur omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteri.

Can. 1330. Debet parochus peculiari omnino studio, praesertim, si nihil absit Quadragesimae tempore, pueros sic instituere ut sancte Sancta primum de altari libent.

Can. 1331. Praeter puerorum institutionem, de qua can. 1330, parochus non omittat pueros, qui primam communionem recenter receperint, *uberius ac perfectius catechismo excolere.*

Як бачимо, нове церковне право зриває з передвчасним, механічним уділюванням дітворі св. Тайн і вимагає належнього їх зрозуміння і приготовання до них. А таке приготовання можливе лише тоді, коли дитина сяк-так умово розвинена.

Отже найвчаснійшим реченцем припущення дітий до св. Тайни Евхаристії і Покаяння у нас є девятий рік життя, що у шкільної дітвори відповідає третій клясі — і то при кінці шк. року. В міру потреби належить пересунути сей реченець на десятий рік життя, зглядно на четверту клясу. *Винятково можна і треба поступати з дітьми надзвичайно* спосібними і надзвичайно тупими.

На урядження першого св. Причастя для шкільної дітвори найкраще надається час пятьдесятниці.

Кромі віку і умового уровеня велику роль у приготованню дітвори до св. Причастя відграє також сам спосіб приготовання. Тут не булоби ніякої трудности ні для катехита, ні для дітий, якби всі діти маючі приступити перший раз до св. Причастя, належали до одної і тої самої кляси. Тоді в плянах науки релігії на дотичну клясу припавби матеріял стоячий у тісній звязи з приготованням до св. Тайн. Відповідно до сього бувби уложений також учебник релігії на сю клясу.

Однак катехит має тут до діла з дітворою не одної, але принаймі двох кляс, і тому не може безпосередно лучити приготовання до І. св. Причастя з пляновою клясовою наукою, бо научний матеріял у кождій клясі інший. Для того мусить катехит в поодиноких клясах користати з кождої нагоди і доривочно вказувати дітям на їх майбутнє перше св. Причастя та на услівя, під якими вони опісля будуть могли до нього приступити.

Та сама трудність виринає і при укладанню підручників. Чи і в котрім підручнику помістити доклад о приготованню до св. Сповіди і до св. Причастя? Поміститься такий додаток в підручнику для третої кляси, то утерплять на тім пляни, по яким розділений научний матеріял на поодинокі кляси. Колиж поміститься сей додаток в підручнику для четвертої кляси, то що буде з третою клясою? А колиб помістилось його в обох підручниках, тоді знов увійшлаб у підручники прикра тавтольогія, а трудність і так не булаби цілковито усунена, бо винятково можуть зголоситися до до І. св. Причастя і діти з інших кляс.

Одинока рада, видати осібну, маленьку книжочку про св. сповідь і св. Причастя тай у відповідну пору дати її

кождій дитині в руки. Тільки вона мусілаби бути по діточому, се є дуже приступно зложена. Всі схолястичні дефініції і терміни можна дарувати. За пример нехай послужить катехізмова дистінкція жалю на *досконалий* і *недосконалий*, яка зовсім непригожа, бо діти, а часто і старші, її не розуміють. Недосконалий жаль беруть вони за недостаточний, а се не вірно. Колиж їм скажемо, що є двоякий жаль: *жаль з любови* до Бога і *жаль зі страху* перед вічною карою, — до того, коли сказане зілюструємо відповідними примірами, то вони всьо зрозуміють. Їх буде легко поучити, що оба жалі добрі, хоч перший о много ліпший.

Слід замітити, що така книжочка-летючка зробить велику прислугу і загалови нашого народу, між яким, на жаль, ще багато таких, що не вміють порядно висповідатися. Кілько то труду і здоровля коштує нераз священика така сповідь? — А так, замість силуватись при сповіді на доразові поучення — звичайно безуспішні, бо приголомшений пенітент ані руш не може їх поняти, нехай священик дасть йому в руки сю маленьку, діточу книжочку! Нехай він дома поволеньки собі її перечитає, а коли він неграмотий, нехай читає дитина або хто інший!

Потреба такої книжочки у нас випливає з надзвичайної ваги і надзвичайного значіння св. сповіди і св. Причастія так у нашім життю церковнім, як і суспільнім.

V. Кляса.

Основою науки релігії в чотирох низших клясах є біблійні оповідання поширювані з року на рік в концентричний спосіб. Що року прибувають нові оповідання і то такі, які для пояснення научного матеріялу в дотичній клясі найбільше пригожі. І тому в чотирох низших клясах народних шкіл немає ні потреби ні місця на біблійну історію в цілости. Хто лише трохи має досвіду, не стане сумніватися, що дітвора сих низших кляс до якоїнебудь історії ще не доросла. Про науку біблійної історії — і то в невеликім обємі — може бути мова доперва при пляні на пяту клясу.

Через незначне поширення біблійних оповідань з попередних літ та через їх синтезу в систематичну цілість повстане властива *біблійна історія Старого і Нового Завіта*. З поодиноких частий вирине органічна цілість, а поза концентричними колами клясової науки з попередних літ зарисується нове коло.

Сей цілорічний научний матеріял поділім на відповідні чотири части, і одержимо подрібний плян на квартали.

Молитви і пісні: Безустанно повторяється молитви і пісні з попередних літ. В міру потреби і спромоги додається інші, довільні.

VI. Кляса.

Як ві злуки біблійних оповідань виростає біблійна історія, так з катехізмових елєментів, розділених на всі низші кляси дасться утворити учебник віри і обичаїв, або *катехизм.* Такий катехизм буде найвідповіднійшим підручником і правильником науки релігії для VI. кляси по таким причинам: 1) шкільна молодіж VI. кляси є вже відповідно розвинена і на передодні укінчення школи повинна повторити і утревалити собі в памяти всю науку христіянсько-католицької релігії в цілости; 2) як цілість науки релігії опирається на цілій біблійній історії, вивченій в V. клясі

Що до детайлічного поділу, молитов і пісень: — так само як у V. клясі. В особливший спосіб заохочувати молодь до релігійних практик.

VII. Кляса.

Щоби зі шкільної молоді, після укінчення школи вийшли правдиві, практикуючі христіяни, треба вказати сій молоді на найвисшу, найгіднійшу і найкрасшу ціль людини, се є на почитання Бога. Рівнож треба її відслонити надзвичайну знеслість та красу наших богослужень і обрядів. Катехит вивяжеться із сього важного завдання в I. півроці семої кляси, подаючи молоді найважнійші і найпотрібнійші віломости з *Літурґіки.* Особлившу увагу зверне і на се, щоби ученики семої кляси вміли послужити до Служби Божої.

Для заокруглення і довершення семи-дітної науки релігії, оповість катехит в II. шк. півроці найважнійші події з історії церкви, з особлившим узглядненням української церкви.

(Дальше буде).

Жонатий священик у відповідь нежонатому священикови на його письмо під заголовком „Жонатий клир а безженство клиру“*),

„Sine ira et studio”.

Можна бути вдячним авторови брошурки „Жонатий клир а безженство клиру“, виданої накладом „Товариства безженних священиків ім св. Йосафата в Станиславові“, за її написання і розіслання, чим відслонив нам тайну думок всіх

*) Хоч у „Ниві“ вже була випечатана відповідь „безж. священикови“, одначе отся відповідь, яку тепер печатаємо (її автором є старший священик), цінна тим, що наводить богато повчаючих споминів із нашого недавно минулого. А що квестія введення обовязкового целібату в нашому духовенстві незвичайно важна, тому домагається всестронного вияснення. — *Ред.*

реформаторів нашого клиру і дав нагоду до дискусії над порушеним питанням. Бо це питання стало від якогось часу у нас злобою дня, як сам автор замічає — товчеться у нас всюди і по часописах і по наших домах, а навіть уже по хатах нашого селянства, по дорогах і вагонах, та викликує протести і гнів, обурення, а навіть уличну лайку цілком невідповідну, що обиджає і понижує цілий католицький стан духовний, а особливо наше українсько-католицьке духовенство. Та що ця брошура написана з більшим спокоєм, то і надається більше до річевої і вичерпуючої дискусії. Стоїть вона значно вище від пашквілю, написаного свого часу д-ром Щепковичом, крилошанином і професором богословія в Станиславові під заголовком: „В імя правди", тої майже першої ластівочки, що заспівала дуже немило під вікнами нашого духовенства та для сильнійшої аргументанії в брутальний спосіб обкидала болотом та обілляла помиями ціле наше жонате духовенство на пожиток і радість ворогів. Нема що і дивуватися, що написання і поширення друком такого пашквілю зродили не тілько протести, але і обурення та упередження до тих всіх, котрі заговорили про потребу целібату духовенства в нашім клирі і жадають його обовязкового впровадження.

Я хотівби вести свою дискусію з безженним священиком спокійно і обєктивно, обминати всьо то, що давалоби підозріння, що гнів або упередження заставили мене писати отсю відповідь, та однак мушу совісно зауважити та зазначити, що і його брошурка грішить також упередженням, а навіть, обуренням, хоч і маскованим, що значно зменшує, а навіть цілком нищить силу її аргументації та переконування.

Бож запитаю шан. автора: де і коли чув або вичитав шан. автор це, що так аподиктично твердить, немов то жонатий клир засадничо є противний безженному духовенству, його ненавидить, кпить собі з нього і плюгавить його загально і без розбору? — Я признаюся, що ціле моє життя я обертався в сферах нашого жонатого духовенства і то всіх трьох дієцезій нашої митрополії, знаю добре всі давні традиції, звичаї і обичаї нашого духовенства, знаю всі добрі і злі сторони того клиру, його спосіб думання, його змагання і праці, та однак я не стрічався з тим, мовляв жонатий клир a priori відкидає целібат, а навіть св. дівицтво. Противно, колиб шан. автор був собі уважно прочитав акти і ухвали Львівського Собору, бувби наглядно переконався, що він грубо помиляється, бо на тім соборі хтож, як не жонате духовенство, явно і славно визнало висшість дівицтва і целібату над станом жонатим. — І тому не розумію, по що тут було аж цитувати ухвали Тридентійського Собору і пригадувати цензури, якими він грозить тим, що інакше училиби, або знов покликуватися на св. священомученика Йосафата, про котрого знаємо напевно, що як найсовіснійше

придержувався звичаїв і привілеїв східної грецько-католицької церкви, отже не пропагував офіціяльного целібату. Противно: ще був великим оборонцем нашої гр.-кат. церкви і св. нашого обряду, її звичаїв та привілеїв, затверджених буллями Святійших Вітців Папів римських, Урбана, Климентія і других, проти напасти не тільки незєдинених, але також і латинського польського клиру. А шан. автор жадає з легким серцем, щоби того всього так наше духовенство, як і цілий нарід мовчки зрікся на само бажання чи приказ нових реформаторів нашої гр.-кат. церкви і духовенства.

Я не перечу цілком шан. авторови брошури, що нашого клиру не можна назвати ідеальним, бо і сам знаю про многі недостачі не цілого, а значної частини нашого духовенства. Та мимо того не можу погодитися з його висказом, що на ці недомагання клиру одиноким ліком малоби бути запровадження загального целібату нашого клиру мов якого універсального еліксіру на відмолодження. Та шан. автор посунувся ще дальше, бо думає, що целібат нашого духовенства має бути одиноким середником до двигнення цілого нашого народу з того упадку, політичного нещастя, убожества духового і матеріяльного, в котре попав у великій части не зі своєї вини, а тим менше і не з вини жонатого його духовенства.

Така аргументація шан. автора є тільки доказом, як дуже поверховно він знає історію свого народу, його психольогію і світогляд, а також: як дуже слаба є його обсервація в тій справі і веде до блудних заключень. Бо інакше зрозумівби шан. автор, що наше жонате духовенство, коли і воює, то не проти целібату, а тим менше проти св. дівицтва, а лише проти насильного і примусового накидання целібату нашому клирови, а також прийшовби до переконання, що нашому народови і нашій церкві треба безженного і жонатого духовенства. Це зрозумів наш великий мученик св. Йосафат, котрий тілько старань і трудів положив для піднесення одинокого тоді нашого монашого чину Василіянського, сподіючися при його допомозі і цілий тодішний клир двигнути з того упадку і пониження, в якім він находився. Відчув це і зрозумів як найкраще і теперішній наш Митрополит Андрей, котрий, маючи до того змогу і великі власні засоби матеріяльні, взявся до поширення і поглублення нашого монашого життя, уважаючи монаші чини вицвітом релігійного життя, розсадником християнської етики і сподвижником правдивої християнської культури та невисихаючим жерелом освячування людей. А чинив це наш Митрополит Андрей не в иншій ціли, як і св. Йосафат, і в значній мірі цю ціль осягнув знайшовши і відповідну почву і людей до тих своїх змагань. Тимчасом шан. автор відважно твердить, що у нас нема відповідної і догідної почви до розвою таких інституцій — чи то монаших чи харитативних — а навіть: що на перешкоді тому розвоєви стоїть жонатий стан нашого духовенства, та ще з емфазою

кличе: „Нехайби так св. Вінкентій а Паульо або Дон Боско були жонаті, чи змоглиби вони двигнути такі великанські інституції, яким вони дали почин і зріст". — Я одначе цему мушу категорично заперечити. Здається, шан. автор не знає зовсім того, що межи нашим жонатим духовенством находяться героїчні сподвижники, як пр. о. Сілецький, котрий став і ініціятором і самовідреченим подвижником так вельми пожиточної церковної інституції, як Згромадження Сестер Служебниць Пр. Д. Марії. Він ходив і переконував, просив і жебрав — так, як це робив о. Боско — одним словом: вложив цілу свою душу в те своє діло, що нині так сталося не лише пожаданим, а просто конечним для релігійного життя в нашій греко-кат. церковній провінції. І чи не признасть шан. автор того, що до розросту цеї інституції, як на наші убогі обставини і короткий час, досить уже великої, причинилося у великій мірі якраз наше жонате духовенство, збираючи фондації, дари і т. п. в хосен тих захоронок. — Я радивби шан. авторови розглянутися в хроніці Згромадження Сестер Служебниць Пр. Д. М. і пошукати, чиїми то заходами, ба і коштом повставали в многих селах і місточках захоронки Сестер Служебниць. Я знаю многі імена тих священиків, і бачив їх заходи, хоч вони ділали все в тихости, без розголосу, крику та самохвальби, полишаючи всі свої особи в тіни. Дійсно справджуються на них евангельські слова: „інний трудишася — а інний в труд їх внійдоша". Правда, що дальшу організацію і надзір над тим згромадженням перебрали оо. Василіяни, а тепер Пр. Епископ Станиславівський, та це є тільки доказом, що безженне і жонате духовенство тільки себе доповняє, і коли разом іде і спільно працює, може витворити з нічого таку силу і організацію, котра з часом і шан. автора і цілий світ переконати зможе, що нам потреба і жонатого і безженного клиру.

Нестійною є дальше теза шановного автора, що жонате духовенство неспосібне до більших і вищих подвигів, бо воно звязане родиною та розділене межи церквою і жінкою.

Та здається, шановний автор не знав про се, що на поклик митрополита Иосифа Сембратовича цілий клир нашої провінції підняв велику борбу проти пиянства і корчми, та поборов його. Знайшлися многі жонаті священики, як о. Струтинський, о. Мох, о. Залозецький, о. Мардарович і инші, котрі полишивши жінки і свої господарства, до чого по думці автора жонате духовенство виключно привязане, пішли на місії від села до села, від міста до міста, не жалуючи ні часу, ні кошту, ні здоровля, щоби лише сповнити свій святий обовязок. — Чи той самий жонатий клир на зазив свого епископа Григорія Хомишина зі Станиславова не пішов знов разом з ним вдруге на місії в Гуцульщину ратувати від морального занепаду наші гори, як прим. о. Тео-

дорович, о. Добрянський і інші. — Ті жонаті священики сповнили дійсно героїчне діло, бо знана річ, що не один з них за ту працю і труд особливо за борбу проти корчми мусів до смерти пересидіти на найгірших парохіях, як дістався на чорну листу „врогуф пропінації", і засуджений був панами коляторами на вічну голодівку. — Знаю одного такого священика з перемиської епархії, що 105 подань вніс на парохію і аж за 106 разом одержав маленьку і то від Епископа. А і найновійші факти, котрих вже і безженний священик шан. автор, мусів бути свідком. Кілько то наших жонатих священиків опинилося в сибірських снігах і тундрах за обстоювання св. католицької церкви і оборону свого стада перед вовками? Я не можу без зворушення згадати того часу, коли начальник борщівського уїзду, москаль Бондарук, скликав дооколичних священиків до Борщева та строго заборонив їм сповідати і обслугувати парохіян зі Стрілковець і Пищатинець, бо там вспіли вже насадити православного, і то під загрозою тюрми, Сибіру, а навіть стричка. А мимо того ті отці духовні піддержували ті два села при своїй церкві, працюючи для них нишком ночами, щоби уникнути чуйного ока охранки і московських жандармів. Та може відповість на це безженний священик, що це одиниці, але не загал. Та я тверджу, що не одиниці, а загал за виїмком одиниць так поступав, не зважаючи навіть на це, що Епископ їх покинув і лишив без проводу.

А часи большевицької інвазії? Кілько тоді витерпіли жонаті священики, а не покинули своїх стад, як це учинив латинський польський безженний клир, що з дуже малими виїмками втік, полишаючи своїх вірних на „проізвол судьби". Скажіть самі, безженний отче, чи наш жонатий клир не спосібний до героїчних діл? Той жонатий клир опинившися в Росії і там не сидів з заложеними руками, а нераз в голоді і холоді працював на користь св. Унії, отже католицької церкви, — та виказав певні успіхи полишивши на Україні як найкрасші спомини по собі не тільки між світськими людьми, але і православним духовенством, насадивши там перші зерна до здійснення слів великого папи: „O mei Rutheni, per vos Orientem convertendum spero". — Приходять мені на гадку слова польського поета: „Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie". — Таке діється і з нового типу реформаторами нашої церкви і духовенства. Вихована в чужім для нашої церкви і народу дусі, задивлені і захоплені чужою дисципліною не знаючи, ані не розуміючи ані устрою нашої східної церкви, ані її дисципліни та обряду, знаходять у себе всьо не таким, як треба, всьо радіби змінити і перевернути, а насадити західне, мовляв ліпше, красше, доцільнійше і т. п. Пішов і шановний автор по тій утертій дорозі „самооплеванія", як сказавби московський поет, і каже: „наша церковна організація є розпуздана, а церковна нива лежить облогом..." „ізза пре-

данія старец" ми не добачуємо правди живої... а навіть противимося прямо покликови Божого Провідіня". Страшно подумати, до чого може дійти засліплення чоловіка, а особливо нашого реформатора нового типу, коли він береться до своєї роботи! Таку роботу вів свого часу Епископ Иоан Ступницький, коли, борючися з трираменними хрестами, не вагався сам лично лазити по престолах сільських церков і ломати прилюдно ті хрести, на соблазнь сільського люду, що ті хрести купував, ставив, ними дорожив і віками перед ними молився. Так боровся цей Епископ і з бородами, хоч нин борода нікого не гіршить, а противно нинішний Митрополит і Епископи і монахи, а навіть деякі з реформаторів, носять бороди, і ніхто тим не соблазняється. Мені здається, що цей Епископ робив це в добрій вірі, воюючи зі схизмою під диктатом цісарсько польських намісників в роді Альфреда гр. Потоцького і других.*)

Правда, цей Епископ жалував при кінці свого життя тої своєї роботи і пізнав, що був тільки сліпим оруддям в руках тих, яким залежало на робленню як найбільшого заколоту в нашій гр.-кат. церкві і які старалися застрашити цего Владику тим коротким рефреном: „A co Rzym na to powie".

При кінці свого життя побачив сей Епископ овочі своєї праці, що саме там, де сам Епископ ломав хрести, нарід став від нього відвертатися тай став доброю почвою для агітаторів в дусі Евлогія і Антонія і їх сподвижників. — І недавно були ми свідками такої самої роботи з календарем. Ме помогли і австрійські жандарми і вкінці треба було цю роботу покинути. Та на жаль по ній полишилися сумні наслідки і рани, що не так легко дадуться загоїти.

Нині діється те саме з насильним насаджуванням целібату. Який конець возьме ця реформа, покаже будучність, боюся, чи не скінчиться лише великою шкодою для св. Унії, а ще більше для спасення душ і тут у нас і там, куди звернені наші очі і бажання, на сході. — Боюся, чи наші новітні реформатори, не могучи нічого добитися своїми силами і видуманими собою ліками на наші хиби, не будуть мусіли бігати до Риму, а ще більше до Варшави, щоби там очернюванням і оплюгавлюванням свого жонатого клиру добитися того, чого самі не могли зробити, на радість тих

*) Хто хоче, може знайти богато документів в наших консисторських архівах, що зачинаються словами: „doszło do naszej wiadomości, że w N. ksiądz N.N. szerzy szyzmę w swojej parafji — nie przenosi ewangelji i t. d... Proszę Wielebnego Księdza Biskupa udać się na miejsce albo posłać zaufanego delegata w celu wdrożenia ostrego śledztwa i ukarania tego księdza. — Тут залучено донос якогось жандарма або подібного сторожа чистоти католицизму в нашій церкві, а кінчиться такий документ стереотиповим: „o rezultacie śledztwa proszę mnie powiadomić do 14 dni". — Відписи таких документів, розуміється, їхали безперервно до віденської нунціятури, де їх можна також подибати. — Розуміється, в слід за тим ішла нагінка і канонічні процеси.

ультра-католиків з „Газети косцєльної“ і т. п., котрі волять і штунду як „пул-католікуф“ — „унітуф“, а на котрих так залюбки покликується шан. автор. „Клир наш подібний до схорілого чоловіка, якому полишено гарну одіж.“ Дійсно треба бути вдячним ультра-католикам з „Газети косцєльної“ за то, що полишають нашому жонатому клирови принай менше гарну одіж, бо наші питомі ультра-католицькі реформатори навіть і ту одіж з нас стягають.

Помимо цего годжуся цілком з висказом шан. автора, що у нас шириться хаос і замішання — тілько не там треба шукати його жерела, де знайти його хоче шан. автор, і ту свою думку ще в других вмовити.

Безженний священик, автор обговорюваної брошури, ставить дальше ще один аргумент на попертя своєї аксіоми, і говорить о вищих обовязках і ідеалах католицького священика, додаючи, що жонате духовенство не може мати їх зрозуміння, а коли і має яке поняття, то не може їм відповісти, не то вповні їх сповнити. — Тут покликується шан. автор на самого Христа Спасителя, на його примір, як також на примір святих Апостолів і всіх тих героїв, що посвятилися апостольському життю, тай твердить, що сам Христос вимагає для апостольського звання свободи від всяких узів і переконань, які спричиняють жонатий стан. — Правда, як влучно і на голову побиваючо! А однак я не можу зрозуміти, як священик повний Духа Божого і певно також великої ерудиції в інтерпретації св. Письма, отже і висказів Спасителя Христа, може підсувати власні думки і переконання під авторитет самого Христа і св Апостолів, орудуючи при тім в свій спосіб цитатами св. Письма. — Забув, здається, шан. автор, що Христос є правдивим Богом і нікого не змушував ані насилував, і що передання св. Церкви учить нас, що Ісус Христос покликував на своїх апостолів не самих целєбсів, бо лише один з них, св. Йоан Богослов, був дівственником, а о св. Петрі виразно каже євангеліє, що мав тещу, яку Ісус Христос уздоровив. — О инших Апостолах нема навіть згадки, чи вони були жонаті, чи покинули свої жінки, чи може не розходячися з своїми жінками сповняли свій апостольський уряд. І це послідне, здається, є найправдоподібнійше, коли зважимо, шо це були жиди, у котрих було великою ганьбою не мати дітий, отже і не мати жінок. А впрочім і історія католицької Церкви свідчить, що богато соток літ в тій Церкві духовенство було жонате і то не тілько низше, але і самі Єпископи. — Шан. авторови, здається, також відомо, що на той час припадає найкращий розцвіт католицької Церкви, яка в тім часі звела тяжку борбу з юдейством, з поганством і вселякими єретиками та їх світло побідила, що в тім часі виросло на лоні Церкви найбільше героїв мучеників і святців, котрі реалізували світло і доцільно ідеали і завдання св.

кат. Церкви та що в тім часі повстала і розвинулася як найгарнійше християнська культура.

При чімже тут такі аргументи шан. автора за безженством чи проти жонатого духовенства? Противно, може пригадає собі шан. автор висказ Ісуса Христа, коли говорив о „скопцях“ і додав: „могий вмістити, да вмістить“. Знов же на иншім місці сказав, що „тілько той недостойний його, х т о б і л ь ш е любить жінку, чада, як мене“.

Тож висказ шан. автора, що целібат є головною умовиною правдивого розцвіту життя кат. Церкви, є неправдивим, а висказ, що католицька Церков добуває свою силу тільки завдяки безженству священиків, не є влучним, бо Церков католицька одержала і дальше черпає свою силу від Духа святого і з присутности в Церкві самого Христа „і се аз з вами єсьм, до скончанія віка“.

Однак задля тих похибок шан. автора я не можу відсуджувати його від розуму, як це він учинив кілька стрічок низше в своїй брошурі зі своїми противниками, а се тому, бо я цілковито признаю рацію йому о доцільности заведення целібату світського духовенства в західній Церкві, коли Папи римські боролися за висшість духовної влади над світською, бо в борбі о власть треба війська, котре собі утворив церковний голова римської церкви з безженного клиру. Та, здається, б е з ж е н н о м у с в я щ е н и к о в и і в с і м й о г о одномишленникам д у ж е д а л е к о д о т о г о, щ о б и б о р о л и с я з і с в і т с ь к о ю в л а с т ю о в е р х над н е ю. — Однак саме безженство клиру не запевнило світлого розцвіту католицькому духовенству і плекання високих ідеалів церкви, коли треба було в недовгім часі скликати Собор тридентійський і ухвалювати стільки канонів „de reformatione“, щоби видвигнути католицький клир західної церкви з глубокого упадку, в якім він опинився. Отже жерела сили і розмаху католицької церкви до повного життя духовного не треба шукати лише в целібаті західно-кат. духовенства.

Говорячи о задачах і обовязках клиру, повинен був шан. автор звернути свою увагу на певний поділ в тих обовязках, а то, що инша річ є священство, а инша душпастирство, бо хоч ті дві річи і як тісно зі собою звязані, то однак не кождий добрий священик є заразом і добрим душпастирем, але не навідворот. — Тому, коли я буду дальше розглядатися в думках і висказах шан. автора, то буду узгляднювати цей поділ, а роблю це для більшої ясности, для скорійшого виявлення правди, о котру і шан. авторови і мені ходить. Вправді безженному священикови, шан. авторови, здається, що він вже знайшов ту правду в офіціяльнім целібаті нашого духовенства, і в тім своїм погляді він фанатично засліплений, однак я, як і подавлюча більшість нашого духовенства, а також майже цілий загал нашого народу з цим погодитися не можемо.

Шан. автор, безженний священик, застановляючися над станом нашого духовенства, церкви і народу, старається виказати, що у нас брак організації, бачить всюди рознузданість дисципліни, обурюється на брак узнання авторитету Епископа — особливо станіславівського — та спротив проти його змагань, з яким він всюди стрічається. Вкінці називає це борбою поганою і злочином не тільки проти Епископа, але й церкви і народу, що веде до викликання межиусобиці, ненависти, а вкінці до цілковитого упадку. Я згодився вповні з шан. автором, колиб не одно, на що він — здається — забув звернути увагу, а то, що устрій нашої кат. церкви — чи східної чи західної — є того рода, що Епископат є головним і рішаючим чинником в церковній дисципліні, та шо від проводу, починання і праці Епископату залежить в великій мірі і дух, який панує в організації церкви. — Консеквентно Епископат стає у великій мірі причиною розцвіту або упадку духовенства. Отже мусить собі приписати або вину або заслугу зглядом церкви та її розвою. На це дає церковна історія дуже богато доказів, я хочу звернути увагу безженного священика тільки на нашу провінцію.

Безженний автор певно не памятає часів Епископа перемиського Йоана Снігурського. Та колиби він хоч побіжно прочитав собі спомини про цего Епископа, написані його капеляном о. Желехівським, хоча може і не в дусі новітних реформаторів нашої церкви, то здивувавбися в тій великанській праці, яку той Епископ зробив в своїй епархії та подивлявби способи і великі успіхи тої праці; дальше пізнавби, як тогочасне духовенство перемиської епархії прилипло було до нього і з ентуязмом виконувало його розпорядки. А чому так? Бо він був не настоятелем — а батьком, не Епископом а братом свого духовенства. — Він знав кождого лично не тільки з вигляду, але знав прикмети його душі і тіла, до чого він спосібний, а що йому не під силу, і то не з актів деканальних і консисторських, не з нашіптувань заушників і підлизників, а з власного досвіду. Він старався заставити кождого після його спосібности до відповідної праці. — Він знав не тільки кождому приказувати, але порадити і помочи, де того було треба, одним словом — він був не тільки епископом священиком, але і епископом душпастирем. А хоч часом і розбігалися його наміри з поглядами йому підчиненого духовенства, то не громами і насильством, а наукою, переконуванням і любовю умів він зєднувати собі душі і серця за собою потягати.

Можна бути найкрасшим, ідеальним свяшеником, повним Божого Духа, повним науки, повним духа молитви і т. и. а притім лихим душпастирем. — Хто добре знає людське життя, знає добре о тім, що для доброго душпастиря треба чеснот і любови, смиренности і милосердя, бо як каже св. Іван Золотоустий в своїй гомілії — „ті чесноти навіть чи-

стоту перевисшають". Добре отже душпастирство виключає всякий примус і насильство, бо воно веде з одної сторони до гордости і упертости, до розчарования і апатії або навіть цілковитого зломання, а з другої сторони воно родить негодования, протести, а навіть явний бунт.

Отже не дивота, що такий душпастир став голосом вопіючого во пустині. — „Не вдіє він нічого ані з тими карликами, котрі його обступлять і оплюють", а противно навіть здеморалізує своїх прихильників і приятелів, які побачивши його слабість і розпучливість положення, що з нього не уміє вийти, використають його для своїх личних цілей, користей і вигод.

Не хотівби я бути голословним, а однак дуже мені прикро давати докази на то, що висказ мій не є тільки моєю теоретичною комбінацією, а дійсно реальною правдою. Загально відома річ, що нині в одній з наших дієцезій занимають безженні священики „безсумніву многі не з переконання, а з примусу, хоч може і дуже строгі целєбси" що найкращі і найбогатші парохії без огляду на то, чи вони там відповідні чи ні. — Щоби того доконати, уживається ріжних способів, як спеціяльних конкурсів, деклярацій і т. п. Способи ті після мертвої букви канону лєгальні, а часом і незаконні, що їх однак все жонате духовенство мусить уважати за болючі для себе і т. п. — З того родяться конфлікти і ріжні нарушування „авторитету", з чого знова виходять протести і, як каже шан. автор, „яничарська робота", на котру ображений „авторитет" реагує репресіями і т. п.

Такий примус і насильні репресії доводять дуже легко до зловживання власти. — А що гірше — та процедура входить з гори вниз і доводить до куріозів. Лучилося приміром таке, що на нерозважне бажання безженного пароха на одну з найкрасших і найбільше релігійних парохій кидає Епископ інтердикт і то за це, що якась дитина, нарочно чи не нарочно, вибила щибу в вікні на попівщині чи щось подібного. — Не хочу робити з цего факту якихсь дальших загальних висновків і застерігаюся рішучо від генералізування поодиноких фактів і кидання наклепів і очернень, бо я хочу бути далеким від „яничарської роботи", о котрій говорить шан. автор, а навів я тільки приміри для того, що я висше сказав; що добрий, побожний священик ще не конче є добрим душпастирем, тимбільше, що того пароха пізнав я як дуже працьовитого і побожного та діяльного в церкві, в школі і в народній роботі, а станиславівського Епископа я шаную не тільки як Епископа, але як вельми релігійного, повного Божого Духа священика, від котрого і я мав нагоду научитися много, що тикається життя духовного, аскетичного і релігійного загалом. — До того я особисто ще переконаний, що, як на загал, саме жонатий священик має далеко більше даних на доброго

душпастиря. як безженний. Чому так — я буду старатися в коротці виказати. — Це тому, що 1) безженний священик, хочби найідеальнійший і з найбільшою посвятою, виїмково лише є в можности зрозуміти як слід обставини родинного життя. А що воно так є, доказом може нині послужити сам шан. автор і його понимання життя супружого і родинного, яке він виказав в своїй брошурі, мовляв „супруже життя то тільки заспокоєння полових потреб"; а родинне життя — то продукування і плекання дітей та змагання до вигідного життя. Не може шан. автор, безженний священик зрозуміти того єднання душ в добрім супружю і тої любови і стремління до загального добра не тільки матеріяльного, але і духового в родиннім життю, того змагання до відроджування самих себе в своїх наслідниках та виховування будучих поколінь, членів не тільки родини і суспільности, але і добрих синів церкви. Певно, що се труд і тягар не під силу і змогу многим, однак які великі і чудові плоди тих трудів і змагань! Прошу собі представити хочби тільки в уяві такого жонатого священика, що не тільки словом, але живим приміром проповідає то ідеальне життя супруже і родинне. Що значить хочби і золотоуста проповідь, що ділає хвилево, проти неустанного ділання приміру взірцевого життя на людські уми і серця, що мимоволі спонукує до наслідування Чи може бути більша і красша атракція не тільки в одній парохії, але в цілій околиці, котра родить пошанівок, а навіть подив та веде до загального освячування не тільки поодиноких душ, але і цілого загалу. — 2) Шан. автор твердить, що жонатий священик, поділений між церквою і жінкою, зглядно родиною, не в силі в тім роздвоєнні відповісти всім тим вимогам і завданням, які ставить до нього його священичий стан. — Та я спитаю, чи безженний священик цілковито вільний від тих всіх перешкод, які шан. автор добачує у жонатого священика? Я відповідаю, що ні, хиба в монастирі або в подібнім згромадженню, бож безженний священик мусить так само провадити дім, господарство і т. и. — загалом промишляти над удержаннєм себе і тих всіх, що замешкують його дім і він ними опікується. Певно, що коли такий безженний священик захопить до кількох літ свого священства „pingue beneficium", то йому може переливатися, але нехайби такий целєбс опинився на голодівці — далеко від світа і людей — життя його буде таке тяжке, а навіть праця неплідна, бо його скоро огорне розчарування, апатія, а навіть зломання. — Він буде скоро утікати від своєї біди, занедбає себе і свою парохію, буде шукати відради межи людьми поза своїм домом і своєю парохією. Мені здається, що життя безженного священика в тім напрямі буде далеко тяжше і більше утрудняюче йому сповнення священичих і душпастирських обовязків, як життя жонатого священика, у котрого всі ті тягарі поділені між ним і жінкою. — Бо сказати

правду, жінка нашого священика — то безплатна робітниця, кухарка, швачка і т. д. Вона мусить заступати свого мужа, священика, коли він занятий в парохії, в школі, при молитві і т. п. — Вона отже несе цілий тягар або більшу часть заряду і надзору господарства домашнього і пільного на своїх плечах. — А що більше — вона мусить не раз помагати евому мужеви в парохії, бож знаною є річю для того, що добре обзнакомлений в життям нашого жонатого духовенства, особливо на селі, що вона і повірницею і порадницею і лікаркою парохіян в многих случаях, вона стає для своїх парохіян добрим приміром і в родиннім життю і при вихованню дітей та в ріжних инших нагодах. — Вона і прачка церковного білля і та, що удержує лад і порядок та чистоту в Божім домі і т. д. — Правда, що не всі „попаді" відвовідають тим своїм тяжким задачам, але ті рекрутуються по більшій части зі світських то є тих, що попали в „попаді" не з попівського роду, отже не знають і не можуть зрозуміти тих завдань, звичаїв і традицій наших попівщин особливо по селах. А що за те має жінка священика? Каже шан. автор, що вона богатиться церковним добром. Ні, безженний отче! Бо коли і яка свящeнича родина жиє достатно і вигідно, то тільки або завдяки віну, яке внесла жінка або завдяки тому великому трудови і праці, які вона мусить поносити ціле життя. — Звичайно однак так буває, що коли вона лишиться вдовицею з сиротами, то мусить нераз жити жайже о жебрачім хлібі або на ласці свояків і добрих людей. Не дивуйтеся отже, безженний отче, тим „попадям", *що вони найбільше обурюються на таке* їх трактування через тих давних і новітних реформаторів, що пускають на них затроєні стріли в роді бл. п. Дра Черлюнчакевича, проф. богословія, який з університетської катедри голосив, що жінки священиків — то наложниці, а їх діти — байструки. — Чому він це голосив, знають всі, що його близше знали, бо він думав собі, що в той спосіб скорше доскочить мітри, котрої не міг дочекатися, і не дочекався. — Дальше треба памятати, що жінка священика на селі звичайно була і є тою одинокою інтелігентною особою в його домі, з котрою священик може поговорити о річах не буденних, а о висших, ублагородняючих серце чоловіка. — Вона нераз мусить рефлєктувати слова мужа і справляти його похибки, що їх допустився у відношенню до своїх парохіян через свою горячкову, не відповідаючу священикови вдачу і темперамент. — Вона мусить нераз лагодити спори і непорозуміння межи парохіянами, а своїм мужем і т. п. Вона являється сим „маточником" християнської культури і добрих обичаїв, котрі несе між парохіян свого мужа своїм приміром, науками і порадами, своєю любовю і милосерними вчинками. — І наш нарід любить і хоче мати „попадю" на своїй — „попівщині", а дуже жалує такого священика, що „попаді" своєї не має, не довіряє йому

або навіть прямо не любить і сторонить від нього. Попробуйте отже, безженний отче, приглянутися близше і зрозуміти життя жонатого священика, особливо на селі, а певно самі скажете, що се свята правда.

Шан. автор, безженний священик, вишукуючи всілякі перепони, що перешкоджують діланню св. Духа в серцях і душах жонатого духовенства, нарікає, що через жонатий клир терпить і безженне духовенство в своїм змаганню до освячування себе і своїх вірних і через це не може доконувати нічого великого і надзвичайного, та кличе з розпукою: „де є в нас ідеальні сімї християнські, котрі перші виховують кандидатів духовного стану? Де є ті катехити, котріби в молодих серцях защіплювали високі ідеї? Де є в нас ті виховуючі інститути, котрі хоронять молоді душі перед впливом зіпсутого світа? Де є в нас ті парохи, під котрих руководством моглиби молоді священики продовжувати дальше практично духовний семинар?“ Дійсно страшні закиди! А всьому тому винувате жонате духовенство! Та будьте ласкаві, шан. отче авторе, вислухати і мене, а може неодно, на що нарікаєте, вам вияснить ся. — Одного разу зійшлися в Перемишлі два ректори семинарів духовних, оба старенькі, що ціле своє життя виховували молодий клир: бл. п. д-р Ільницький гр.-кат. і кс. Сквірчиньскі, римо-кат. Я був свідком такої їх розмови: о. Ільницький нарікав, як звичайно кождий настоятель на своїх питомців, що мусить поборювати великі трудности в вихованню їх на священиків. — Кс. ректор лат. семинара в Перемишлі на то йому відповів: „Księże rektorze, co ksiądz mówi! Ach, żeby ja miał choć połowę tych chłopców, co wy macie. Wy macie na ogół dobrze wychowanych, samych inteligentnych, zdolnych i dobrych obyczajów młodzieńców, z domów waszych księży. A ja kogo? Albo ludzi, którzy już przeżyli się i wyzbyli się wszystkiego szlachetnego w swoim rozpustnym życiu, które prowadzili, nim przyszli do seminarjum, i wstąpili do niego li tylko dlatego, by módz bez trudu i spokojnie dokonać swego żywota — albo materjał na pół dziki, bez wychowania, bez najmniejszej ogłady z pod mazurskiej strzechy tak, że ja muszę ich uczyć nawet jak siąść, jak stać, jak łyżkę brać przy stole, a cóż dopiero mówić o jakichś ideałach kapłańskich i t. p. Ile to starań i pracy kosztuje zrobić z tych ludzi dobrych kapłanów, ile jeszcze więcej rozczarowań i zawiedzeń w nadziejach i zgryzoty, a ile wyrzutów muszę wysłuchać od księży biskupów i proboszczów za moje pomyłki w kwalifikowaniu tych młodych przezemnie wychowanych księży.“ — Той ректор, що виховав сотки латинського клиру перемиської епархії просив о. Ільницького, щоби він позволив приходити його вихованкам до гр.-кат. семинара і навідворот „żeby się zapoznawali i dawali sposobność moim klerykom poznać dobre obyczaje i zwyczaje dzieci ruskich księży.“

Коли не вірите, спитайте, чи це правда, тих, що ще

жиють і бували з наказу о. Ільницького у о. Сквірчиньского та його клириків в Перемишлі. — Так оцінював добрий священик і педагог не свій, а чужий сімю наших священиків і її значіння для нашої церкви, яко „маточника“ доброго, ідейного нашого клиру. — Та наші священичі сімї можуть бути „маточниками“ навіть аскетичного, монашого життя. На це вкажу вам, безженний отче, сімю о. Теодоровича з станиславівської епархії, котра віддала до монастиря оо. Василіян трьох синів, а дві дочки, одну внуку, одну сестру до С.С. Василіянок, а вкінці і сама жінка о. Теодоровича по його смерти вступила до монастиря, здається в Словіті. — Чи це щось звичайного?

Ви нарікаєте, безженний отче, де є ті катехити і т. и.? Даруйте, отче, може ви не знаєте про такого катехита як о. Ясеницький зі Самбора, о. Желехівський з Перемишля, о. Торонський з Дрогобича, ще живучий о. Юрик і инші, котрі були не катехитами, — законоучителями, але дійсними рідними батьками своїх учеників. Про це найкрасше можуть сказати їх ученики. — А що не всі такі катехити, то чи винувате тому жонате духовенство, чи ті, що не з огляду на добро церкви і народу, а з инших всяких причин, навіть з протекцій, назначували катехитами людей невідповідних і без Божого духа, що були посміховищем для учеників та своїх товаришів — учителів. — Що гірше, вони нераз були глухі на скарги і прошення родичів і инших священиків і тримали їх на тих становищах.

Нарікаєте, безженний отче, де ті виховавчі інститути і т. и.? А я спитаю вас, чиїм заходом і коштом повстали майже всі ті інститути, бурси, інститути для дівчат і т. п., як не заходом жонатого духовенства. Погляньте тільки на Інститут Дівочий в Перемишлі, котрого устрій подивлями свого часу навіть Німці і Французи, особливо за часів Епископа Чеховича, що горячо займався ним разом зі своїми крилошанами і другими священиками та світськими людьми.

Не знаю, що тепер там діється, але знаю то, що жонате духовенство поставило дуже високо той інститут і якраз в тій ціли, щоби свої дочки виховати на добрі „попаді“, будучі матері добрих і ідейних священиків.

А і виховання нашого молодого клиру чи в руках жонатого духовенства? Чи, коли діялися або діються в наших духовних семінарах „геци“ і т. п., чи і то вина нашого духовенства? Чи винувате жонате духовенство, що свого часу сидів ректором у Львові д-р Слимаковський (вульго Заяць), що щасливий був тільки того дня, як не бачив на свої очі ні одного питомця, що обривав питомцям кошти на їх харчах і т. п. та щадив гроші на те, щоби їх відвозити до намісництва і за те одержати цісарський ордер? Чи винувате жонате духовенство також в тому, що перед питомцями замикано на чотири спусти семинарицьку бібліотеку замість

дати їм нагоду набиратися науки і заохочувати їх до глибших студій богословських так потрібних кождому священикови і дати змогу під проводом оо. настоятелів збогачувати так бідну нашу в тій ділянці науку і літературу? Впреосвящ. о. Митрополит Андрій полишив для Станиславова велику бібліотеку, а на кілько центиметрів припала вона порохом? Чи знайшовся в Станиславові хоч один настоятель, що отворивби ту скарбницю для молодого клиру, котрий показавби той незнаний світ і заохотивби до праці і користання з тої скарбниці молодь, що все і всюди так легко запалюється до всього, що нове і незнане.

Чи може і це не чиста правда, що виховання молодого клиру, отже і жонатого духовенства, було, є і буде в руках безженного клиру? Отже якраз те духовенство в першій мірі відповідає за те, яке тепер у нас духовенство і до чого воно спосібне. — Питає автор, де є в нас парохи, під котрих руководством і т. д.? Мій Боже, причім тут жонате духовенство і що воно може вдіяти, коли теперішний молодий клир — особливо безженний — вихований в станиславівськім семинари, а може і инших, погорджує тим жонатим і нежонатим парохом, показуючи на кождім кроці свою мниму висшість, не то що не слухає рад і пересторог своїх парохів, але дуже часто не хоче навіть виконувати припоручень свого Епископа і того Епископа, що те саме безженне духовенство так дуже протеґує і всюди попирає та ним засадничо опікується.

Дарує шан. автор, але він за далеко в своїх обвинуваченнях жонатого духовенства загнався, бо стріли, пущені ним на жонатих, обертаються саме проти безженного священика і його думних фраз і деклямацій. Шан. автор так дуже захоплюється всім західним, що аж мене це дивує, а до того настирливо насувається мені думка, що він знає цей захід тільки з оповідання і присягає „in verba magistri". Правда і я захоплювався многим на заході, коли ще молодим мандрував по цілій Австро-Угорщині, Німеччині, Італії, подивляв много і многе, та признаюся, що найменше я захоплювався безженним світським західним духовенством, з яким я старався стикати, жити і в той спосіб пізнавати його життя і буття. Що там дуже високо стоїть монаше духовенство, це правда. І то не під кождим зглядом, а що трудно це сказати про світське духовенство, це також правда. — А я добре пізнав польське, чеське, німецьке в Баварії і Тиролю, в части хорватське і словінське духовенство, з ним довший час лично стикався і переписувався. — Не можу тут широко розказувати про свої пригоди, вражіння і досвіди, бо це мене за далеко завелоби, скажу тільки загально, що тамошне світське духовенство загалом тільки люде звичайно, як і у нас люде, жонаті чи безженні. — Більше сподобалося мені тамошне монаше духовенство, його змагання і діяльність. Та мушу зрадити шан. авторови,

безженному священикови, одну незнану для нього і для многих нашого клиру тайну, яку раз оповідав бл. п. епископ Чехович, повернувши з Відня з конференції австрійського Епископату, в тіснійшім кружку священиків, між котрими і я був. Він говорив, що коли в розмові з кардиналом віденським він жалувався на труди і перепони, що їх мусить поборювати у підчинених собі священиків, той відповів йому: „Ваше Преосвященство, даруйте, але ви грубо помиляєтеся, коли нарікаєте на свій клир. Що я маю казати, коли у мене під моїм боком мої священики так дуже заражені протестантизмом і масонством, що впроваджують в своїх костелах попри культ божий також культ діявола і кажуть своїм вірним зі собою до нього молитися." — Кардинал пражський, що слухав тої розмови, також її потвердив. — Певно, що цего не можна генералізувати і це булоби простим очорненням, а однак велика апостазія підчас і по війні чеського безженного римо-кат. духовенства і инших дає дуже богато до думання.

І сам я богато бачив і пізнав на заході такого, чого нема між нашим жонатим духовенством не тілько під оглядом моральности, християнської етики та святости життя, але навіть під оглядом вірування і духовного світогляду, що шан. автор називає „противленням діланню св. Духа." А вже наші сусіди, польські священики і світські і монахи, котрих я мав нагоду пізнати, а певно і шан. автор зі всего знаного мені лат. клиру, цілком не стоять на висоті свого звання. Я знаю цілі деканати лат. клиру, де трудно знайти кількох священиків, правдивих целєбсів, що не малиби своїх „родин", які таки при собі держать. Тому я ще раз повторяю: люде всюди людьми і на заході і на сході і безженні і жонаті, всі подібні, мають свої похибки, але мають і добрі сторони. — Тому і закиди роблені шан. автором жонатому духовенству не можуть бути аргументом за офіціяльного впроваджуванням целібату в нашім клирі.

Коли наше жонате і безженне духовенство має хиби і слабі сторони, то не длятого, що більша часть нашого духовенства жоната. Коли наші вірні не ідеальні і много ще треба праці вложити для поправи тих відносин, то не длятого, що мають жонате духовенство. — Склалося на це дуже богато ріжнородних причин: довговікова неволя нашого народу, а з нею ідуча в парі темнота, його убожество, непорадність, забитість, апатія (що наш селянин коротко вияснює: та що я зроблю, видко така воля Божа, або так вже нам Бог дав!)

А до того ще брак у нас висших верств суспільности, котрі більше ложилиби засобів матеріяльних і духових на піднесення правдиво християнської культури, котрою в першій мірі чоловік зближається до Бога.

Тому я категорично тверджу, що не безженний або жонатий стан нашого духовенства є причиною розцвіту або

упадку релігійного життя, а ще до чого много більшого. Робити закиди або писати похвали з того згляду є зовсім неумісне і шкідливе, бо це родить певного рода несмак, а навіть незгоду між нашим клиром. — Не дивуюся цілковито, коли це роблять Поляки і їх клир — вони мають до того свої причини і цілі, але така межиусобиця в нашім клирі — це злочин проти своєї церкви і народу.

З бесіди шан. автора виходилоби, що між жонатим клиром трудно знайти святців, бо вони жонаті і поділені, а забув шан автор, прим. на це, що здається і він був в семинари під ректором о. Вальницьким, жонатим священиком в Станиславові, котрий свято жив і свято умер, — як це прилюдно посвідчив сам Преосв. Епископ Хомишин. Було, є і буде таких більше осіб навіть і серед жонатого духовенства, лише вони жили і живуть в тихости і укриттю і так сходять з цего світа незнані, а тільки всевідучий Бог колись виявить їх праведність і святість.

Шан. авторови, безженному священикови, здається, що духовенство жонате находиться в далеко гірших умовинах з огляду на релігійне і духовне життя через то, що має жінки і жиє серед своєї родини. А річ мається противно. — Цеж ясно, що безженному священикови грозить далеко частійше велике небезпеченство утрати божого духа і святости життя і якраз тому в латинській церкві розвинулася так велика і широка література аскетична і контемпляційна, котра в першій мірі має остерігати свій клир перед цим небезпеченством, а з другої сторони давати поміч в борбі, яку мусить безженний священик зводити зі самим собою і зі світом в далеко більшій мірі як жонатий, котрого його родинне життя в многих случаях хоронить, хоч що правда, не забезпечує цілковито від упадку. Хоч і це правда, що, коли упаде жонатий священик, то його упадок далеко тяжший і страшнійший і богатший в злі наслідки.

З тих всіх причин після мене найвідповіднійше місце для безженного священика в монастирі, бо він заступає йому родинне життя. — Там сам чин і його члени взаїмно себе між собою піддержують, остерігають, спомагають і картають, коли заходить потреба. Не хочу я сим сказати, що і жонатому духовенству не грозить небезпека упадку, що воно не потребує піддержки і помочі, та однак в певній мірі родинне життя стає йому до помочі, бо любов родинна і житєві інтереси тої родини його вяжуть і повздержують якраз тоді, коли йому грозить небезпека забути на своє становище і обовязки зглядом Бога і своєї пастви. Безженний священик, що стоїть самітно, полишений виключно на свої сили, далеко скорше, як жонатий, може захитатися, а навіть упасти і мусить видобути із себе дуже богато енергії і сильної волі, щоби з упадку піднестися. — Тому ми всі, що живемо в сусідстві і стикаємося з безженним латин-

ським духовенством, і бачимо його життя, знаємо, що далеко більше сумних случаїв є між тим духовенством, як між нашим жонатим. Тому то також ми бачимо, що загал вірних в західній церкві не так обурюється і соблазняється, а більше толєрує, а навіть не перестає шанувати своїх духовних помимо їх упадку. Противнож у нас повстає зараз велика соблазнь нарікання і скарги. Це дієть ся длятого, бо той загал в західній церкві бачить велику трудність і тягар життя безженного священика та великі небезпеки, які йому грозять, і тому жалує свого священика і оказує йому співчуття в його нещастю. Противно же наш вагал зараз пятнує і відвертається від поблудившого, а навіть схильний генералізувати, підозрівати, а вкінці безчестити свого упавшого духовного провідника, бо бачить його в кращих условинах духового життя. — Вкінці треба ту ще мати на оці і психольогію та світогляд нашого українського народу що до свого священика і душпастира. Він ставить о много більше вимоги як прим. Німці, Чехи, наші сусіди Поляки і взагалі на заході. У нас особиво на селі уважають священика за свого провідника не лише в церкві, але і в щоденнім життю, публичнім і суспільнім. А коли священик не хоче або і не може з яких небудь причин дати свого проводу свому народови і то в тім дусі, як нарід собі бажає, то дуже скоро відвертається від свого священика, а навіть стає його ненавидіти та уважати причиною всіх своїх невдач і нещастя. Знана у нас приповідка: „вся біда від попів" дуже наглядно і переконуючо може потвердити це. — Не дивнож, що той нарід, звичайно плохий і послушний, нараз стає таким приступним для всяких „антипопівських" агітацій і затій і легко може ворого поставитися до свого священика чи Епископа, але лише так довго, як довго той нелюбий щеник не змінить свого поведення або як довго він в селі перебуває. Приходить инший священик після бажання народу і той самий „радикальний і безбожний" парохіянин іде сліпо за своїм священиком, його любить, поважає, і йому вірить. — З тої то причини наш парохіянин так дуже інтересується всім, що дієть ся на „попівщині", стежить і підглядає життя того священика і перед його очима не укриється ніщо з того, що там робиться і говориться.

Тому то у нас небезпечно ставити клич, який тепер часто — найбільше між безженними священиками — даєть чути, що полем ділання священика має бути виключно церков і захристія, а позатим має священик здалека стояти, що твориться на инших полях суспільного, політичного і економічного життя нашого народу. — „Hoc faciendum, sed illud non emittendum" — треба сказати по думці неликого папи Льва XIII. Воно є дуже вигідно замкнутися в захристії, але я певний того, що такий священик ніколи не добуде собі впливу на своїх парохіян, хочби і не знати яким був проповідником, сповідником і святим священиком. — Цего за

мало. І здається безженному священикови шан. авторови, що жонате духовенство не уміло і не уміє добути собі належного впливу у своїм народі. А це діється виключно тому, що многі з нашого духовенства „страха ради юдейского", особливо в послідних часах, усуваються до захристій, полишаючи поза церквою нарід самому собі. Противно історія нашого народу учить, що наше духовенство (жонате більше як безженне бо його все було мало у нас) має величезний вплив на свій нарід і буде його мати доти, доки потрафить провадити його не тілько в церкві, але і поза церквою, бо той нарід і нині на наших очах дав великі докази того, як великий інтерес має він в своїй церкві і як він вірний свому духовенству та як дуже схильний навіть боротися за віру і церков у нас, де він католицький, чи як Збручем, де він православний або сектярський.

Особливо коли приходять на наш нарід скрутнійші хвилі — от якби і тепер, — тоді він звертає очі на своє духовенство і від нього сподіється ратунку. Тому то на публичнім вічу у Львові сказав один дуже визначний діяч на народнім полі: „була у нас ера професорів, потім ера адвокатів, а тепер наступить ера попівська".

О, коби тілько наше духовенство так жонате, як і безженне зуміло знайтися на своїм місці, зрозуміти вагу хвилі, і пішло по тій дорозі, яку вказує інтерес церкви і народу! Тому не пора тепер у нас впроваджувати інновації, що можуть викликати великий заколот і замішання та межиусобиці в народі, якої страшні наслідки годі нам предвидіти.

Нестійний отже також і цей аргумент шан. автора, безженного священика, що у нас надійшла пора впровадження в церкві целібату духовенства хочби насильно, бо таке насильство може спровадити найбільше нещастя на наш нарід. Недивно отже, що наші вороги затирають руки і тішаться вже заздалегідь тай привиджується їм вже марево тої хвилі, коли їх проєкт „na zniszczenie Rusi" стане доконаним фактом. — Знаю один повіт, в котрім на кождих зборах селяне з жалем і огірченням питають: „де наші отці духовні"?, де світська інтелігенція просить і взиває священників до роботи на полі шкільнім і церковнім та взагалі народнім. Та знайшовся молодий священик, станиславівський целєбс, що кричить: „не підемо під їх команду — вони нас використають — а потім копнуть". — Яка неумісна гордість і заслiплення і упередження. — Чогож іти під команду, беріть самі команду в руки і ведіть, а то і самі не хочете вести і других не хочете слухати і іти за ними. І якжеж зможе шан. автор і кождий чесний Українець назвати таку роботу інакше як не „роботою яничарською", отже найбільше шкідливою та неморальною.

Дійсно признаю велику рацію шан. авторови, безженному священикови, що у нас зачинає панувати хаос і заміг-

шання, та на жаль такі брошури як ця, що її обговорюємо, і такі змагання, які заступає шан. автор, роздувають як найбільше огонь ненависти, гніву, межиусобиці і оливи до нього доливають.

Хто уважно перечитає отсю мою відповідь шан. авторови, безженному священикови, певно зауважає, що її пише сільський жонатий священик, що вже богато видів, досвідчив і передумав в своїм життю, але також і зауважає, що відповідь та писана доривочно і не по науковому, а хочби публіцистичному звичаєви. І я вповні признаю йому слушність. Я ще додам навіть, що кілька разів кидав я вже перо з думкою залишити ту всю дискусію, бо вона нічого не поможе, а може ще й зашкодить і додасть більше вогню в завзятости нашим новітним реформаторам та спонукає їх до сильнійшого і нахабнійшого наступу на жонатість нашого духовенства, а може і втисне кому перо до рук до написання ще більше безоглядної, як ся, що її обговорюємо, і обиджаючої брошури. Така вже видно природа і психольогія людська.

Та однак скажу отверто, що я жонатий сільський священок — „поділений" .ні зимний, ні горячий", — що стою на розпутті і не в силі піти „ні в право, ні в ліво", ні вперед ні взад, бо прикований мов той Прометей, але не до скали, тілько до своєї жінки, маю часом „lucida intervalla" і тоді роздумую над своїм сумним положенням і шукаю з нього виходу. І беру до рук брошуру безженного священика, щоби винайти лік на свою тяжку недугу. Та скілько раз!в вчитуюся в неї, огортає мене за кождим разом великий жаль і смуток не тому, що шан. автор засудив мене на погибель і то не лише дочасну, але і вічну, бо на щож иншого заслугує „род лукавий і невірний", що сам без світла св. Духа заслонює те світло ще і другим нещасним повіреним собі душам, що не зумів витворити в собі внутрішнього духового життя та забиває те життя і в душах своїх парохіян, що сам з обтятими крилами не зноситься в небесні простори, а падає щораз глибше в безодню та тягне там людей за собою і безвинні людські душі? Як кажу, не жаль мені того, що я, невідродний син свого народу, шукаю собі потіхи не в тім його поґляді: „так видко Бог мені дав", але в християнській надії на милосердя Бога, що простив і розбійникови на хресті. Але жаль і смуток огортає моє серце на думку, чому мій нарід а з ним і моя церков, якій я, як умію, цілим серцем і душею служу, чому разом і наше духовенство таке бідне і нещасливе? Я тішився і радувався душею, коли почув, що наша молодь загріта великою любовю до Христа і свого народу, готова на всякі хочби і найбільші жертви, забувши на всі приємности житейські, піде як безженний клир зєдиняти нас розєднаних всіх разом на лоні св. кат. церкви, стане невичерпаним жерелом християнської культури для свого бідного українського народу, для його

відродження, зелєктризує його новими кличами і працею до нового життя, свого рідного не поневоленого а свобідного життя, пірве нас всіх і молодих і старих до діл, якими наш так відроджений нарід задивує цілий світ і стане світочем між другими народами Европи.

Мені жаль, великий жаль, що надії мої так болюче розвіялися, що безженний священик, шан. автор, замісць цілий нарід зєдинити — приносить нам ще більше замішання і заколоту, замісць будувати — бурить і ті основи, котрих не вспіли ще нам зруйнувати наші вороги, що шан. автор, безженний священик, не пішов на борбу за великі ідеали, а засівши собі спокійненько тепле і вигідне містечко задумав безмилосерно плювати і то не хочби собі на бороду, але в очи жонатому духовенству — ба, і цілому свому народови.

Жаль мені великий, що той, на котрого я покладав свої старечі надії, шан. автор безженний священик, ставши на котурни реформатора і спатителя свого народу присягаючи, що любить і дорожить тим народом та радби йому неба прихилити, пхає той нарід в ще більшу безодню розєднання і помагає його ворогам задоптувати його живцем в темний гріб без просвітної неволі і недолі аж до цілковитої загибелі.

От чого мені жаль і що мені все втискає на ново перо в руки, хоч я його від себе відкидаю — щоби писати відповідь шан. авторови брошури „Жонатий клир а безженство клиру".

Нагадується мені хвиля, коли я перед кільканайцять літами їхав залізницею в однім переділі з оо. Єзуїтами зі Старої Веси до Хирова — між ними був також о. Баудіс і здається о. Заленьскі, з котрими я свого часу був знакомий і кореспондував. По дорозі всідали і висідали священики і наші і латинські та, як звичайно, богато всякого говорилося. — Між иншими звернено увагу на те, що в тих часах побудовано богато гарних і величавих церков, які ми по дорозі стрічали. Наші священики, особливо один десь з заходу з Лемківщини звернув увагу на то, що, міжтим як у нас будують нові церкви, на мазурах будується дуже мало костелів, що богато сіл без домів божих, а в декотрих вони дуже старі і маленькі, та поспитав котрогось з оо. Єзуітів, чому воно так? На це відповів подразнений цим питанням о. Баудіс: „Budujcie, budujcie, to wszystko dla nas". Та відповідь відразу зробила на наших священиків пригноблюючe враження, а польські священики і Єзуїти в голос розсміялися. Мене діткнуло це дуже болючо і признаюся, що це було причиною, що я перестав кореспондувати і зноситися з Єзуїтами. — Тепер по перечитанню брошури шан. автора пригадалася мені та наша розмова з польськими ксьондзами в залізничім купе. — Чи дійсно вже я дожив до

того часу, що наші реформатори захоплені заходом і вихвалюючи його, пруть уже не силою пари, але електрики до златинізовання нас і ополячення? Приходить мені на думку таке питання, чи з нами не зачинає діятися те, що діється звичайно в життю пчіл, котрі нападені чужими наїздниками завзято борються і життя своє кладуть в обороні свого гнізда, та коли перемога велика, самі покидають своє гніздо та помагають наїздникам грабити своє майно і працю тай самі добровільно в засліпленню ідуть в чужу неволю служити чужим богам. — О Боже! Чи дійсно надходить вже той час? От таке питання ставлю я собі і прошу шан. автора, безженного священика, себе про це запитати.

Коли я не прав — не гудіть мене, а коли прав — послухайте мене.

М. С., жонатий сільський священик.

P. S. *Не підписуюся повним іменем не „ради страха юдейського", але тому, що не хочу стати причиною соблазни і приводити кого до гріха, хто хотівби за цю відповідь безженному священикови на мені піместитися і покривдити і так вже покривдженого долею жонатого українського католицького священика.*

Загальні Збори вдовичо-сиротинського фонду львівської Арх. дієцезії

відбулися 29-го вересня 1924 року в духовнім семинари. Прибуло 41 відпоручників деканатів. Зі звітів о. секретара і о. касієра довідалися присутні, що вдовичо-сиротинський фонд майже не істнує. Наслідком девалюації в послідних літах, як також ізза малого заінтересування фондом зі сторони духовенства (а мабуть також ізза невмілого адміністрування фондом), фонд топнів щораз дужше так, що дійшов майже до зера. Корінний фонд, що в 1918 р. виносив пів міліона австр. корон, виносить тепер 18 грошів!!! Духовенство залягає на суму 65,150 К. до 1918 року, а за самий 1923 рік 19,723·40 зол. Ухвалено залеглости з 1923. р. *стягнути в повній висоті*, а з *залеглостий давнійших 10 %* звальоризованої вартости в відношенню 1 зол. = 1 К. В оживленій і в більшій части малорічевій дискусії вибився голос рефента о. Лициняка, що до сліз зворуша, ючими словами змалював нужду священичих вдовиць і сиріт. Рішено цей реферат видрукувати і розіслати Урядам деканальним в цілі відчитання на Соборчиках*. Ухвалено висоту надзвичайних датків (пр. з нагоди інституції кан. 50 сотиків від морга поля, за звільнення від іспиту конкурсового 60 зол. і т. д.). Постановлено, щоби за цей рік зложило духовенство до фонду по 50 гр. від морга поля, а сотрудники

*) Він випечатаний у сьому числі „Ниви". — Ред.

і невживаючі поля по 15 зол. річно. Проєкт датків на слідуючі літа, як взагалі проєкт санації вдов.-сир. фонду мав подати реферат о. Кучкуди. Реферат цей принятий зразу дуже скептично, в часі дискусії зєднав собі прихильників. Проєкт полягає в тім, щоби в основу фонду поставити не гріш, але ерекц. ґрунт. Поодинокі парохії малиби відступити по 3% ґрунту на річ вдов. сиріт. фонду, а деканальний комітет рядив би цим полем. З приходів діставалиби підмоги вдови і сироти, можна би будувати приюти, школи і т. д. Деякі священики пропонували, як лекшу до переведення, складку в грошах що місяця від пенсії, инші додавали, щоби вести рахунки в доляровій валюті. — Збори в тім згляді не повзяли конкретного рішення, Вибрали нову Комісію вдов.-сир. фонду, котрій поручили взяти під увагу подавані на зборах проєкти. Комісія має право кооптувати на засідання фахових людий світських і декотрих з дієцезального духовенства та до 3 місяців має повзяти конкретні рішення і предложити їх як також новий статут на Надзвичайних Загальних Зборах. До нової Комісії увійшли: о. Пр. Войнаровський, о. пр Пясецький, о. крил. Томович, о. сов. Лициняк, о. сов. Лопатинський, о. дек. Гірняк, о. дек. Фединський. Заступниками: о. дир. Дзерович і о. др. Костельник. Секретарем фонду вибраний о. Евз. Бачинський, касієром о. канц. Яцковський, контрольором о. Гаврилюк, скрутаторами: о. дек. Еліяшевський, о. сов. Дом. Садовський. Дай Боже, щоби нововибрана комісія перевела так конечну санацію фонду і зділала з нього інстутуцію гідну найважнійшого стану в нашім народі.

о. М. Ч.

Ювилейна подорож до Риму.

Підписаний Комітет з рамени Марійського Товариства у Львові улаштовує за Архиєрейським благословенням нашого Митрополита і всіх наших Епископів з весною 1925 р. Ювилейну подорож до Риму.

Подорож потріває приблизно три (3) тижні і дасть найширшим кругам нашого Громадянства спромогу взяти участь у величавих торжествах ювилейного церковного року (annus sauctus), що саме припадає на 1925 рік, та на які зїзджає до Риму весь католицький світ. Учасники подорожі будуть мати також нагоду оглянути принагідно кращі міста Італії, як Венецію, Медіолян, Фльоренцію, Неаполь і инші.

Комітет буде старатися про всі можливі пашпортові, залізничі і корабельні знижки, як рівнож про тані приміщення і таний харч дла участників подорожі та про можливо як найінтезивнійще використання її часу.

Кошти всеї подорожі виноситимуть всього 350 до 500 *золотих, залежно від кляс поїздів і кораблів.*

Тому, що Комітет вже в найблищому часі буде мусіти устійнити точно загальне число учасників і постаратися про генеральну пашпортову полекшу для них, на основі якої будуть вони опісля мусіти старатися індивідуально про пашпорти в своїх компетентних політичних властях, проситься тих ПТ. Громадянок і Громадян, які безуслівно на подорож рефлєктують, щоб найдальше до 1. грудня 1924 р. надіслали на руки генерального секретаря Комітету, адвоката *д-ра Олександра Надрага, Львів, Домініканська 11*, свої писменні заяви участи з точним означенням імени, назвища, місця, дня і року уродження, місця приналежности, місця замешкання (точна адреса) та звання. — Мущини обовязані до військової служби мають подати дані, що определяють це їхне відношення на основі своїх військових паперів (військової книжечки). — Рівнож проситься подати клясу поїзду зглядно корабля, на яку рефлєктується.

Крім цього перешлють рефлєктанти на вказану адресу як вписове призначене на покриття адміністраційних видатків по **20** золотих від особи.

По 1. грудні 1924 р. дальші зголошення не будуть приниматися.

У Львові, 10. жовтня 1924 р.

Комітет: Зенон Лукавецький, голова, о. Юліян Дзерович і д-р Іван Бережницький, заступники голови, д р Олександер Надрага, ген. секретар; члени: Ольга Бачинська, о. д-р Іван Бучко, Анна Верганівська, о. Теофіль Горникевич, о. д-р Теодозій Галущинський, Володимир Децикевич, Микола Заячківський, д-р Роман Ковшевич, о. Лєонід Лужницький, Евгенія Макарушкова, о. д-р Йосафат Маркеврч, д-р Володимир Охримович, д-р Станислав Старосольський, Михайло Терлецький, д-р Михайло Тершаковець, Софрон Ференцевич, Володимир Яценків.

Від Редакції: Довідуємося, що отся ювил. подорож до Риму буде відложена аж на осінь 1925 р. з того приводу, що на весняний речінець зголосилося з инших країв світа так богато паломників, що для инших уже не буде місця (в готелях і т. д.). Отже є ще час зголошуватися.

Деякі наші круги противні сій наміреній подорожі з тої причини, що в нас тепер грошева нужда, а на просвітні й гуманітарні ціли в краю потреба нам великих сум. Безперечно комітет повинен узяти під увагу також думку сих кругів, і бодай частинно заспокоїти її. А се може статися так що комітет від кождого паломника стягне пр. по 10 зл. (III кл.) — 20 зл. (II кл) на добродійні ціли в краю, або може й висші датки. Жиємо в часах, коли подібні оплати є модними (паспорт 100 зл.), отже й ся оплата не буде дивна.

Розвязка Аепархіяльного вдов.-сир. фонду.

(Дискусійна стаття.)

Девалюація гроша знищила всі фінансові інституції. А що наш вдов.-сир. фонд опирався на грошах, тому підляг фінансовій руїні. Заки зявився вальоризаційний закон, була ще крихітка надії на санацію. Одначе надія завела, бо як девалюація все знищила, так знова вальоризаційний закон потвердив сей стан знищення. Ми були свідками повільного нищення нашої інституції, а нині стоїмо на руїнах довголітної праці. Держави ратують себе, а горожани мусять себе ратувати. І тому то на всіх полях знищення пішла праця з долу, кождий воєнний погорілець був змушений сам себе відбудовати, а кожда інституція мусить відбудовати своїми власними силами. Всі пішли тою дорогою і ми рівнож мусимо самі відбудувати нашу інституцію, коли хочемо її обнови.

Девалюація переконала нас, що гріш се дуже хитка вартість, а то тому, що він залежить від солідности держави. Завів нас релігійний фонд, а тепер щось подібного сталося із вдов.-сир. фондом. По такім досвіді переконуємося, що ґрунт є певнійшою основою, і на нім повинні ми оперти вдов.-сир. інституцію. На щастя ми маємо сю основу, тільки треба доброї волі і жертвенности. Цю жертву мусимо оказати, як оказуємо любов до своїх родин. З любови до своїх родин поасекуровалися всі приватні урядники, так і ми з любови до своїх родин маємо зложити відповідний процент ґрунту на вдов.-сирот. фонд, який якраз є асекураційним товариством для родини кождого священика на случай смерти. Ми здібні до сеї жертви, бо дохід з ґрунту є в наших руках і ми можемо диспонувати ним після своєї волі. Пробний крок вже зроблений, і де його переведено, там доля родин наших померших товаришів стала ліпшою. Поморянський деканат диспонує сего року 55 копами збіжжа для вдів і сиріт. Якщоб усе збіжжа розділено в поморянськім деканаті, тоді поміч рівналабся передвоєнній вартости. Незвичайні успіхи потягнули за собою і инші деканати і нині можемо сконстатувати сей факт і надати йому загальноправної сили.

Практика доказує, що фактичне посідання і користування з тих парцель є на разі вистарчаючим для обнови Товариства. Справді до повного вилучення ерекціональних парцель на річ вдов.-сир. фонду потреба спеціяльної згоди Церкви і держави, одначе се може діятися і довший час без шкоди фондації. Церков радо приняла дотеперішний обяв жертвенности, і тому маємо надію, що і на досконалу фондацію призволить.

Ставлячи вдов.-сир. фонд на ґрунтовій основі, муситься се узгляднити в статуті, а відтак достосувати його до нових

обставин. Товариство переберe у свої руки виховання дітий-сиріт, бо воно нині сталося просто недоступним з огляду на дорожнечу. Виховання муситься уможливити через основання двох станових інституцій виховавчих: а то одну для дівчат, а другу для хлопців із відповідними школами. Щоби знова дати всім безприютним вдовам і сиротам гідне приміщення, муситься оснувати спеціяльний захист. В цілі основання наведених інституцій заходить потреба скомасования невигідних парцель в трох комплєксах, де найвигіднійше моглиб сі інституції просперувати.

Товариство задержує на дальше характер гуманітарний з додатком виховавчим у границях стану священичого. Супроти сего § 1. буде звучати: Духовенство Львівської гр. кат. Митрополичої Архидіецезії основує добродійно-виховавче Товариство в цілі допомоги убогим до зарібкования неспосібним, як також потребуючим виховання по померших українських священиках в межах теперішної львівської гр. кат. Митр. Архидіецезії.

Підставою зреорганізованого вдов.-сир. фонду буде ерекціональний ґрунт. Це узгляднить ся в § 3. точки 5. Фонд буде рости і збільшуватися: ґрунтовими дарами із ерекції після процентової стопи ухваленої загальними зборами Товариства.

Щоби можна було оснувати в більшій посілости потрібні інституції; муситься певну скількість ґрунту скомасувати. В тій цілі додаєть ся до давного § 7. б) ...комасацію ґрунтових парцель жертвованих через священиків при помочі купна-продажі.

Дотеперішних комісарів вдов.-сир. фонду будуть заступати деканальні заряди вдов.-сир. фонду, які будуть що року вибирані через соборчики. Сі заряди будуть провадити свої агенди після деканального правильника. Заряд висилає свого відпоручника на загальні збори за покриттям коштів подорожі (§ 8.).

До § 12. в обовязках загальних зборів треба додати точку м). Ухвалити правильник для утворених інституцій. Між обовязками комісії треба додати в г) признавати річні запомоги, оснувати потрібні інституції, надзорувати над її правильним веденням, обсаджати на предложення інтересованих деканальних зарядів полишені для вдів ґрунти.

Комісія подбає о урядження фреблівських курсів для вдів і сиріт в цілі зужиття їх здібностий для Церкви і народу. Вишколеним будуть признавані призначені парцелі з обовязком ведення місцевої захоронки. Комісія подбає о затвердження змін статута, в якім фінансова часть, як також і технічна часть остаються незмінні. *о. Кучкуда.*

(Сей реферат був передискутований на засіданню заряду вдов.-сир. фонду в поморянськім деканаті, а відтак на

конференції ОО. кондеканальних, де його основно передискутовано, і передано для загальних зборів Товариства, які його передали до санаційної комісії.)

ВІД РЕДАКЦІЇ: Від себе додаємо, що плян о. Кучкуди заширокий і надто радикальний. В нинішних обставинах ані думати не можна, щоби він міг бути здійснений. На нього мусіла би згодитися державна власть, а вона з цілою певністю не згодиться. Атже держава носиться з заміром відобрати всі ерекціональні ґрунти для своєї користи... Зате плян о. Кучкуди може бути здійснений в тій мірі, як він уже є здійснений в поморянськім деканаті — в характері тимчасовости. Доки оо. парохи посідають ерекціональний ґрунт, до того часу сей плян подає дійсно найпростійшу розвязку болючої для нас квестії. І инші деканати повинні піти за приміром поморянського деканату. Відкладати справу годі, отже треба її поладнати бодай тимчасово.

МІСІЇ.

Бережанський деканат.

Куряни. Місія відбулася під проводом о.о. Василіян від 14.—19. VI. 1924.

Ценів. Місія силами о.о. Кондеканальних від 8.—11. VI. 1924.

Проповідували: о. Ілія Залуцький, о. Іван Заверуха і о. Ів. Пінковський.

Бобрецький деканат.

Місіонарі. о. Іван Костельний і о. Стеф. Головацький. Місій в 1924 р. до тепер ще не було.

Бібшани.

В днях 21, 22 і 23 вересня 1924 р. відбулася місія в Бібщанах поморянського деканату. Всі сусідні парохії взяли участь, а Поморяни, Коропець і Розгадів прибули з процесією, з прочих громад прибули парохіяне самі. До збільшення числа учасників причинився празник Рожд. Пр. Діви Марії, на який що року прибуває більше число прочан. Учасників було понад 4.000 народу. Провідником місії був Впр. о. Микола Рицар, парох Рикова, а проповідали Впр о. Онуфрій Гайовський, парох Богутина і о. Роман Берест, парох Бишок. Наук було 10, які представляли заокруглену цілість. Годиться підчеркнути знання села в проповідників і їх особливщу справність в проповіданню до вірних.

Се доказ, що доступ до сільських сердець найлекший для сільських душпастирів, і тому рішучо треба поборювати упередження до „місіонарів зі села“. Настрій вірних підчас

місії був дуже піднесений, а успіх незвичайно добрий, бо всі висповідалися. Сповідий слухали Впр. о. декан Омелян Гавриш, о. Дмитро Склепкович, о. Евстахій Данилевич, о Іван Кондрат, о. Лука Демчук і всі отці місіонарі. Місія бібщанська заспокоїла духовні потреби цілої околиці, а передовсім парохіян. Бібщани взяли ревну участь в Богослуженнях, місійних науках і св. сповіди. Громада Бібшани зладила великий дубовий місійний хрест, на якім видніє напис „Памятка місії в 1924 р.“. Закуплено кількадесять медаликів св. Йосафата і прибито їх на хрест в честь Святого. В часі місії відбувалися торжественні Богослуження при виставленню найсв. Тайн. Місію закінчив похід з хрестом, проповідь і суплікація.

Отсею дорогою оказує парохія свою вдячність за труди Впр. оо. Місіонарам і Сповідникам і просить Всевишнього, щоби благословив іхню працю на дочасне і вічне життя нашого народу.

Грималівський деканат.

Місія відбулася в Краснім від 10. - 13. 1924.
Місіонарі: о.о. Василіяни.

В деканаті Глинянськім.

Місії в дек. Глинянськім започаткував Впр. о. Декам Николай Садовський, уряджуючи в Глинянах-Замістю в днях 4, 5, 6, 7. цвітня місійні реколєкції під проводом Вч. о. Зенона Каленюка, пароха в Яхторові. Успіх був знаменитий, до сповіди приступило кругло 1500 душ.

В днях 15, 16, 17 і 18. мая відбулася ювилейна місія в Перегноєві, яку під продом Впр. о. Николая Садовського перевели Отці: о. Євч. Костишин, парох Балучина, о. Бойко. парох Підгайчик, і о. Ганас Алексей парох Печеніг. До св. сповіди приступило около 600 душ.

В днях 5, 6, 7, 8. липня відбулася місія у Скнилові для сіл: Скнилова, Вільшанки, Борткова і Фирлеївки. Місію сю перепровадили Вч. ОО: о. Др. Гавриїл Костельник і Вч. о. Др. Василь Лаба, оба потрудилися зі Львова і з незвичайним успіхом проповідали до непроглядної товпи народа, який горнувся з далеких сіл Золочівщини на сю місію. З великим одушевленням відбув увесь нарід підчас місії хрестну дорогу під проводом невтомимого труженника в місіонарських ділах Впр. о. Декана Николая Садовського.

В днях 11, 12, 13 і 14 вересня відбулася місія в Полюхові великім під проводом Впр. о. декана Николая Садовського. Окрім провідника проповідали на місії: Вч. о. Євгеній Монцібович, парох Куткора, Вч. о. Іван Пінкевич, парох Борткова і Вч. о. Егеній Костишин, парох Балучина. До сповіди приступило кругло 800 душ.

В днях 11, 12, 13 і 14 жовтня відбулася місія в Глинянах — Заставю; місію перевели Вч. Отці деканата

буського: Впр. о. Іван Жигаль декан і парох Козлова і Вч. о. Матвієйко Василь, парох Гумниськ, при допомозі Впр. о. декана Николая Садовського. Місія вінчалася гарним успіхом.

До місій уряджуваних поза деканатом виделєгував глинянський деканат свого кондеканального місіонаря Всч. о. Евгенія Костишина, пароха Балучина, і сей перевів місію сам в Кальній болехівського деканата, а в товаристві і при співучасти Всч. о. Романа Височанського, пароха Красного, перевів чотири місії: в Купчу, Ракоболтах, Верблянах і Топорові буського деканата.

Залозецький деканат.

Місія в Реневі й прил. Залізці старі.

Місія відбулася дуже величаво, при масовім здвизі народа з цілої околиці. Пять процесій. До сповіди около 1000 душ. Було девять священиків, всі кондеканальні і о. Івахів з сусідного Озірянського деканату. Конець місій дня 19-го VIII. 1924.

Зарваницький деканат.

Місії тридневні.

В половині червня в Михайлівці, з доч. Котузів (сповідалось до 300 осіб).

В половині липня в Соснові (сповідалось 997 осіб).

Бурканів з доч. Золотник (сповідалось 478 осіб).

Провідник о. І. Силецький і проповідник. Проповідали о. Кмициkевич Иосиф, о. Василь Яремак, о. Юліян Фідолович, о. Василь Мельник і о. Григорій Кубай.

Зборівський деканат.

В Плаучі великій місія відбулася від дня 5. IV. 1924 через 3 дні.

Місії проводили о. д-р К. Єрми і о. декан Престашевський.

В Зборові 19. VIII. 1924 давали місію о.о. Василіяни через три дні.

В Зборові.

Тридневна місія в Зборові відбулася перед Преображ. Г. Н. Іс. Хр. з закінченням на сам празник. Місійні науки давали ОО. Василіяни (оо. Нищій, Котович і Бараник). Зачалася місія при невеликім числі парохіян, а скінчилася при кількатисячнім здвизі народа. До св. Причастія приступило більше півтора тисячі в тім 600 парохіян, отже всі уміючі сповідатися. — Того дня посвятив Вспр. о. Декан Присташевський з оо. кондеканальними гарний на полотні намальований образ св. Йосафата. (Копія монахійського маляра Matschke; Святитель на тлі, що представляє вид Зборова. — Малював техн. Вацик в дарі до Церкви). Образ заложений в бічний олтар. — Пополудни відсвяткувала зборівска читальня концерт в честь св. Свящ.-мученика. Співав церковний хор, де-

клямували дівчата нар. школи. Сольо скрипкове п. З ого зробило концерт артистичним при фортепяновім акомпанії-менті п. Мацелюхової. Завдяки праці п. Куликової — голови амат. гуртка — відбулася вистави „Апостол любови" силами місцевої шкільної дітвори. — Від року 1905. то є коронування Чудотворної Ікони Розпятого не було в Зборові такого гарного і урочистого свята.

Калуський деканат.

Хотінь. Від 20. I. до 30. I. 1923. — О.О. Редемптористи. — Відновлення місії від 28. X. до 3. XI. 1923.

Калуш. Від 10. XI. до 21. XI. 1923.

Завій. Від 6. I. до 16. I. 1924.

Кропивник. Від 29. III. до 3. IV. 924. — О.О. Василіяни.

Красне на Поділлю.

Місія в Краснім дек. Грималівского, пов. скалатського, відбулася в днях 11 — 14 липня 1924. Науки давали О.О. Василіяни: Лев Манько і Митрофан Гринькевич; через перші два дни (11 і 12 липня) погода не сприяла, а за те 13. 14. і 15. липня була красна погода, а хоч 14 вже жнива були, то нарід місцевий і сусідний приходив дуже раненько, слухав наук і відходив в поле жати, а вечером вертав знов слухати науки. Місцевий парох о. Йос. Ганкевич запросив був до участи не тілько духовенство деканату Грималівського, але також Скалатського, через що всі прочани висповідалися і запричащалися; духовенство Гулятинського деканату не могло прибути задля урочистого обходу в честь Свм. Иосафата урядженого в Копичинцях 12 і 13 липня. Була то в Краснім перша місія в честь Св. Свм. Йосафата та уряджена в львівській епархії на Поділлю близько Зрбуча. *О. З.*

З Копичинець — дек. Гусятинський, Епарх. Станиславів.

Дня 24. серпня відправлено ювілейне торжество в честь Сщм. Йосафата в Копичинцях, в котрім взяло участь все духовенство повіту Гусятинського і множество вірних з цілого повіту (а двох деканатів Гусят. і Скалатського). Службу Божу співану відправив о. Сев. Матковський в Боссир з діяконами. Проповідь виголосив о. Кливак з Мшанця. Від досвіта сповідало 25 священиків і до св. Причастя приступило більше як 2000 людий. Всі околичні села прийшли з процесіями, помимо того, що деякі людці агітували проти торжества — а й староста обставив всі дороги państwową policją. На що, ніхто не знає — тільки люди догадуються, що зробив се длятого. щоби замаркувати — що він „wielki katolik", як і сам тим хвалиться, а до того „bardzo przychylny, ale tylko porządnym Rusinom".

По відспіванню суплікації, вийшов з церкви величавий похід через ціле місто під проводом о. декана Саноцького

з Пробіжної — з образом св. Йосафата. В поході взяло участь 29 священиків і приблизно 25 000 народа. Похід в найбільшім порядку протягнувся до 3 кл., а по близько двогодиннім ході вернув назад до парохіяльної церкви, де розвязався. — В церкві і по дорозі співав дуже вправно і гарно місцевий міщанський хор під проводом п. Свистуна, за що належиться так дирігентови як і співакам велике признання. Не менша подяка належиться і місцевому о. парохови П. Шанковському і о. катехитови Чорнякові за понесений труд в упорядкуванню сего величавого торжества, якого Копичинці ще не бачили. Було також богато української інтеліґенції з міста і сіл, котра також громадно приступила до св. Тайн. *Учасник.*

Камінка стр.

Заходом ювилейного комітету, зложеного з осіб так духовних, як світських відбувся дня 14. VIII. с. р. у нас духовний концерт у честь св. священомученика Йосафата. Був се перший духовний концерт у наших сторонах, який причинився до скріплення католицьких, релігійних почувань тутешних вірних. Не диво проте, що на концерт явилася майже вся мійська і сільська інтеліґенція, велике число селян навіть з далеких сіл і міщане так, що велика саля „Народнього Дому“ була битком набита. Програму виповнили: Вступне слово (виголосив Всеч. о. Зельський, милятинський декан), пісні укладу о. Кишакевича „Владико Отче“, „Пісню слави“, псальми Бортнянського й відповідні до торжества деклямації. Концерт закінчений піснею „Боже великий єдиний“. Міщанський хор у всіх точках вивязався зі свого завдання надсподівано гарно, не менше гарно віддеклямувала маленька учениця Лисківна вірші в честь св. Йосафата. Численна публика з правдивим вдоволенням і милим чуттям вертала домів.

Дня 18/9—23/9 с. р. відбулася у нас 5 дневна місія під проводом ОО. Василіян. Парохіяни приготовлювані до місії через місцевих священиків ожидали нетерпеливо приїзду оо. місіонарів, на привитання яких устроїли перед церквою величаву витальну браму. Дня 18. IX. о год. 4. по пол. місцеві священики разом із дооколичними священиками з процесіями і великим числом парохіян удалися до парохіяльного дому, звідки впроваджено оо. місіонарів через витальну браму до парохіяльної церкви. Тут при вході до церкви повитав оо. місіонарів сердечною промовою місцевий парох Впр. о. М. Цегельський, і по вечірни слідувала вступна наука. Через 5 днів оо. місіонарі голосили з великою ревністю 4 науки денно, а нарід громадно горнувся до наук, покидаючи пильну роботу в полі мимо дуже сприяючої погоди. Почавши від 20. IX. девятьох священиків від рана до пізної ночи сповідали вірних. Сповідниці були наче в облозі. Дня 21. IX. по полудни приступило до св. сповіди понад 300 дітий, для

яких оо. місіонарі урядили слідуючого дня св. Причастя з великим торжеством. Найкрасше чуття опановувало учасників в послідний день місії. Серце раділо, коли бачилося, як тисячі вірних уклякнуло до св. Причастія, а не могучи помістити у великій церкві, перстенем окружили велечезне церковне подвіря, де трьох священиків причащало.

По скінченій Службі Божій численно зібраний нарід з духовенством і процесіями відносив мощі і образ св. Йосафата до дочерної церкви. Тут під церквою відбулося посвячення місійного хреста, який опісля спроваджувано до матірної церкви. Похід з місійним хрестом (9 т. довгий) улицями міста робив велике враження не лише на вірних обох обрядів, але навіть на Жидах, які зі всіх сторін тиснулися, щоби поглянути на так величавий вид, якого не балила ще камінецька околиця. Нарід тисячами товпився коло хреста, опісля залляв усе величезне церковне подвіря, де по хкопанню місійного хреста виголосив о місіонар послідну вауку. Нарід із великим жалем, а ще з більшою вдячністю нрашав оо. місіонарів і з кінною бандерією з духовенством п процесією відпровадив їх до залізничої стації. Загалом сповідалося і запричащалося понад 4.000 людий. Бажаним булоби, щоби найменша парохія не відтягалася від урядженя св. місії, яка дійсно відроджує парохію. *Г. Д—р.*

Ляшки королівські, пов. Перемишляни.

При нагоді храмового свята св. Бсбр. Козми і Дамяна відбулись ювилейні торжества в честь св. Свящ. Йосафата 14, 15, 16 листопада. Через три дні Найсв. Тайни були виставлені тягом, які нарід побожно і примірно посіщав і адорував. Духовні науки голошено чотири денно — рано дві, а по полудни дві під незмордованим і ревним проводом о. дек. Ник. Садовського. Ціла парохія пересповідалась, а много причащалось щоденно через три дні. Завершенням був торжественний похід з мощами св. Йосафата і Найсв. Тайнами в неділю вечером. Був се чаруючий і зворушуючий вид Погода і тишина вимріяна. Наперід ішли дівчатка, хлопчики, дівчата, молодці, невісти не юрбою, але чвірками, по середині процесія, а по боках брацтво зі світлом. Старий-ювилят парох опираючись на палиці ніс мощі свого улюбленого покровителя св. Йосафата, окружений свіщеносцями, а за ним ішов Ісус Евхаристійний, окружений мущинами зі світлом. Народови се дуже подобалось і зробило незатерте враження. 40 годинне набоженство спричинило много радости і щастя вірним — і відновило духа любови Божої. 3 священиків проповідувало, а 6 сповідало через три дні. Настрій і підєм духа був дуже великий! Там, де місія не могла відбутись, а зимовою порою тяжше її уряджувати, добре уряджувати такі сороктодинні набоженства з науками, а вірним дається змогу поглубитись і відновити в службі Богови. *(Учасник-священик.)*

Микулинецький деканат.

В Баворові 5-дневна місія.

Провідник: о. Лев Кочій. — Проповідали: о. Богдан Цурковський і о. Евген Кароль.

В Буцневі коло св. Петра 5-дневна місія.

Мединицький деканат.

Більче. Місія відбулася від 9—14. XI. с. р. під проводом деканатних отців, о. Малецького, провідника місій і оо. Мокрівського та Мигаля з прегарним успіхом. До помочі о. парохови, Ів. Паньківському, загально люблєному, зявився весь кондек. клир. Крім шкільних дітий, які мали осібну сповідь в часі місії, висповідалося 1500 душ (а всіх душ з дітьми є 2000). Проповідь під місійним хрестом мав о. прал. Куницький, і був свідком того, як на прощальну проповідь молоденького світського священика, о. Малецького, відповіли вірні бурею релігійного чуття, присягаючи під місійним хрестом вірність катол. Церкві, своїому обрядови і українському народови. Треба признати, що наше світське духовенство таке, яке тепер воно є, але одушевлене для справи, потрафить доконати великих діл.

Новосільський деканат.

Місії відбулися:

Богданівка. Від 19. до 21. IX. 1924.
Гнилиці. Від 17. до 19. X. 1924.
Гниличка. Від 6. до 8. VII. 1924.
Гущанка. Від 26. до 28. IX. 1924.
Кошляки. Від 29. до 31. X. 1924.
Клебанівка. Від 17. до 10. X. 1924.
Нове село. Від 20. до 22. XI. 1924.
Пальчинці. Від 20 до 22. XI. 1924.
Скораки. Від 10. до 12. X. 1924.
Супранівка. Від 19. до 21. IX. 1924.
Терпилівка. Від 24. до 26. V. 1924.
Токи. Від 26. до 29. IX. 1924.
Шельпаки. Від 11. до 13. VII. 1924.
Шили. Від 14. до 16. VI. 1924.
Мединя. Від 12. до 14. XII. 1924.

Проповідники місійні: о. Сильвестер Вояковський, о. Володимир Герасимович, о. Петро Петриця, о. Онуфрій Захарків, о. Максим Хома і о. Нестор Кисілевський.

Підгаєцький деканат.

Місії духовні були:

В Старім місті 3½ дня в маю.
В Сільці 3½ дня в маю.
В Гологорах 3½ дня в маю.
В Шумлянах 3½ дня в червни.
В Новосілка Кут і Ленч 3½ дня в червни.

В Підгайцях 5 день в липні від 3. до 7.
В Галичи 2½ дня від 7. до 9. липня.

Провідник: о. крил. Іван Токар. Місіонарі: о. Евстахій Гайдукевич, о. Зиновій Кузьмович, о. Ярослав Літинський, о. Володимир Масяк і о. Антоній Содомора.

Кождий раз: 14 проповідий, 4 реколєкцій станових та 3 катехизації дітий.

Поморянський деканат.

Провідниками місії є: о. Микола Рицар і о. Роман Берест.

Місії відбулися;

В Урмани 15. IX. 1924.
В Біщанах 20. IX. 1924,
В Рикові 26. X. 1924. — Дальші місії відбудуться у слідуючім році.

Побук.

В днях від 14—17-го вересня с. р. відбулася в Побуці деканату любінецького перша в скільських горах місія в честь Свящ. Йосафата. Вістка про місію рознеслася скоро по до-околичних гірських селах, а люди начали громадно надходити в Побук, замовляючи тут нічліги на всі три дни. Праці для прикрашення храму Божого та приняття оо. місіонарів ішли скоро та радо, а в означений день 14 го зібралось велике число народу біля церкви, щоби з процесією привитати о. місіонарів, що мали прибути в Побук з зелізничого двірця в Синевідську. — Та тут несподівано надійшла чорна хмара з заходу; ударив грім оден-другий, завив вітер і сильний дощ зі страшним шумом полявся. Малий гірський потік в коротці зібрав до так великих розмірів, що позривав усі кладки та містки — так, що фіра, вислана на двірець вже вернути не могла. Та люди не стратили надії. Усі чекали та молилися за щасливий приїзд о. місіонарів. — І вислухав Всевинший Отець молитви Дощ перестав падати, а висланий хлопець легінь в сторону Синевідська звістив, що о. міліонар їде верхом конем гірськими стежками до Побука. В коротці підїхав конем під церкву провідник місії о. В. Хлипавка з Гірного. Задзвонили дзвони, залунала пісня в честь Найсолодш. Серца Ісусового і серед голосних окликів радости впровадив о. місіонара місц. завід. парохії о. Волод. Демчук у церкву, а люди відмовили молитву подяки до Всевишнього Бога за щасливий приїзд о. місіонара. — Коли люди вийшли по відправленню молебня до Найсв. Серця Ісусового та по двох перших місійних проповідях з церкви, усміхнувся до них місяць на чистім синім небозводі та дав запоруку гарної погоди на дальші дни, що й дійсно сталось.

В вечір о год. 9-ій прийшов пішки несподівано з зелізничого двірця другий о. місіонар о. Петро Гедз з Лукавиці вижної, переходячи висше колін воду гірських потоків.

День другий і третий минув серед майже безнастанних богослужень, молитов, проповідий, які голосили оба місіонарі на переміну, та наук для молодіжи і старших. Рано і пополудни до пізна в ніч сповідало сімох священиків. Нарід святкував всі три дни торжественно, залишивши всяку тяжку працю і горнувся на місійні науки так чисельно, що крім богослужень всякі инші чинности духовні відбувались на цминтари коло церкви. Св. Сповідь відбуло звиш 1.000 людий.

Дня 17 го закінчено св. місію при співучасти 10 священиків торжественною Службою Божою, яку в асисті двох діяконів о. Волод. Демчука і о. П. Гедза відправив Вс. о. декан Калинюк. Двома довгими рядами уставились 4 процесії з дооколичних сіл, а посеред них лежав на підвисщенню великий дубовий місійний хрест украшений зеленю і цвітами. За процесіями уставилась шкільна дітвора всіх трех сіл під проводом свого учительства, а дальше залягла цілий цминтар звиж дво-тисячна товпа вірних. Співав мішаний хор з Труханова під проводом місц. учит. п. Катамана. — По обході з хрестом, який несли з слезами в очах найповажнійші господарі парохії, вкопано його на горбочку біля церкви і тут попращали о. місіонарі нарід благословлячи його хрестиком, що був освячений на гробі Христа Спасителя.

Успіх з місії великий. — Сейчас відновлено брацтво Найсв. Тайн, що кілька літ було нечинне, та рішено одноголосно приступити ще сеї осени до будови нової церкви в честь св. Йосафата. *Учасник.*

Радехівський деканат.

I. місія 10-дневна через О.О. Редемпториснів відбулася в Радехові від 28. VI. до 7. VII. 1924.

II. місія 3-дневна в Стоянові відбулася дня 1. VIII. в навечеріє проповідь та від 2. до 4. VIII. 1924.

Проповідники: о. Василь Пришляк, завід. в Кривім, о. Мірон Коритко, парох в Холоєві і о. Юліян Дуткевич, парох в Дмитрові.

Рогатинський деканат.

Місії відбулися:
Чесники в марті. — О.О. Редемптористи.
Жовчів в марті. — О.О. Редемптористи.
Дібрнів в червні. — О.О. Василіяни.
Рогатин в серпні. — О.О. Редемптористи.
Проєктовані дальші місії в осени с. р.

Стрілиський деканат.

Місія відбувалася під проводом О.О. Редемптористів в Дулібах від 23. VIII. до 2. IX. 1924. Місіонарі дека-

нальні: о. Амброзій Лотоцький, о. Кость Донарович і о. Теофіль Прийма.

Славсько, дек. скільський.

Дня 5. падолиста 1924. під проводом Впр. о. Софрона Дяковича розпочалась в Славську духовна місія в честь св. Йосафата, а скінчилась в неділю дня 9. падолиста. Всі науки рано і вечер кождого дня і катехизацію держав провідник Впр. о. Софроній Дякович. Число вірних з кождою наукою росло. Коли на перших науках церков була набита, то вже в пятницю люди не містилися в церкві, а в суботу треба було проповідати на дворі, бо вірних зібралось понад 6000. В неділю не могло бути бесіди, щоби в церкві відправляти богослуження, тому так Сл. Божа, як і проповідь були на дворі, а число слухаючих ще зросло. Всіх сповідаючихся було 1500, котрих в неділю від рана причащали 3 священики, а на Службі Божій співаній 2 священики. Через 2 дни сповідало безустанно 9 кондеканальних священиків. Може булоби більше сповідалося, але в деканаті бракує 4 священиків, а хто розуміє якою працею є сповідання, признасть, що всі працювали понад сили чоловіка. Найбільше одушевлення викликало посвящення місійного Хреста і обхід з Хрестом. Була се свята хвиля, хвиля опамятання і жалю за тріхи.

(Не опустила нас в часі місії і польська поліція państwowa. В церкві і підчас наук пильнували нас два поліцаї перебрані в цивільний одяг, а два поліцаї пильнували на дорозі узброєні.) *о. Евстахій Качмарський*
парох і декан.

Тернопільський деканат.

Від 13. до 17. VI. 1924 місія була в Драганівці.

Від 29. VI. до 6. VII. 1924 місія в Тернополі (Гаї великі передмістя).

Від 14. до 19. реколекції духовні для священиків.

Від 26. до 29. VIII. 1924 в Тернополи з нагоди празн. Успенія Пресв. Богородиці мала 3-дневна місія.

Від 17. до 21. IX. 1924 місія в Ходачкові малім.

Науки реколекційні голосив о. Тома Бородайкевич, професор III. гімн. в Тернополі. Провідником місійним є вибраний о. Тома Бородайкевич.

Проповідали: о. д-р Николай Конрад, проф. рел., о. Теодор Кордуба, парох Кутковець, о. Николай Бріль, парох Івачова, о. Тимотей Сембай, катехит в Тернополи, о. Стефан Ратич, сотрудник в Тернополи і о. Тома Бородайкевич, професор релігії.

Теребовельський деканат.

З нагоди Ювилею св. свщмч. Иосафата відбулися місії в слідуючих парохіях:

В Теребовлі в часі від 3. до 7. VII. 1924. Провідник місії о. П. Карпинський, парох Опришівця, при участи о. Ев-

гена Цегельського, пароха Янова, о. Николая Декана, сотрудника в Струсові, і о. Зиновія Кузьми, катехита в Теребовли. Дня 6. VII. відбувся торжественний процесіональний похід улицями міста з мощами св. свщмч. Иосафата. В процесії взяло участь около 6000 народа, процесії з дооколичних парохій. В дни 7. VII. обхід з хрестом і закопання з відповідним закінченням. До св. Тайн приступило понад 2000 вірних.

В Деренівці в часі від 9. до 12. VII. 1924. Проповідали: о. Пл. Карпинський, о. Евген Цегельський і о. Кливак з Мшанця.

В Залавю в днях від 4. до 7. Проповідав о. Савин Дурбак.

В Налужу в днях від 26. до 29. VIII. 1924. Проповідали: о. Пл. Карпинський, о. Николай Дикайло і о. Евген Кароль, парох Микулинець.

Намічені місії в найблищім часі в Могильници, Хмелівці і Янові.

Унівський деканат.

Головні місіонарі: о. Ігумен Климентій Шептицький і о. Зенон Каленюк. — Кромі того і другі священики з деканату проповідують.

До 1. IX. 1924 відбулась місія в Лоні, на вересень і жовтень зголошені місії в Гологорах, Гологорах-Воли, Новосілках, Лагодові.

Чолгани, дек. Болехівського.

Місія началася 6. XI. с. р. о год. 5. вечером. Провідником був о. Теофіль Костишин, парох з Росточок (Кальне), і о. д р Кароль Єрми, парох з Берлог, як II. місіонар. Случайно так сталося, що провідником був ученик давного свого учителя, який був спіритуальним в семинари. Місія тревала три дни і скінчилася в неділю вечер. Виголошено 15 проповідий окрім приписаних Богослужень в припадаючі дни святочні і тим самим вичерпано в цілости весь матеріял, означений в програмі. До св. Сповіди приступило велике число вірних. Місійний Хрест закопано коло Церкви в неділю пополудни. При світлі місяця і численних свічок був се величественний вид, як нарід з піднесеним в гору хрестом співав: З нами Бог, розумійте язици. Процесія з хрестом пішла в село, окружила кілька хат і вернулася до церкви.

З удивленням слухали вірні золотословесних проповідників. О. Д р. Єрми з питомою собі ерудицією, однак дуже популярно і приступно викладав головні правди віри, провідник же своєю плавною. горячою бесідою поривав народ так, що здавалось, що сей народ готов в кождій хвилі віддати життя за віру, наслідуючи св. Йосафата. Успіх місії був незвичайний, бо люди з захопленням слухали слова Божого і каялися своїх гріхів.

При нагоді сеї місії мимоволі насувалися мені слідуючі гадки.

Добре сталося, що церковна власть з находи Ювилею св. Иосафата, в такий час, розбурханий всякого рода ідеями, в час загального зіпсуття зарядила загальні місії.

Тим зарядженням ожив у кругах нашого сільського духовенства місійний дух, яким відзначалися б. п. о. Мон. Залозецкий, а тепер жиючий О. крил. Токар і много, много инших. *Учасник.*

Зі світа.

Америка. В Спол. Державах в деяких містах роблено статистику тих людий, що в неділю учащають на Богослуженя, як також тих, що відвідують кіна та театр. Концепція чисто американ ька, але повчаюча! Супроти инших конфесій найліпше вийшла на тім катол. конфесія, бо на 5 парох. церков у Ню Иорку начислено около 40.000 вірних, що брали участь в Богослуженню одної неділі. А в 40 протестантських церквах у Вашинґтоні начислено тільки около 7.000 вірних. Число тих, що були в кінах та в театрах, далеко висше.

Анґлія. В анґл. парляменті, доки премієром був ще Мек Дональд, зголошено два ліберальні внесення: 1) щоби науку реліґії викинути зі шкіл; 2) щоби звинути анґл. посольство при Ватикані Оба внески перепали. (За першим внесенням голосувало 162 послів, проти 223 послів.)

Бельґія. Міністер внутрішних справ вніс перед сенат проєкт про улекшення розводу подружжа. Проти сього виступив Msgr. Deploige, председатель Інститута для томістичної фільософії, виказуючи всі небажані наслідки такого проєкту, і сенат відкинув проєкт.

Естонія. Церковний собор православної церкви в Естонії вибрав архіеп. Евзевія на голову російської церкви в Естонії, про що повідомлено патріярха Тихона.

Італія. — *Рим.* Дня 27. X. с. р. зложено тлінні останки папи Льва XIII. в гробницю в San Giovanni in Laterano при супроводі кардиналів, дипльоматичних представників і представників папського двору. При сій нагоді папська ґвардія зявилася поза Ватиканом перший раз від 1870 р.

* * *

— В папськім Орієнтальнім Інституті від кінця листопада с. р. будуть постійні виклади про магометанізм. Їх лєктором буде Мегемет Алібен Мулла, католицький священик з острова Крети, якого родичі є магометанами. По зложенню докторату з фільософії на університеті в Аіх (Provence) він перейшов на католицизм, і 1911 р. висвячено його на єрея Опісля був він професором фільософії в дієцезії Аіх. На бажання св. Отця приходить тепер о. Мулла до Риму.

* * *

— В Палєрмо на Сицилії відбувся евхаристичний конґрес; в процесії взяло участь около 400.000 вірних.

* * *

— Італійське правительство признало „право прилюдности“ новозаснованому катол. університетови Пресв. Серця Христового в Міляні.

— На Капітолію встромлено хрест, який усунено було відти 1872 р. а який на тому місці стояв десь від VI. або VII. ст.

Мадярщина. Мадярський карний закон містить у собі такі постанови: хто хулить Бога віру, сей має бути покараний тюрмою на три літа. Така сама кара постановлена для тих, котрі виступають проти віри й релігійних обичаїв. Тюрмою на 1 рік карається тих, котрі підмовляють когось до двобою, або гудять того, хто не хоче відклика-

тися візванню на двобій. (Закон про хулу Бога либонь не буде відноситись до звичайних проклинань, бо в тім випадку хиба би всіх Мадярів треба замкнути на ціле життя; як звісно, вони дуже кленуть.)

Німеччина. Статистика католиків. На підставі обчислень з 1922 р. в Німеччині є 20,315.847 католиків супротн 40,622.790 протестантів. Кат. толицьких парохій є 9.501 і 19.320 світських священиків. Переходів був в католицьку церкву 7.596, а з катол. церкви 24.500, з котрих 2.500 наново повернулись до кат. церкви. Сей дуже некорисний відплив від кат. церкви приписують сильній соціялістичній агітації. (Всеж таки могли би над тим призадуматися ті наші „реформатори", котрі в офіціяльнім целібаті бачать універзальний лік на всі церковні недомагання).

Палестина. Hans Herzl, одинокий син основателя сіонізму, перейшов на католицьку віру. Сей його крок зділав поражаюче вражіння на Жидів. Єрусалимські сіоністичні часописи просто „біснуються" з того приводу, й позволяють собі на такі соблазняючі виступи проти християнства й самого Христа, на які позволяє собі російська большевицька молодь. Тамошні католики реагують на се словами Христа: „Прости їм, бо не знають, що роблять!..." Але з тих виступів фанатиків сіоністів видно: як би то було, колиб Жиди в Святій Землі мали верховну власть, і колиб могли робити, що хочуть.

Росія. Славну церкву Василія Блаженного в Москві, яка походить з 16. ст., большевики перетворили в музей, і кождий може її відвідати за оплатою 0 копійок. — В Петрограді повстала нова секта, котра після свойого основника „старця" Анисима, називається „анисимівською". Спершу „анисимівці" уживали євангелії і навіть святих образів, але се було тільки маскою, щоби стягнути „вірних". Тепер та секта вже явно виступає як атеїстична, і замісць святих образів висять в її церкві портрети Леніна. Анисим уходить за „чудотворця", який мав уздоровити многих калік (!)...

— *Памятник Юді (!).* В Івангороді на Волзі недавно здвигнено величезний памятник, який зображає чоловіка, що стисненим кулаком грозить небу. Се Юда Іскаріотський. Мійський совіт довго надумувався, кому би здвигнути памятник: Сатанови, Каїнови, чи Юді... O tempora! o mores!...

З життя російської православної церкви на еміґрації. Митрополит російської церкви на еміґрації, Євлогій, просить у російських часописах про складки на будову православної духовної семінарії в Парижі. — Іде спір про російські церковні посілости в Палестині, які представляють дуже велику вартість. Є замір удатися до анґл. правительства, щоби воно порішило: чи совітська влада має ввійти в посідання російських церков за границею.

Франція. *Релігійна боротьба.* Радикальне правительство Геріота завзялося стосувати до франц церкви гостру міру франц. „закону про відлучення церкви від держави". Як звісно, в наслідок світової війни сі закони в практиці „змякли", і так пр. за Поанкаре відновлено франц. посольство при Ватикані. А тепер Геріот наново воює проти церкви, й виганяє монахині, монахів і т ин. 27. IX. с. р. шістьох франц. кардиналів післали Геріотови відкрите письмо, яке в той самий час появилося в пресі. В тім письмі ішла справа про три питання: 1) про проєкт правительства, щоби церковні відносини в Альзації й Льотарингії (які по війні припали Франції), достосувати до тих, які обовязують у цілій Франції, 2) про відносини до конґреґацій (т. є. монаших і релігійних товариств), 3) про ліквідацію посольства при Ватикані. — Тогож самого дня франц. правительство відповіло на всі три питання проти жаданькатоликів. І так у франції наново запанував „Kulturkampf". Як звісно, франц. посольство при Ватикані вже зліквідоване.

Чехословакія. В Словакії недавно відбувся плєбісцит в справі конфесійних шкіл; 775.000 католицьких голосів віддано за такими школами, що виносить майже 70% всіх голосуючих. — Фарські, митрополит „чеської національної церкви", вже цілком розійшовся з ав-

ліком, моравським епископом „чеської національної церкви". Павлік піддався під юрисдикцію православного пражського митрополита Савватія. — З кінцем серпня с. р. Фарські скликав церковний собор до Сміхова, де було 366 учасників з 5 дієцезій. „Ухвалено" там лише одну догму: що Бог є особовий — без згадки про Пресв. Тройцю та про Христа.

Нові книжки.

Співаники *о. Віктора Матюка.* Загально цінений священик композитор бл. п. о. Віктор Матюк уложив два співаники для шкільної молоді. Співаник церковно-народний для народних шкіл випечатало ц. к. Видавництво шк. книжок 1911 р. в друкарні Тов-а ім. Шевченка у Львові. Уложений він на два голоси: сопран і альт і подає 67 літургічних і церковно-народних пісень, а саме: 29 зі св. Літургії і 48 церковно народних пісень на свята Господські, Богородичні і святих.

Напіви літургічних пісень в переважаючій більшости загально знані, згармонізовані вельми справно і в догідних позиціях і тому уживають його залюбки знатоки нашого співу при науці церковного співу в народних школах, а ще більше користуються ним міщанські і селянські хори.

Набути можна його в книгарні Т-ва ім. Шевченка; примірник коштує 2 зл. Сього року видало Т-во імени Шевченка більший Церковнонародний Співаник о. Віктора Матюка, в якім напечатано 85 пісень, а саме: Пісні перед наукою і по науці, 24 пісні зі Служби Божої, воскресні тропарі, кондаки і прокимени, 7 пісень з Вечірні а 4 з Утрені, 5 пісень з великопостних богослужень і воскресну Утреню. З церковно народних пісень є 14 на свята Господські, Богородичні і святих і 9 коляд. З меншого Співаника перебрав автор всіх 67 пісень, додав ще 18 нових і уложив сей Співаник на три голоси, сопран, альт, бас або контраальт. Призначений він до науки церковного співу в учительських семінаріях, а можна хіснуватися ним також і у вселюдних семиклясових школах. А вжеж для церковних хорів по місточках і селах є він з кождого огляду взірцевим підручником. Літургічні пісні відповідно дібрані і уложені в догідних позиціях, церковно народні пісні вельми мелодійні і легкі до вивчення, навіть менше справний учитель співу або дірігент потрафить виучити їх, а тим чином стане спів у наших церквах більше гармонійним.

Технічне виконання дуже старанне, без ошибок, папір гарний, навіть люксусовий, а ціна приступна: 12 золотих за переплетений примірник. Книжка вповні заслугує на негайне поширення тим паче, що наклад дало Т-во ім. Шевченка, яке так богато зробило і робить для двигнення нашого письменства і науки.

Наші Преосв. Ординаріяти завзивають при кождій на-

годі оо. катехитів і оо. душпастирів до плекання церковного співу, занедбаного в час воєнної хуртовини. Треба би в кождій парохії справити хоч по два примірники сего співаника до кождої церкви, виучити своїх парохіян співати з нього, хочби прийшлось й постаратися о учителя дірігента на якийсь час. Не потребуємо підносити, що гарний спів в церкві підносить красу Богослуженя, розбуджує у вірних щирі релігійні почування, приманює і привязує їх до церкви та є одинокою, духовою насолодою для наших маломіщан і селян в часах важкого лихоліття. *о. І. Р.*

Устав церковних богослужень на 1925 рік, уложив *о. Микола Галянт.* Львів 1924. Накладом Товариства св. Апостола Павла.

Наше заслужене Товариство св. Ап. Павла видало сими днями Устав церковних богослужень на 1925 рік. Книжка ся повинна найтися в руках кождого священника, повинна бути закуплена для кождої церкви з двох причин. По перше тому, що чистий дохід з її розпродажі припаде на збільшення видавничої діяльности Товариста св. Ап. Павла, а вдруге по причині її внутрішної вартости. Устав уложений о. Миколою Галянтом, а переглянений і доповнений обрядовими замітками великим знавцем нашого обряду о. Вол. Садовським, професором обрядів при богословськім факультеті у Львові, подає крім звичайного уставу церковного премного заміток, які можуть причинитися до уодностійнення наших богослужебних відправ. Замітки ті є численно порозсипувані між текстом устава, а крім того при кінці книжки є ще окремі уступи (числом 18), які повчають загально о деяких літургічних приписах. З усіх сих заміток піднесу прим. уступ XI: „Стояння, сидження, приклонення колін, припадання до землі і тримання рук" і уступ XIII.: „Устав о храмах, крестних ходах і поході з Святими Тайнами". Вже з самих заголовків сих уступів бачимо, про які важні складові части символіки нашого обряду тут бесіда, а які, на жаль, у нас дають широке поле до довільности і самоволі в обрядовости, так, що утерлася фраза: „що попик то типик".

Побажатиб лише, щоб на будуче Товариство св. Павла поспішилось з виданням „Устава", і випередило в тім згляді приватні, світські підприємства, які вартістю своєю не дорівнують уставови Товариства св. Павла.

Від Виділу Товариства св. Ап. Павла: просимо всіх П. Т. Отців, котрі вже дістали устав, а ще не прислали належитости (1·80 зл.), сейчас прислати ту належитість. Також просимо о нові замовлення, бо наш устав вже на вичерпанню.

Про чернече життя, написав *Іван Карпович.* Перемишль 1924. 8⁰ стр. 366, ціна 2 зол.

Дуже часто маємо нагоду зустрінути монаха. Не рідко

буває, що хтось і з нашого близького окруження, почуваючи в собі покликання до чернечого життя, вступає у монастир. Притім — мимохіть у нас виринає думка: „Щож то за люди ті монахи? Який спосіб їхнього життя? В чім заключається та їхня самовідречена служба Богові, — те все ціле самопожертвування для Христа? Що приковує їх до монастирських мурів? Як це погодити зі здоровим розумом"?.. Ось такі, — й їм подібні, — питання цікавлять нас, коли зустрінемо монаха, або маємо нагоду побачити монастир. І цими питаннями цікавляться не лишень світські люди, але й також більшість нашого Духовенства.

Основно — вичерпуючу, загально зрозумілу відповідь і пояснення у даній справі дав нам д. Карпович. Він незамітно впроваджує нас поза „клявзуру" монастиря й пояснює нам усі прояви й подробиці монашого життя. Безперечно — згадана книжка більше вражіння робилаби тоді, якщо її написавби не якийсь невідомий нам д. Карпович, а таки справжній монах, — (хоч, — si licet verbo, — „злі язики" кажуть, що під скромненьким псевдонімом *І. Карпович* криється монах ЧСВВ., Иосиф Гродський).

Помимо недбалої коректи, що в деяких місцях прямо— таки зміняє суть річи, згадана книжка всеж-таки являється дуже цінною, бо заповняє одну з важніщих прогалин у нашій духовній літературі. Длятого сміло можемо її поручити Всч. Духовенству, а в першу чергу Всч. оо. Катехитам для розповсюдження її поміж нашим народом, — головно поміж молоддю. *Федір Сташинський.*

Правда, І. серія. Число 1. Математика і релігія. Львів 1924. Стр. 40. „Правда" є серією брошур на теми суспільні. фільософічні, релігійні і служить поширенню та поглибленню знання в сих областях. Листки виходять 10 разів до року, і обговорюють звичайно одну тему. В передплаті 10 випусків коштує річно 5 зол. Адреса Редакції: Львів, Коперника 36. Видавництво має апольогетичну ціль.

Roberth Hugh Benson: Parodoksy katolicyzmu. Tłumaczył Dr. L. J. Warszawa 1924. Стр. 376 in 12⁰. — Голосний апольогет розвиває у тій книжці улюблену свою гадку, що католицька Церков, будучи одночасно інституцією Божою й людською, мусить містити у своїй науці, в своїм устрою й цілім своїм життю позірні суперечности, котрі однак, належито освітлені, є новим доказом її Божого початку. Ся інтересна книжка, повна глибоких і субтельних уваг, буде милою, займаючою і поучаючою лєктурою для усіх, що цікавляться проблємом релігійним, а проповідникам підсуне неодну глибшу гадку або влучне схоплення правд католицьких.

Ks. Dr. M. Sieniatycki: Problem istnienia Boga. Warszawa 1924. Стр. 218 in 8⁰. — Є се основне студіюм над доказами

істнування Бога, а заразом критика усяких форм атеізму й пантеізму. Річ трактована в спосіб поважно науковий, але написана так ясно та популярно, що є приступною і для не заправлених до фільософічнбго думання.

Ks. Jan Urban: Na tematy współczesne. Kraków 1924. Стр. 265 in 8⁰. — Ся книжка містить збір статий, які в чотирох останніх роках поміщував „Przegląd powszechny".

(Польських авторів подав *о. Ковалів.*)

Меріям. Вечірні смутки, настрої, Стр. 16.

Степан Семчук: Метеори. Стр. 38. Обидва томики се поезії, а видало їх Видавництво „Логос", Прага — Львів 1924. Меріям сам себе влучно характеризує „Я — тінь, я тиха сіра тінь..." Нема в нього вогню, яскравости, сили — все сумне, тихе, сіре, хоч не видно причини: чому се так є? Стихи правильні, дикція гладка. — Семчук прискає наче „метеор", але надто невільничо наслідує Тичину, і надто вузький його горізонт (всі вірші властиво на одну тему). Стих „на ній з е л е н и т ь мох" се хиба lapsus linguae (в наслідок „прискання"), бож мох або з е л е н і є на ній (на дзвініці), або зеленить її, але не „на ній зеленить". *К.*

ВСЯЧИНА.

Про торжественне спровадження Мощий св. Йосафата до повіту Турчанського. Хто не знає про занущений турчанський повіт, хто не памятає із скупих дописів про його духовенство і безпросвітний нарід під зглядом релігійним, та культурним? Отже сего року лучилася нагода використати ювилейний рік до розрушення того народу місіями майже в кождім селі, а крім сего завязався ювилейний комітет з трех деканатів для торжественного спровадження св. Мощий, бо, казав, v e r b a v o l a n t, а факти остануть в памяти народу і піднесуть культ святого, про якого люди дотепер може й не чували. А конечно єсть урядити се свято величаво, бож годі привести реліквіяр в торбі і занести до хати, чи до церкви і доперва там зачинати торжество на дивовижу людям, як і звідки взялася у нас така святість?

Отже згаданий комітет ухвалив — а його ухвали можуть стати директивою, попри віденське свято, як звеличати імя св. Йосафата, також другим, ревним священникам.

П р о г р а м а: В означенім дни виїде кількох делєгатів до Перемишля по св. Мощі в реліквіярах. Всі парохії будуть повідомлені про день і годину, коли мають взяти участь в повитанню і то стаційні громади мають явитися в процесіональнім поході з брацтвами і шкільною молодіжю на двірці і скоро поїзд стане, а в вікні умаєного воза (окре-

мого) *) появиться священник в епітрахилі, показуючи народови св. Мощі, процесії віддадуть поклон, а нарід заспіває оклик Акафісту: „Радуйся свмч. Йосафате“.. Колиж поїзд рушить дальше, процесії попрощають знов поклоном. Так доїдуть св. Мощі аж до Турки, центра торжества. Тут мають наспіти з цілого близького округа процесії з бандеріями і вінцями, а всі подальші священики в ризах і всі запрошені власти, і целєбрант поклавши св. Мощі і поблагословивши ними присутних, сідає на умаєний віз, запряжений шестернею прибраних коней, чи волів, похід уставляють вибрані церемонієри і рушають при звуках пісень до церкви. Перед церквою виголошує перший проповідник принагідне слово, почім вступають всі до церкви, де починається Литія і соборна Служба. Підчас неї виголошує другий пропозідник слово, а по Службі обходять всі наоколо церкви із св. Мощами і тепер може бути і третє слово. Тому, що вже не буде часу, щоби кожда парохія забирала свій реліквіяр до своєї церкви, проте всі остають на місци. Доперва пізнійше означиться день, котрого дня має найблизша парохія забрати св. Мощі до себе, до неї прийде по них сусідна і понесе дальше (розуміється при відпроваджуванню місцевої до границі села) і т. д. аж всі реліквіярі дістануться до призначених церков.

Тим способом порушиться цілий повіт до маніфестаційної участи у спровадженню св. Мощий, памятка в народі і у тих найменших шкільних дітий полишиться на все, а культ св. Йосафата піднесеться і поширить на славу Божу, славу св. Йосафата (котрого імя радо надають тепер родичі своїм дітям) і славу зєдинення.

о. Григорій Мороз

декан і парох в Борини.

Студії св. Письма. Папа Пій XI. видав „motu proprio“. котрим определює студії св, Письма в дух. семінаріях і кат‘ заведеннях. „Motu proprio“ зрівнює академічні ступні (gradus), котрі признає комісія або заведення для студій св. Письма, з тими акад. ступнями, котрі признають инші папські або катол. наукові заведення. Заразом порішається, що в дух. семинаріях ніхто не сміє викладати про св. Письмо, якщо не осягнув академічного ступня при комісії для св. письма або в біблійнім заведенню.

Всім монашим чинам поручається присилати своїх питомців на студії св. Письма до Риму, а в епархіях мають основуватися фонди, котрі уможливили би одному або й більше священикам біблійні студії в Римі. Папа дарував на перший раз 200.000 лір для двох місць у бібл. Інституті.

*) Чи се буде можливе до переведення? — Ред.

Ложечка чи пальці? У Львові в дуже поважному крузі духовенства вивязалася диспута про реформу способу подавання св. причастя в нас. Підношено, що дотеперішний наш спосіб подавання св. причастя, відколи люди довідалися про бакцилі, для многих став „відстрашуючий", а для деяких вдач завсіди був він відражаючий в звичайних обставинах (коли більше людий причащається), хоч — що правда — дотепер не чувано, щоби якісь заразливі недуги поширилися в наслідок причащання одною ложечкою. Виринула отже концепція: чи би нам не закинути ложечки, й подавати причастя пальцями — так, як се є в латинників? Але що в нас причастя подається під двома видами, то просто неможкиво конкретно достосувати латинський звичай до вимог нашого обряду. Частиці хліба мають бути в ж е в ч а ш і вмочені в вині, як отже брати їх у пальці і так подавати їх вірним? А впрочім: чи латинський звичай подавання причастя дійсно такий ідеальний? Можна почути від пань, що се скрайне відражаюче, коли гостію своїми пальцями подає налоговий курець, або „табаконюхатель", бо вона ціла „zatabaczona" (натщо змисли нюху й смаку дуже вразливі). А коли мати згляд на бакцилі, то один священик своїми пальцями може заразити всіх, що причащаються.

В згаданім духовнім крузі один з присутних підніс, що нема потреби відступати від нашого тисячлітного звичаю, але вистарчить тільки достосувати його до нинішних наших понять і потреб: треба л о ж е ч к у за кождим поданням св. причастя о б т е р т и ручничком. Отже тим і можливість зараження зменшиться й усунеться причину „відрази". Дістав він одначе відповідь: що львівський Собор збороняє обтирати ложечку. — Стало на тім, що „сторонники пальців" носяться з думкою: як би то латинський спосіб подавання св. причастя достосувати до вимог нашого обряду...

Дивна річ: відклик на постанови львівського Собора вистарчає на те, щоби „наше прадавне" ніхто не важився зміняти в напрямі його розвою.

Але щоби те „наше прадавне" цілком відкинути, й заступити латинським, сьому львівський Собор не стоїть на перешкоді, бо про се він нічого не говорить... Ось і льогіка! Авжеж певне, що Отці Львівського Собора булиби далеко гострійше зборонили подавання причастя пальцями, якщоб про се були розправляли, як обтирання ложечки. Не про букву розходиться в постановах, але про духа.

На мою думку ся річ так представляється. 1) Відколи люди довідалися про бакцилі, то знають також про се: що сьому а б с о л ю т н о г о д і запобігти, щоби при ломанню агнця чи гостії, причастю, полоканню чаші не розсипувались освячені частиці Отже ціле старання священика може іти тільки в тім напрямі, щоби заховати decorum супроти евхаристичної субстанції: не сміємо допустити до розпоро-

щування чи розливання сеї субстанції, поскільки ми се бачимо чито поскільки люди можуть сво їми змислами спостерегти. Але пр. ручничок на всякий спосіб завсіди буде мати на собі і в собі (в дірочках) безліч мікроскопічних частиць евхаристичного хліба і вина. 2) Ручником обтирає священик чашу, коли сам з неї папричащався і чашу по сполоканню. Отже вже є даний з ринцип обтирання ложечки: якщо можна і навіть треба обтерти чашу саме на тому місці, де священик пив з неї, то чому не можна би обтерти ложечки, котрою подано причастя вірним? Чи се не те саме? Може хто скаже: Алеж до ложечки деколи прилипають часточки.. Відповідаю: те саме може приключитися також при чаші. А священик повинен мати „пастирське благорозуміє", щоби сі видимі часточки благорозумно усунути (якщо за кождим разом обтирається ложечка, то ніхто з причащаючихся не буде в клопоті, коли скажеться йому, щоби „ціле" своє причастя з ложечки спожив). 3) Ще й до тепер панує у нас прастарий звичай, що причащаючимся обтирається вуста ручничком у тій ціли, „щоби їм на вустах не лишилися часточки евхарист. субстанції". Отже інтенція є: не на вустах, але на ручничку нехай сі часточки лишаються. А тут в наслідок постанови львівського Собора мало би бути зборонено обтирати ложечку з рації, щоби на ручничку не лишилися св. часточки... Чи не суперечність? Ясне, що постанова львів. Собора силою своєї інтенції відноситься тільки до неблагорозумного обтирання ложечки.

Виходить отже, що обтиранням ложечки не вводиться в нашому обряді нічого нового, тільки відповідно до нинішних обставин розвивається принцип, який у нашій церкві прастарий; а тим способом осягається все те, що хотіли би *осягнути сторонники* „пальців". *о. К.*

Наші інформації про Велеградський конґрес, а саме те їх місце, що відноситься до промови Преосв. Коцилов ського з Перемишля, повторили ми за „Katoličk-им List-ом" з 7. і 21—VIII. ц. р. ч. 32. і 34. З достовірного жерела довідуємося, що Преосв. Коциловський не говорив того, будьтоби католицька Польща не пустила на конґрес Високопреосвященного Митрополита і Преосвященого д-ра Боцяна. Від себе додаємо, що Ексцеленція Митрополит з огляду на стан здоровля на конґрес не вибиралися, а Преосв. д-р Боцянови, о. д р Дорожинському і о. д р Сліпому, що їхали з обширними і важними рефератами, польські адміністраційні власти вправді згідні були видати паспорти, але лиш за оплатою 500 зол. від одного паспорта. (Розуміється, що з такого паспорта оо. компетуючі не могли скористати).

Негармонійні анальогії. В Югославії католики нарікають на Сербів (котрі, як звісно, мають там гегомонію), що вони протегують православіє. А одначе ті „дикі“ Серби котрі до балканської війни збороняли католикам креування парохій (католиків тоді в Сербії було зникаюче число), тепер для несповна 5 міліонів католиків удержують два богосл. католицькі факультети (в Загребі і в Любляні), щедро вивінувані (так, що курсує жарт: що на тих факультетах більше професорів, як слухачів-теольогів...) і в кождій катол. дієцезії дух. семінар; король Александер подарував найкрасшу площу в Білгороді для збудування катол. катедри; власть грекокатолицького крижевацького епископа поширено на цілу територію Югославії і т. ин. А в католицькій Польщі, яка поширює „західну культуру на Сході“? Для $3^1/_2$ міліонів грекокатоликів нема ані одного богословського факультету; власть православного митрополита поширено на цілу Польщу; але власть грекокатол. епископів обмежено на давну Галичину, а грекокатоликів, котрих щораз більше в Польщі поза межами давної Галичини, піддано під власть римокатолицьких (польських) епископів і т. и. Дивне й незрозуміле, а всеж таки зрозуміле!

О. Смеречинський дальше толкує. Прислав він до нашої Редакції довгий лист, як каже „pro domu sua“, де повторяє те, що вже сказав у своїй статті „без заголовку“, яку ми випечатали в попереднім числі нашого часопису. Дещо однак з того нового письма має явний характер, і тому поміщуємо се (без усякої зміни правопису) *):

„В „ss Eucharistia“ промавляв я яко уняцкий сьвященник катол. до братів по званю німецких маючи на увазі тілько собратів своіх з Мало Польщі — сим разом промовляю, яко сьвященник Христа — до всіх сьвященників Христа На роду велико русского, мало руского и біло руського без ріжниці чи они католики уняти, чи православні — бо всї ми правдиві священники Христові“. — Се говорить само за себе.

А ось непобідима гармата проти нашого становища:

„Петро и прочі жонаті Апостоли присутні були при першій св жертві Нов. Завіта єще тогди коли кіньчила ся місія синагоги жидівскої Там присутний Христос яко первосьвященик а они яко міряни — ученикі Христові. Коли дух св. на них зійшов — в Зелені сьвята и Петро и прочі Апостоли суть доперва правдивими сьвященниками — В короткім часі розходят ся по цілім сьвіті без жінок яко Жиди — вихованї в традиції и звичаях закону Мойсея — дали книгу разпустну своїм женам а самі abstinentes ab uxoribus suis

*) Таким самим правописом була написана також та його стаття, яку ми були випечатали в ч. 9. Ми справили тоді сей правопис і мову, щоби не наразитися на закид: що „Нива“ печатає статті „анальфабетників“. — *Ред.*

пійшли в світ проповідати Христа. Що так є — прошу перечитати собі Гетінгера том II стор. 406 „Apologie des Christenthums“ achte Auflage ad 4. Тепер місто Христа є при кождій жертві сьвященник Исуса „alter Christus“, який має бути чистий а місто Апостолів є вірні — котрі женят ся и посягают.

Гетінгера найбільшого Аполєга христової віри в 19 сто літію, який удостоив ся осібним бревем похвали великої и подяки від самого Папи Пія IX лишіт в спокою“.

Відповідаємо: amicus Plato, amicus Hettinger, sed maxima amica veritas.. Сеж тільки „концепція“ Геттінгера без усяких доказів. Христос дуже акцентував нерозривність і святість подружжа.

Ось кілька Його таких висказів:

„Длятого оставить чоловік батька і матір і злучиться із своєю жінкою, і будуть обоє в одно тіло. Так що вже не двоє, а одно тіло. Що отже Бог злучив, чоловік нехай не розлучає. ..Мойсей ізза твердости вашого серця позволив вам відпускати ваші жінки; а з початку не було так“. Мат. 19, 5—10. „А я вам кажу, що кождий, хто відпустить свою жінку, з виїмком случаю прелюбодійства, приводить її до прелюбодійства“. Мат. 5, 32. „А тим, що в подружю, приказую не я, а Господь, ..і муж нехай не відпускає жінки“. I. Кор. 7, 10—11. А Христові слова „хто не відречеться своєї жени і т. д.“ під ніяким видом не мають на цілі розводу подружжа, тільки міру в любови до своєї жени, дітий і т. д. Отже твердження, мовби Апостоли (а ще до того по приняттю св. Духа!!) дали своїм жінкам „розпустну книгу“, є просто нехристіянське, бо супонує, що Апостоли не зрозуміли належно Христової науки. До того стоїть квестія: коли Апостоли перестали бути Жидами не психольогічно, але юридично? Христос зніс закон Мойсея про „розпустну книгу“, отже як тільки Апостоли стали христіянами (а се безперечно юридично сталося з приняттям тайни хрещення), то вже стратили право давати розпустну книгу своїм жінкам. А христіянами Апостоли стали певно ще перед смертю Спасителя, бож на тайній вечері причащалися, а сю Тайну „не полагається“ подавати нехрещеним. Отже доки Апостоли ще не були христіянами, то не могли давати розпустної книги своїм женам у тій ціли, щоби жити „в уєдиненію“, бо ще підлягали жидівським поняттям про самітне життя. А коли стали христіянами, то вже не мали права давати розпустної книги. Отже... про те ані мови не може бути, щоби Апостоли своїм жінкам дали розпустну книгу.

Безперечно, могли вони свої жінки покинути, коли пішли в світ проповідати євангеліє, але се вони могли зробити тільки так, як коли батько родини іде на війну: висший обовязок кличе...

А про якийсь розвід чи хочби сепарацію ані мови не могло бути. Як вдійсности Апостоли поступили: чи полишили свої жінки в хаті, або взяли їх зі собою — про се теольоги диспутують, але певного нічого не знаємо. Коли Ап. Павло говорить про жінку епископа й діякона, то певна річ, що жінка священика в тодішних часах не була чимсь таким odiosum, як се виходить О. Смеречинський, з Ваших „побожних, але немудрих письм“ тай ще з деяких...

От ліпше лишіть Ви ту справу в спокою. А не дописуйте про наше духовенство до заграничних часописів, не блямуйте нас! о. *К.*

?! В днях 4-го до 8-го серпня с. р. відбулися в Перемишлі реколєкції для священиків, котрі уділяв Редемпторист о. Ензенс. Прибули на сі реколєкції майже самі старші священики. З увагою прислухувалися ми реколєк. наукам о. Ензенса про достоїнство священика, о любови, святости і т. п. Але несподівано другого дня по полудни почули ми від о. місіонаря такі слова, висказані піднесеним голосом: „Ви любите свої жінки більше як Бога“. Коли ми вийшли з каплиці до своїх комнат, не могли вийти з дива, звідки сей чужинець-монах може знати і судити, як ми любимо свої жінки, а як Бога. Хто йому се сказав? І яким правом він нас ображає? Також не мило нам було почути від о. місіонаря, що наша славянська Церков не є живуча, але спляча, бо від св Йосафата не було в нашім обряді більше ніодного святого! *Учасник.*

Дух української мови каже правильно ставити прикметник перед іменником. Отже треба писати: „ювилейний комітет“, „місійна проповідь“, „шкільна молодь“ і т. д. Звертаємо увагу на се тому, що многі з наших священиків, підлягаючи впливови латинської й польської (літературної) мови, правильно пишуть саме противно: „комітет ювилейний“, „проповідь місійна“ і т. д., і наша Редакція має немало клопоту з переставлювання слів, справляючи присланні дописи. (Наш синтеза іменника й прикметника є загальнославянська, а польська літературна мова переняла свою синтезу з латинської мови.).

„Українська Рада“. Під таким заголовком від 1. XI. с. р. став виходити у Львові український часопис, двотижневник. Адреса його Адміністрації: Львів, Ринок ч. 10. II. ґалєрія. Адреса Редакції: Львів, Боніфратрів ч. 14. II. Предплата до кінця року виносить 1 зл. п. Редактором є п. Мих. Струтинський. Часопис видаваний на красшому папері, з ріжнородним змістом. Маємо інформації, що часопис буде придержуватися християн становища. А додумуємося, що його можна би зробити навіть „клирикальним“, якщоб священики

становили більшу часть його предплатників. Дотепер були в ньому, крім статий нач. Редактора, статті Д-ра В. Щурата, Д-ра Ал. Марітчака, о. сов. Ал. Стефановича, о. прал. Л. Куницького (патріот. проповідь) і ин.

Curiosum. Громада Двірці. Всечеснійшому Отцю Олексі Гоцькому пар. в Двірцях. Зі сторони Зверхности громади Двірці завідомляється Всч. Отця, що дня 2. падол. 1924 р. ухвалила Рада громадска для Отця 50 днів шильваркових до відробленя або 75 сот. від одного дня до заплаченя за невідроблені дні на підставі письма з Виділу Пов. Ч. 3074 з дня 12. IX. 1924. (печатка) *І. Рудий* нач. гром.

До членів „Братського Союза". Дня 15. VII. с. р. помер член бл. п. Евген Шухевич. Проситься о відправу Служби Божої за його душу. Від тепер порішено посилати по 1 зл. 10 гр. до рук підписаного. — За Заряд „Братського Союза" о. *Теодор Цегельський*, парох в Струсові, почта Струсів.

Всіх Впр. ОО. Настоятелів Церков цілої нашої церк. провінції дуже просимо, щоби негайно нам відповіли:

1) Кілько kg світла (у приближенню) запотрібовує річно Ваша церква?

2) Чи можемо числити на заосмотрення Вашої церкви нашим світлом?

Відповіди на сі питання нам конечні до орієнтації в наших підприняттях — і ще не затягають ніяких зобовязань.

Наші свічки найліпшої якости, а ціни по можности найнизші.

Ласкаві відповіди чим скорше слати на адресу:

Свщ. кооп. *„Власна Допомога"*,
Львів, вул. Домініканська, ч. 11. II. поверх.

Впр. і Всч. Отці!

Чим оправдаєтеся, що Ви ще не вписалися в члени свящ. кооперативи „Власна Допомога" у Львові?!

Вписове 5 зол., один членський уділ 20 зол. (платних у двох ратах).

Письма і гроші слати на адресу: Свящ. кооп. „Власна Допомога", Львів, вул. Домініканська, ч. 11., II. поверх.

Поклик!

Головний Виділ Товариства св. ап. Павла відносився вже нераз до Всч. Духовенства з покликом до станової організації. На жаль, як досі, голос Виділу лунав без відгомону.

Тепер настають нові часи. Нашій Церкві і нашому духовенству грозить нова небезпека. Найблизші місяці можуть поставити нас перед цілковито змінені відносини. Коли наше духовенство не буде сильно зорганізоване, жде його дуже підрядна роля в життю своєї суспільности, не згадуючи вже про його священиче достоїнство й матеріяльне забезпечення.

Тому коли, як коли, а в наших часах прийшла крайна, неминуча потреба негайної організації українського духовенства. В почуттю великої відвічальности перед судом історії звертається отсе Виділ з новим покликом до Всч. Духовенства: *Всч. Отці! орґанізуймося, і то якнайскорше, в Товаристві св ап. Павла! Заявляймося діяльними членьми того Товариства, присилаймо вкладку (2 зол.), основуймо кружки, передплачуймо наш становий орґан „Ниву“.*

Пригадуємо § 27. нашого статуту про *кружжи*, котрий каже: „Ціль кружків ширити ідеї Товариства. Кружки уряджують спільні сходини, удержують спільну бібліотеку, часописи, уряджують відчити, відбувають наради над всякими справами, що входять в круг діяльности Товариства і т. д. Кружком управляє голова, заступник голови й секретар, яких вибирають з поміж себе члени кружка на протяг одного року. Кружок має удержувати тісні зносини з центральним зглядно філіяльним виділом Товариства. Він подає йому до відомости вибір своєї управи і два рази до року висилає йому звіт із своєї діяльности. На загальні збори Товариства зглядно філії висилає кружок, що найменше одного члена“.

Адреса Товариства і Редакції „Ниви“ — Львів, вулиця Корняктів ч. 1.

Від Виділу Товариства св. ап. Павла.

В. Д. Садовський, голова.

„Біблійні Образки — перші початки науки релігії“ а 1·25 зол.

При гуртовних замовленнях опуст.

Свщ. С. Біленький, Львів, вул. Здоровля, 12.

НИВА

місячник приєвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 12. **Львів, за грудень 1924.** **Рік XIX.**

Час ділати!

Літа воєнного й повоєнного руйнування не сміють для нас пропасти безслідно. Ті літа взяли нам дуже, дуже богато життєвих цінностий, алеж вони розбурхали в нас ті сили, які є *жерелом* усіх життєвих цінностий. Вони витворили в нас *нового духа* — духа, який з подвоєнною силою хоче *жити*, *творити*, *володіти*, який не одного навчився, бо не одно досвідчив, бачив, передумав.

Так у життю йде, що кругом щасливі обставини лише дуже рідко й дуже коротко тревають. Се лише такі „хвилі", „моменти" бувають. А загально й повсякчасно завсіди чогось недостає. Якщоб наші предки — маю на думці наших священиків — в 1800—1914 рр. мали того духа (той досвід, те почування, те зрозуміння...), що ми нині, то булиб чудес доказали: могли були закупити половину Львова, визволити наш бідний нарід і без війни, забезпечити не тільки свої вдови й сироти, але й половину сиріт в цілому краю, могли піднести нашу культуру дуже високо і т. д. і т. д.

Малиж вони догідні матеріяльні й суспільні обставини — але не мали того духа, якого ми нині маємо. І се їх у цілости оправдує, здіймає з них вину. Бож у дійсности *дух є властивим творчим чинником у життю.*

Нині в нас жалуються ОО. духовні: Не можна нічого робити! Обставини неприхильні — моральні й матеріяльні. — Се факт: обставини нині для нас непривітні, ні *свободи*, ні гроша — а ще *сього року* неврожай! Але чи се дійсно все? — Ні, і ще раз ні і ще раз ні! Дух у нас є! Дух, окуплений міліонами жертв, досвідчений кровю і вогнем, розбуджений до нового життя по стільки потрясаючих подіях! А сей дух є жерелом усіх життєвих цінностий!

І коли наші предки були безвинні, з нас ніхто не здійме відвічальности. *Сей дух не зродився в нас даром* — він окуплений ціною міліонів моральних і матеріяльних жертв. Енергія не може, не сміє пропасти. що за сього духа заплачено, се він мусить заплатити — такий „чинш" принести, ще й з процентом!

Ми нині всі се дуже добре розуміємо й відчуваємо й хочемо сього, бажаємо з глибини душі, що треба нам

ЛБ АН УРСР
Ж. №

морально й матеріяльно сполучитися. Організація моральна й матеріяльна. Всі — unus quisque — одно! — Чи треба ще дальше розписуватись про се: як? коли? де? хто? і т. д. Огонь, що бухає, не медитує над тими квестіями, але видає зі себе свою силу. Так і ми нині не маємо диспутувати й диспутувати, але *видавати з себе свою силу.* Час для нас *ділати!* І ще раз кажу — *ділати!* Вже все переговорене, душа досвідчена, просвічена і жадна творчости — хто инакше думає й відчуває, сей проспав „великі часи".

Хочу бути практичним:

Не сміє бути одного деканату, в котрому не завязався би кружок Т-ва св. Ап. Павла; не сміє бути одного священика, котрий не зписавсяби до того нашого станового Т-ва. В тім буде наша моральна сила.

Мусимо забезпечити вдови й сироти по священиках і наші будучі вдови й сироти.

Досить було слухати „прескорбних" фактів, час ділати!

Мусимо розвинути нашу священичу кооперативу — „Власну допомогу".

Не жартуймо, коли в нас огонь горить. Ідуть непевні часи, мусимо бути приготовані!

Що се значить „тяжко"? В боротьбі противних сил завсіди відносить перемогу той, хто 1 мінуту довше видержить, хто 1 зл. більше дасть, хто о оден ступень більше думає про загальне добро, як про своє особисте.

В тім і є ціла штука, щоби *всі були одно:* щоби кождий з нас думав і дбав про всіх, а не тільки про себе самого.

Припустім лиш такий факт, що всі з наших священиків одномісячну платню жертвують „для всіх". *Не є се неможливе.* Атже ми цілі літа жили без пенсії. І жили, а не повмерали. А колиб ми в одному році здобулись на се добровільно раз тільки, на що мусіли годитися з конечности через кілька літ, то вже мали би великий капітал для загального добра. Ось показується, що обставини не є такі „неможливі", як здавалось би. Якщо є дух, то є все! А сей дух у нас є! І тому ніхто з нас не здійме відвічальности. Дух, окуплений міліонами моральних і матеріяльних жертв, каже нам — *ділати — сейчас ділати.*

Знаємо, що і як маємо ділати і хочемо ділати — чогож більше ждемо? Рік 1925 чекає на наші діла. Инакше ми засвідчили би, що ми незрілі до життя.

Ось тим кличем „Нива" кінчає „старий рік".

К.

О. д-р ЙОСИФ СЛІПИЙ.

Св. Тома і теольогія Сходу.[1]

I.

Се природний обяв, що такий могучий ум, як Аквината, мусів добути вскорі многих прихильників і поклонників також в орієнті. Схід і в часі занепаду своєї богословії не стратив вразливости на творчу думку. Греки булиби стрінулися з Томою на Ліонськім Соборі, якщо бувби він в дорозі не помер. Зовсім зрозуміле, що противники Унії бачили в нім як найзавзятійшого свойого ворога. Дуже вчасно, бо вже в XIII ст. виступив проти Аквината Матей Ангел Панаретос, а ще завзятійше Ніль Кавазіляс (XIV ст.).

За се прихильники Унії залюбки вчитувалися в твори корифея схоластики і черпали звідтам в спірних точках свої найсоліднійші докази. Для скріплення свойого становища переводили вони твори св. Августина, Анзельма, а передусім Томи. І так правдоподібно переводив Сумму теольогічну Аквината монах Максим Плянудес († 1310). З великим пієтизмом відносився до ангельського вчителя византійський дипльомат і богослов Димитрій Кидоній в XIV ст. Він знав добре латинську мову, перебув довший час в Італії як висланець Івана VI Кантекузена і перевів на грецьке обі Суммі[2]) і деякі инші твори Аквината. Під його впливом написав він і самостійні твори про св. Духа і Пр. Діву Марію (Гл. MSG. 154, 864—957).

Проти Ніля Кавазіляса виступив Кидоній з осібним оборонним письмом: Πρὸς τοὺς τοῦ Καβάσιλα ἐλέγχους..., в якім рішучо бере в оборону св. Тому і докоряє Кавазільови, що посмів трактувати того великого вченого і святого — як якого хлопчика.

В XV ст. полишив витяги з Теольогічної Сумми Юрій Схолярій як византійський патріярх Геннадій († около 1468). Він зразу був прихильником унії, але по здобуттю Византії Турками, а ще більше мабуть під впливом Марка з Ефезу, занехав сю думку. Геннадій перевів також дещо з инших творів. Він то мав сказати: „Коби ти, Томо, був не родився на Заході, але на Сході, щоби ти був православним, та щоби ти вчив так про походження Св Духа, бо про инше ти прегарно говориш".

Що Еманоіл Калєка († 1410) знав і займався То-

[1]) Основнійшу студію знайде читач в розвідці „De valore S. Thomae Aquinatis pro Unione eiusque influxu in theologiam Orientalem. Богословія (1925), т. 3.

[2]) Наголовок Summa theologica звучить в грец. ватиканськім кодексі ч. 1924: Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τοῦ Ἀκουινάτου, τοῦ ἀγγελικοῦ διδασκάλου, τῆς θεολογικῆς συνόψεως μέρος (pars)... ζήτημα (quaestio)... ἄρθρον (articulus).

мою — про се свідчить хочби се, що він, як Грек, вступив до Домініканів, де тоді ціле богословське образування опиралося на Аквинаті. Його діла (Contra errores Graecorum, De fide deque principiis catholicae fidei) пронизані гадками великого схоляста.

Слів похвали для Аквината не міг знайти кард. Бесаріон — душа фльорентійського собору. Він назвав його найсвятійшим між вченими і найвченнійшими між святими. Свої спекулятивні докази при доказуванню походження Св. Духа від Сина він брав з Теольогічної Сумми.

II.

З упадком Царгороду осередок незєдиненої богословії пересунувся на Київ. В Могилянській Академії вчилися крім української і великоруської молоді — також Греки, Румуни, Болгари і Серби. І як в Греції, так і в нас богословську науку двигнув Тома і на нім спочивала бодай посередно Могилянська Академія.

Що вплив Аквината на зєдинених богословів мусів бути сильним, се ясно. Митр. Рутський попри Івана Дамаскина поклав Теольогічну Сумму як основу богословського образування. Зєдинені теольоги вчилися в західних університетах або дома в єзуїтських коллегіях і академіях, та мали нагоду запізнатися зі західною Схолястикою. Не меншу зависимість від Томиної теольогії слідно і в незєдинених. Петро Могила був образований на Заході і туди посилав і своїх кандидатів на професорів Академії. І звідти ціла установа академічна була переведена на окцидентальний лад. І плян студій і латинська мова, все те переведене на схолястичний спосіб, щоби вдержати рівний крок зі західньою освітою.

І як про византійську схолястику годі ще дати всесторонний і основний осуд, бо сливе усі твори лежать невидані в рукописах, так і поверховною з того самого згляду є гадка про нашу схолястику. А всеж таки деякі зверхні познаки позволяють прийти до правдивого заключення, що становище Аквината в українській незєдиненій теольогії було домінуюче. Найперше в фільософічнім курсі, що тревав два роки, викладано аристотелівську фільософію — до якої послугувалися поясненнями Томи. Виклади проф. Інок. Поповського носять наголовок: Universa philosophia commentariis scholasticis illustrata, doctrinam peripateticam complectens..., Волчанського — Philosophia universa doctrinam peripatheticam ad mentem principis philosophorum Aristotelis Stagyritae complectens commentationibus scholasticis illustrata...[1]). Нераз можна читати в київських авторів: „Ita Thomas, Scotus, Albertus Magnus... cum quibus sit conclusio nostra". Правда,

[1]) Гл. Д. Вишневскій — Кіевская академія в первой половинѣ XVII ст., Кіев 1903 — 188, 193 і Мак. Булгаковъ — Исторія кіевской академіи Санкт-Петербургъ 1843 — 66.

що київські професори послугувалися третьорядними коментарами, але і в тих глубші гадки були взяті з Томи і тільки тоді — як хотіли бути „самостійними", запускалися в банальні квестії і тим осмішували себе і цілу схолястику.

В київській теольогії (якої студії обнимали 4 роки) в іменем Томи стрічаємося ще частійше. До Сумми виготовляли професори коментарі на зразок західних схолястів. Tractatus in primam partem Summae theologiae doctoris angelici divi Thomae (Поповський). Sequendo Thomam agemus de Deo uno і т. д.

З тим впливом Аквината на київську незєдинену теольогію звязаний факт, що її наука стоїть найближче католицької. Крім догми о походженню Св. Духа і первенства Папи Римського, київські професори учать зовсім згідно з католицькою Церквою і то навіть в таких точках як епіклеза, чистилище і непорочне зачаття. „Irrepsit noviter, пише Поповський, erronea quorundam opinio dicentium conversionem eucharisticam fieri non per verba Christi: accipite et manducate, hoc est corpus meum, sed per orationem Sacerdotis consecrantis et per verba S. Basilii: fac Domine, panem hunc honoratum corpus Filii Tui... Deipara Virgo pro nulla unquam instanti contraxit peccatum originale" [1]).

Щойно під впливом Московщини почала „перечищуватися" київська традиція. Зразу і Москва, доки вчили київські академіки, — держалася тої самої науки. Але небавом по призванню Греків, братів Іоанікія і Софронія Лєхудів, зачалася московська реформа. Вінець віри Полоцького заборонено, бо він був сплетений „зі Скотових, Аквинових, Ансельмових і тим подібних єретичних блудословій". Сильвестрови Медведеви наложено покуту за латинську прелесть[2]). Та заперши браму схолястиці — московські теольоги отворили їх протестантизмови.

— —

Сей короткий погляд свідчить, який фермент викликав Тома на Сході. Його твори пробудили приспану византійську і київську теольогію і промощували тверду дорогу Св. Унії. І видно дальше без труду, що дійсно ті східні богослови, що основнійше простудіювали Тому — сильнійше держалися Єдности Церкви і не далися від сеї ідеї відвести в ніякий спосіб. І нині не треба боятися, щоби взявши до рук Аквинову Сумму, Схід не затратив в розвою теольогії своїх питомих ціх. Схолястичний архитвір містить в собі квінтесенцію богословської науки і тому становить безумовну основу дальшої праці. Булоби прямо очайдушним хотіти злегковажити і неузгляднити Сумму в новочасній богословській творчости на Сході.

[1]) (Гл. Вищневський н. т: 223, 227).

[2]) Пор. Василій Пѣвницкій — Рѣчь о судьбахъ богословской науки въ нашемъ отечествѣ. Труди Кіев. Дух. Ак. Кіев. 1869, т. IV.

О. ІВАН РУДОВИЧ.

Перед двайцятьпяти роками.

В серпни 1898. р. вмер кардинал Сембратович, виснажений інтензивною, церковною працею, що вносила „живого духа“ в нашу Церков, зломаний політичними невдачами.

Рішаючі чинники рішили тоді дати почин „новому періодови в історії уніятської церкви в Галичині“, ввести на митрополичій престол владику, що лишивби політику на боці, стояв осторонь від всякої народної праці, виявляв щиру, непохитну прихильність до братної згоди між обома народами, замешкуючими Східну Галичину, заставив духовенство до праці лише в церкві, або й зовсім „замкнув його в захристії“. Прилюдно піношено: „За богато було політики в св. Юрі; довго була вона ворожа до Поляків, а опісля миролюбна. Національна і партійна ненависть завела Русинів на бездорожя і до апостазії, а проби політичних компромісів не вдалися і ослабили архипастирську діяльність владик. А унія в Галичині підорвана, її мури обсіла пліснь і гниль, нарід, хоча релігійний але занедбаний, і грозить йому радикалізм та безвіря“.

Новий митрополит мав направити все; він мав очистити мури уніятської церкви з плісни і гнилі і оживити її скаменілі форми духом католицтва та ввести карність між духовенством.

Українці заявили прилюдно, що найрадше повиталиби на митрополичім престолі перемиського епископа Константина Чеховича. Але проти їх бажання рішаючі круги видвигнули на сей престол старця, епископа станиславівського Юліяна Куїловського. Сю номінацію мотивовано тим, що новий митрополит ціле своє життя стояв оподалік від всякої політичної і народної роботи, на яку витрачував богато часу його попередник, легко відлучить духовну сферу від політичної, а через те ціла його діяльність буде чисто церковна — аполітична. Сам він є чоловіком непохитного характеру і переконань, а свій патріотизм зачерпав з жерела Христової науки. Хоч серце нового митрополита не било рівним тактом з руським народом, надіялися деякі круги від нього далекосяглих реформ в українській церкві, які мав він перевести спираючися „на здорову часть духовенства, що свідома небезпеки радикалізму і безвіря між народом, пригорнеться до нього“. У першу чергу мав митрополит Куїловський підготовити введення целібату в українського клиру, а латинські духовні круги заявили прилюдно: „Русини ані не спостережуться, як уведеться безженність у їх духовенстві“.

Киданням клевет на покійних владик, на духовенство і народ, мальованням розпучливого стану унії, мовби кождої хвилі грозив їй упадок, чванькуватим голошенням, що новий митрополит стане бичем на духовенство і народ, ви-

звано негодования вірних та спричинено прилюдну заяву українського народнього проводу, „що руський народ бажає найгорячійше, щоби руські владики, його церковні і духовні провідники, не лиш зреклися надії на провід в політичних справах, але й до політики зовсім не мішалися. Митрополит безумовно не може мати проводу в народі, його особа не має для Русинів тої ваги, що давнійше, він сам мусить або йти тим самим шляхом, що й весь народ, або станути осторонь. А духовенство зуміє визволитися з під впливів єрархії, колиби сі впливи не згоджувалися з волею і добром народу". Заява кінчилася ще й „поученням", щоби митрополит совісно дбав о права церкви і обряду, о лад в церковних справах своєї епархії та енергічно і справедливо управляв своєю духовною паствою.

Роздор між архипастирем і вірними був не бажаний для рішаючих кругів, і тому пішли вони на уступки. Обіцяно, що станиславівським владикою стане ігумен львівського св. онуфрійського монастиря о. Д-р Андрій Шептицький, якого весь наш загал: духовні і світські, признав найдостойнійшим і найвідповіднійшим кандидатом на опорожнений владичий престол, а суфраґаном митрополита і ректором духовної семинарії о. Платонід Філяс або крилошанин о. Іван Чапельський. Живла, що бажали за плечима старенького митрополита захопити керму епархії у свої руки, перепинили іменування суфраґаном котрогонебудь зі згаданих кандидатів, та не вдалося їм повалити кандидата на станиславівського епископа; дня 2 лютого 1899. р. іменовано о. Д-ра Андрія Шептицького станиславівським епископом. Його рукоположення відбулося аж 17. вересня в св. Юрській катедрі.

В день рукоположення зібралися численні представники духовенства в пресвітеріяльнім домі, щоби повитати владику. Преосвящений, дуже обережний і здержливий у своїх перших виступах, явився між духовенством, та відповідаючи на привіт заявив, що в справах нашої віри, церкви і народу він є зовсім неприступний на посторонні впливи з якогонебудь боку, все буде зберігати самостійність і йти тим самим шляхом, що весь народ і не відсунеться від народньої роботи. Його серце буде бити гармонійним тактом з його вірними та ще й буде старатися згуртувати коло себе у хосенній церковній і народній праці не лише духовенство, але й селян і світську інтелігенцію. Відмітивши, що він — станиславівський епископ — є українським епископом, і лише для свого народу працюватиме, підкреслив, що нарід зовсім справедливо вимагає від епископа праці не лише церковної, але й на всіх царинах народнього життя і зовсім справедливо осуджує його, як спроневіриться величним ідеалам церковним і народним, як не сповнить того, до чого обовязаний перед Богом, церквою і народом. При народній роботі повинні зійтися всі без виїмку: епископ, селянин, міщанин, священик і світський інтелігент.

Колиби однак у його виступах були коли які промахи, хоч він все буде бажати лише добра церкви і народу, то надіється, що щирі приятелі, яких має між духовенством всіх трех епархій, звернуть йому увагу на се у відповідну пору, порозуміються з ним та все будуть удержувати з ним щиру дружбу і приязні взаємини.

Дня 20 вересня 1899. р. у гарну, теплу, соняшну осінну днину прощав гурток духовних і світських Українців на львівськім двірці Преосвященого о. Шептицького, що зі своїм капеляном о. Д-ром Жуком їхав до Станиславова, щоби приготовитися на інтронізацію в неділю 24. вересня. Довше розмовляв зі своїм щирим приятелем покійним Д-ром Евгеном Олесницьким, а коли поїзд вже й виїхав зі стації, стоячи в отвертім вікні, прощався зі своїми прихильниками. Ігумен львівського монастиря о. Філяс замітив тоді: „Жалко йому їхати зпоміж нас. Скінчилися для нього найсупокійнійші дні в життю — в монастирській келії. Тепер буде мусів жити й працювати для і за других, наладнувати те, що попсували менше зручні люди, усувати упередження деяких наших кругів проти його особи, стати у перших рядах і відбивати ворожі наступи на нашу церков і народ".

У свою епархію виїздив епископ як всіми ожиданий і всім добре знакомий духовний керманич. Його два пастирські листи — один до духовенства, а другий до вірних станиславівської епархії — зробили добре враження і настроїли всіх прихильно до нього. З правдивою щирістю і чернечою покорою змалював в них своє духове обличя та в зарисах намітив програму своєї діяльности. При своїй глубокій побожности і дбалости передовсім о спасення душ вмів владика справно піднести в тих листах важні, реальні справи буденного земського життя зі становища правдиво і глубоко релігійного. Навіть письменик Іван Франко, що не дуже одушевлявся епископами, підніс в своїй рецензії тих листів (в Літературно-науковім Вістнику), що вже зовнішна форма, а саме мова, стиль вказують, що списала їх жива, нова людина — Европеєць. На думку Д-ра Франка зміст зовсім відповідає формі; з посланій віє любовію до народу, їх автор зовсім реально глядить на потреби і недостачі народу і тим ріжняться його листи від давнійших посланій, які Франко їдко, без пощади і зовсім несправедливо осуджував, називаючи їх „беззмістовою, плиткою мішаниною консисторсько-паламарського говору, в якій плавали тексти св. Письма мов маленький шматок сала в голім хлопськім борщи на переднівку".

Преосвященний епископ заявив у своїм посланню до духовенства, що приходить „во своя", бо й у нього живе кров українських бояр перемиської землі, та у всіх епархіях галицької України є до сьогодня сліди хосенної діяльности його дідів-владик. На владичий престол у Станиславові вступив, щоби ціле життя працювати для Божої хвали, над

двигненням і розвоєм нашої церкви і обряду, який любить цілим серцем. У всіх своїх починаннях надіється найти щиру поміч у клиру, а він все буде удержувати лучність зі священиками і хоче, щоби вони були його братьми і щирими приятелями.

Так само сердечно і людяно промовив він у листі до вірних, та зясував їм вагу і потребу живої віри, моральности і просвіти. Без моральности нема народнього здоровля і фізичної сили, нема добробуту. Лиш здорові й дужі народи можуть бути щасливими. З натиском підніс владика конечність тверезости, карности, трудящости, ощадности та братньої згоди.

Хліборобів закликав шанувати рідну землю, яку деякі легкодушно збувають у чужі руки, радив закладати кооперативи та християнські крамниці.

Без просвіти також нема гаразду в народу; безпросвітна людина легко тратить й се, що має. Лише просвічений нарід може добути собі загальну пошану, поважання і добробут. Тому радив владика селянам і міщанам закладати читальні, захоронки для дітий, посилати талановиту молодіж до середних і високих шкіл, вчити її ремесла, купецтва та виховувати її на свідомих метких громадян, що вмілиби опісля все і всюди порадити собі.

Окремо звернувся владика до інтеліґенції з проханням, щоби давала народови примір християнського життя, держалася своєї віри і церкви, разом з духовенством працювала для народу, та просвічуючи народ, не відчужувала його від віри і церкви. „Реліґія була десять віків єдиною просвітою народу, у важких хвилях його одинокою відрадою, а для бідних мира сего найбільшим даром і потіхою. Не відбирайте народови віри і християнської моральности, не підкопуйте Церкви і її слуг, бо тим способом руйнуєте се, що вже є, а нічого нового не поставите. Пізнайте близше Церков і її науку, а тоді зрозумієте, кілько у ваших поняттях було нерозваги і упередження. Лише непоступові люди держаться невірства. Церков ніколи не заборонювала, а на супроти приказувала любити свій нарід, Христос і св. Апостол Павло вчили розумного патріотизму. Ширення розєднання і ненависти в народі се непатріотична робота."

День інтронізації нового владики був святом не лише для станиславівської епархії, але й для цілої галицької провінції. Наше громадянство покладало на нього великі надії, знаючи, що проміняв він келію за владичий престол не для своєї вигоди і слави, а для праці, щоби захистити церков та стати передовим робітником в національній, культурній і економічній роботі. Духовенство надіялося, що владика поможе йому покласти край пониженню та добути належну пошану, а світські громадяни вижидали, що своєю високою інтеліґенцією, розважливістю та наближенням до всіх кругів нашої суспільности потрафить усунути безосновні упере-

дження, вирівняти ріжниці та спинити роздор, що зачав був витворюватися між церквою і світською інтеліґенцією. А загальною була тоді думка, що Преосвящений о. Андрій бере архіпастирський жезл не лише, щоби пасти вірних, але передовсім на те, щоби проганяти ним вовків, що з усіх сторін роздирали живий орґанізм церковний і народний і випивали живу кров з нашого народу, та що з успіхом старатисьме добути красшу долю країні, засіяній горем, кровію политій.

Епископ дуже поміркований і скромний у своїх прилюдних заявах і у всіх своїх перших виступах в Станиславові з натиском заявляв, що „руську справу уважає за свою, подбає, щоби між ним а його вірними не було дисгармонії та що старатиметься дати почин ревіндікації тих втрат, які поніс наш народ в наслідок важкого закріпощення та лукавства. Витаючи на галевім обіді представника Коломийщини кн. Пузину, сказав йому: „Тішуся, що явився репрезентант Коломийщини тим більше, що є ним чоловік зі старої руської родини. Твій рід, князю, з поконвіку був наш, і тим мусиш бути з нами".

Побоювання клиру що до введення целібату заспокоїв Преосвящений заявою, що не буде робити ріжниці між жонатим і безженним духовенством, буде глядіти лише на моральну вартість і працю священиків і після них оцінюватиме кождого, що священичі родини шанує і цінить, бо побожна, умна, ідейна, трудяща дружина душпастиря є незаступним співробітником в парохії.

А зокрема показав він ділом, що селянству і міщанству належиться пошана, добута кровавою, загально хосенною працею, і тому запрошував їх представників на всі святочні приєми, все виявляв їм свою прихильність та належну пошану.

Та не обмежився епископ лиш на святочні заяви; по словах слідували й діла. Рік його архіпастирства в Станиславові лишив трівкий слід його щирої і хосенної церковної праці та живої участи в життю Українців. Се зєднало йому велику симпатію в цілій Станиславівщині, а коли 1901. р. виїздив до Львова, щоби обняти митрополичий престол, зовсім щиро писав у першім пастирськім листі до вірних львівської архіепархії; „Було мені прикро прощатися з віриими станиславівської епархії, бо я з ними зжився і привязався до них цілим серцем".

Придержуючися своєї програми владика вийшов з катедри; пішов між вірних, навязав взаємини з інтеліґенцією, а як чоловік високої культури зробив візиту православному митрополитови в Чернівцях, що був зверхником його братів по крови, з яких дуже многі лиш формально не належали до св. католицької церкви. На канонічних візитаціях пізнав духовенство, народ і обставини, серед яких живуть люди. За рік побуту в Станиславові звізитував більшу часть своєї епархії, шукаючи своїх овечок не лиш на благословенім Покуттю, широкополім Поділлю, зеленій Буковині, але й під

недоступною Чорногорою та на відбитих від світа полонинах і царинках. В кождій парохії сам владика відправляв Богослуження, сам проповідав, катехизував і сповідав. Заїздив до священичого дому як знакомий, прихильний, недоступний на постороннї впливи, щирий приятель, що бажав помогти, порадити свому підвласному, усунути замічені недостачі і промахи батьківською радою і братним упімненням, входив у священичу родину мов її близька рідня, мов її старший брат, для якого не рівнодушна доля і недоля попівської сімї.

Очевидці з одушевленням і вдякою згадують про його гостину в священичих домах та проте, як він своїм приміром вчив пошани для жіноцтва, а з окрема для священичих подруг. Слухаючи тих слів здається нам, що читаємо теплі згадки про покійні дружини краківських епископів в краківськім календарі[1]), в якім літописець, крилошанин краківської капітули, підносить чесноти покійниць, їх добродійну діяльність, видайну поміч в душпастирській праці, через котру кріпшала звязь між епископом і вірними, пригадуються нам жерельні оповідання про уважливість, з якою відносилися католики довгі віки до жінок пресвитерів (Presbyterae або Presbytides)[2]) та до подруг епископів, званих Episcopae або Episcopissae[3]), яких вірні дуже шанували не лише з огляду на видне становище їх мужів, але й за добродійній вплив на нарід, їх примірне семейне життя, за жертвенність та неоцінену діяльність в тих кругах, на які ані епископ, ані священик не міг мати впливу. (Thomassius: *De veteri et nova disciplina ecclesiastica. Liber II. cap. 50 і 51.*)

А вжеж на довгі літа записалася в памяти нашого народу його візитація Гуцульщини. Гуцули, відбиті високими горами від культурних осередків і просвіти, жили довгі часи „своїм життям", зберігали много звичаїв добрих, але й погубних, много питомих прикмет. Колиж відтак поведено через Гуцульщину комунікаційні дороги, а опісля й зелізницю, стали літники виїздити в гори на свіжий воздух і лічення, а лісові спекулянти кинулися використувати великі ліси в Карпатах. Жидова обсіла гуцульські села і місточка, а чужинці несли „культуру" між непросвічених Гуцулів.

Ще при кінци вісьмнайцятого століття з досадою згадує про вартість і якість тої культури безсторонний і розумний Німець, начальник станиславівського округа, Краттер, що знав майже цілу українську Галичину та часто бував в Де-

---

[1]) Краківський календар (Kalendarz krakowski) се літопись ведена краківською епископською капітулою в дванайцятім і тринайцятім віці, в якій крилошанин-літописець записував важнійші події. (Balzer. Historja ustroju Polski. Lwów, стор. 80). — [2]) Constitutiones Apostolicae. Liber II. cap. 28. — [3]) Synodus Turonensis II cap. 13. Місто Tours у Франції. Другий Туронський собор відбувся 461. р. під проводом тамошнього епископа, що звався Перпетуус, негайно по посвяченню величавої базиліки, збудованої над гробом св. Мартина, туронського епископа.

лятині і дальше в горах, доглядаючи довший час будови нового гостинця на Угорщину. І бачив він, як здегенеровані чужинці ішли між наших Гуцулів з ріжними цяцьками, мов між дикарів з Мадагаскару, та за тютюн, люльку, шкляні пацьорки, зеркальце добували ласку Гуцулів і Гуцулок[1]). А така культурна робота велася весь девятнайцятий вік, і вона то зруйнувала Гуцулів фізично і морально.

В многолюдних гуцульських селах, розкинених по недоступних горах церков і школа не могли спараліжувати тих погубних впливів та запобігти й зарадити лихови.

Владика уважав своїм обовязком ратувати Гуцулів і вибрався до них на візитацію. Переїхав майже цілу Гуцульщину; нераз пнявся на кони або й пішки по горах з села до села і в найбільше відбитих закутинах голосив „чесом і захриплим голосом" свої знеслі науки, в яких з батьківською любовю представив народови всі його погубні гріхи і недостачі, отворив йому очи на страшні наслідки ледачого життя, упоминав до поправи та „в кождім селі заложив читальню". Його слова не перегомоніли безслідно, до нині — по довгих літах — лишилися в памяти народу його натхнені слова.

Сумні помічення на візитації вихіснував в пастирськім листі до вірних Косівського деканата (до Гуцулів), списанім „сльозами і кровю на спомин візитації відбутої 1900 р." Щоби се письмо радо читали Гуцули „на полонинах, на царинках, в хатах, при роботі і в читальнях" написав його гуцульським говором. Є се замітний твір в нашій популярній літературі. Перечислюючи головні пороки між Гуцулами зачинає Преосвящений „від найбільшого і найнебезпечнійшого гріха на світі, а саме від блудства", котре нищить морально і фізично цілі родини і стало загально звісне. „Люди про вас — себто про Гуцулів — по світі говорять, ба й по книжках пишуть, що не мине й сотка літ, а ви всі загинете і марно пропадете". Не пише се, щоби їх лякати та спричинити їм біль, а на те, щоби їх ратувати і тому „ни гнівайте си, що щиро вам це скажу, бо шо пишу, то пишу з сльозами, не з гніву, а з любови, для вашого добра. Братя мої сердешні, як ни озмете си всіми силами до викорененя з поміж себе цего гріха, то много з ващих родин марно згине — а лишить си по них хиба сама ганьба. Пізнав сми много чесних і побожних хрестен, в котрих хати цей гріх ни загостив, але нема і одного вашого села, деби хоть кілька хат вогнем цего гріха не горіло. А так як пожір з хати до хати переходить, подібно і цей гріх з одної хати переходоть до другої і може займити ціле село. Тому і ни дивуйте си, шо, коли сми покмітив в ваших селах цесь пожір гріха нечестого, тим письмом хочю ек в великій дзвін на гвавт ударити, а на всіх христен великим голосом

[1]) I. Kratter. Briefe über den itzigen Zustand von Galizien. Leipzig 1786.

крикнути: „люди добрі, ратуйте, вогонь в селі". Ви грішники, що спите, обудіть си з гріха, корізмайте си, ратуйте си, бо хата над вами горить".

Опісля представив Преосвящений мерзенність блудства і його страшні наслідки та вдарив в найчуткійшу струну в серцю нашого селянина: „Ой не довго на світочку Божим заваджєти ме нарід Гуцулів найлютійшім своїм ворогам, єк не поправить цих поганих звичаїв, єк не вікоренить блудства. Згине, пропаде! Полонини, царинки перейдуть в руки поганої віри і там, де хрест свєтий до недавна сіяв, де Христос царствував, вікинуть єго. Тому кличу до всіх громад, війтів і старших громадських, всіх старших людий в селі і старшої челіди, до всіх газдів і газдин, всіх легінів і дівчєт, шоби самі вікоренили з поміж себе заразу блудства. Єк цего не зробите, марно пропадуть ваші села, а ваша свєта землицє перейде в чужі руки".

Та дає він раду, „як викоренити цей страшний, мерзенний гріх", а саме піднесенням і береженням моральности в родинах, стороженням молоді і наглядом над її поведенням, обминанням коршми, бо се „гніздо пянства та всякого беззаконства". А на Гуцулщині богато коршмів. „Нераз стоять рядом одна коло другої так, що мож би думати, що це село не христєнске; не в однім селі відав більше коршмів як хрестів." А коршми розпиячили людий, коршмарі навчили марнувати ґрунти, обманювати, ошукувати других, зраджувати громаду: „прийдуть вібори, ци до ради громадської, ци які там, продасть голос свій за порцію горілки". Гуцули часто продавали ґрунти і підписували контракти продажі в корчмі, при горівці, і тому владика поучує їх „як при них поступати, бо контракти дуже важна річ", закликає їх берегтися „лихви і довгів", бо довг страшно небезпечна і слизка річ, не волочитися по ярмарках, пильнувати свого газдівства і більше працювати, та більше дбати о харність, бо вона потрібна до здоровля і упріємнює життя родини.

Довше написав єпископ про „безбожні бубони", про чари та про ходження по ворожбитах, і кінчить свій лист окликом: світла! світла! Просвіти, много Божого слова, письма дуже треба Гуцулам, бо лиш тоді скріпиться у них віра і двигнуться морально і матеріяльно.

Щоби сей лист як найбільше поширився і приніс бажаний хосен Гуцулам, велів єпископ зробити з нього відбитку і розіслати по сто примірників до кождої парохії на Гуцульщині.

На заходи епископа Шептицького згодилося австрійське правительство отворити в Станиславові епархіяльну духовну семинарію і вибудувало для неї потрібний будинок.

Скупо дотоване станиславівське епископство не мало відповідної бібліотеки, потрібної для духовенства до дальшого образованя і научної праці. І про неї подбав єпископ;

власним коштом оснував бібліотеку в епископській палаті, придбав для неї богато книжок, та щей по виїзді до Львова закуповував для неї цінні книги.

При своїй інтензивній душпастирській, просвітній і культурній праці найшов він ще й вільний час на письменницьку роботу. В Станиславові написав він замітні пастирські листи, а саме: Християнська робота, Християнська родина, О вірі, до Русинів на Буковині стор. 42, Лист пастирський до вірних косівського деканата (до Гуцулів), стор. 44 і О любві, до вірних епархії станиславівської, стор. 49.

О. Д-р ФІҐОЛЬ.

Ексорта як середник реліґійного виховання.

Реферат на зїзді ОО. Катехитів 9. IX. 1924.

Проповідай слово, настой благовременні і безвременні, обличи, запрети, умоли со всяким долготерпінієм і ученієм. II. Тим. (IV, 2.). Горе же мні, аще не благовіствую. I. Кор. (IX. 16.).

В часах, коли старинна Греція хилилася до упадку, в Атенах зібралося на ринку кілька мудрців і стали радити, якби ратувати дорогу всім Батьківщину від цілковитої заглади. Кождий піддавав иншу думку, лише один сивоволосий старець сидів поодалік у глибокій задумі. Принаглюваний, щоб голосно висказав свою думку, старець піднявся і замісць відповіди виняв дещо надпсоване яблоко; верг ним об землю. Яблоко розбилося на дрібні кусочки, а з його нутра дозрілі, чорні зернятка розсипались по долівці. Здивовані мудрці питали старця, що се має значити? — „Отсе яблоко — промовив старець — се образ нинішної нашої Батьківшини, яка нидіє і завмирає на наших очах. А отсі зернятка — се наша молодь. Позбирайте, любі земляки, отсі зернята, посадіть їх у землю, підливайте та плекайте їх, а згодом виростуть з них великі, здорові дерева, повні найкращих овочів. Значить: займіться як слід нашою молодю, а вкоротці обновиться завмираюча наша Батьківщина". Високо преподобні Отці і Браття! Ніякий народ не поніс тільки болючих страт та жертв в часі недавної, всесвітної війни, що наш нарід. Прорідились аж занадто ряди нашої інтеліґенції, лягли головами найліпші сини України за її красшу долю, а вислід який? Вправді, піднеслось було і то лиш на сім місяців тяжке віко над домовиною України, ожила на короткий часочок наша Ненька, та зачерез всякого рода промахи, гріхи, а то й злобу старших і молодших її синів, запалось знова, і хто зна, на як довго. Ми нині, немов ті атенські мудрці, бідкаємось і заходимо в голову,

що і як діяти, щоби бодай вратувати те, що досі тяжким трудом і борбою придбали. Та є в нас молодь, цвіт і надія народу, немов ті здорові зернятка в руках атенського старця. Виховаймо її як слід на характерних, правдиво релігійно і національно свідомих людий, а дасть Бог, що в коротці оживе знова і всміхнеться заплакана Мати.

А хтож саме має виховати, хто має защіпити найкращі засади правди, добра і краси у нашої молоді? В першій мірі ми — катехити. Сам Господь поручив нам се завдання — сього сподієсь від нас, домагається ціла наша суспільність. Миж є в школі не тільки професорами, але душпастирями — в першій мірі душпастирями. В школі ми виступаємо з рамени церкви, яко її відпоручники, на підставі канонічної місії, а звідси йде й наша надприродна гідність, авторитет і діяльність. В школі ми для повіреної нам молоді в певній мірі парохами, духовними провідниками. Школа се наша винниця євангельська, наша вівчарня, наша парохія. Вправді, шкільна молодь, біля якої ми працюємо, не є винята з під юрисдикції місцевого пароха, та однак — в буденному життю — вона дуже рідко з ним стикається, так що катехит, якого вона що дня бачить, уходить цілком певно за його заступника. І хоч держава уважає нас за своїх функціонарів і ставить нас на рівні з професорами світських предметів, то катехит, як представник церкви, є в совісти обовязаний сповняти всі душпастирські функції для повіреної йому молоді. Звідси йде, що катехит має обовязок познакомити молодь з обявленими правдами, освячувати її через освящаючу ласку уділюванням св. Тайн і давати їй духовний провід, приучуючи її до ведення християнського життя. Тому катехит в своїй праці повинен класти натиск не так на просвічення ума, а скорше на ублагороднення серця, на вироблення волі, та характеру. Значиться, катехит має не тільки вчити, але виховувати. Його стремлінням буде виробити в молоді релігійне, побожне успособлення духа, трівкий, непохитний у пізнійшому життю світогляд, що присвічувавби нашому вихованкови на будучому життєвому шляхови. Катехит повинен довести до того, щоби переконав своїх учнів, що лише католицька наука і фільософія дає одиноко повну розвязку метафізичних і етичних проблемів, над якими ломили собі голову від найдавнійших часів всі найкращі уми цілого людства.

Яких же середників ужиє катехит, щоби безпечно дійти до бажаної мети? Великі католицькі педагоги начислюють їх кілька, а саме: молитву, Службу Божу, її побожне слухання, св. сповідь і причастіє, реколєкції, релігійні брацтва і товариства (Ліга, Марійське Тов-о, релігійні кружки), плекання церковного співу, а особливо ексорту. От якраз — про ексорту, як середник релігійного виховання, приходиться мені нині говорити. Признаюся, що се не легка справа — тим паче, що в сьому напрямі я не мав під рукою майже

ніякої літератури. Прошу отже не брати мені за зле, що говоритиму про річи всім знані, старі, а однак нестаріючіся.

І. Щож саме таке ексорта? Се слово Боже, се духовна наука для молоді, се духова пожива, яку молодь має побирати що неділі і свята. Ексорта — се наука нашого Христа, се світло небесне, що просвічує, розпалює, освячує, будить життя ласки, піддержує його, як каже св. Павло: „благовіствованієм аз ви родих". Ексорта є для молоді конечна. Чоловік живе не тільки хлібом, але і словом Божим, каже Божественний Спаситель. Се стверджує щоденний досвід. Гляньмо, як живуть ті, що ніколи, або дуже рідко слухають слово Боже, або ті, що цілими літами не були в церкві і слова Божого не чули. Як то у них звільна затрачується розуміннє божих справ, забувається про висшу ціль в людському життю, тратиться всякий змисл і заінтересовання правдами віри, устає молитва, ведеться життя часто змислове, остається християнином тільки по метриці, насякається всякими ворожими вірі і церкві засадами, читається тільки лихі книжки і несвідомо пристається до ворогів Христа і всього того, що тільки натякає на релігію. Словом: ведеться життя — може й укрите перед світом — по найнизшим забаганкам тіла, а душа чорна і брудна аж пищить, щоб їй подати висшу духовну поживу. А молодь, що вже з природи рветься до ідеалів, до правди, добра і краси, чи може оставати без сего духового корму? Катехит, отець духовний, пастир своїх учнів, чи може не подати їм того корму, сеї страви? Як батько має природний обовязок подбати про корм, поживу для своїх дітий, так катехит мусить глядіти, щоб душі йому повірені діставали корм, хліб духовний і то не якийбудь, але смачний, добре випечений, поживний і стравний. І блажен раб, єгоже господин пришед, обращет сице творяща, каже Христос. А яка відвічальність чекає такого катехита, який подає сей хліб може добре недопечений, невикислий, лепкий, гіркий, нестравний? Що чекає такого, якого Господь побачить, що сю науку, яку він з неба приніс, яку як найбільший скарб переховує церков, яка вже не раз відновила лице землі, не подає шкільним дітям так, як треба, що ся молодь виходить з його ексорти ненасичена, голодна, бо в ній все і ніщо, а сам катехит не вмівби ще раз повторити те, про що на ексорті говорив. Не забуду ніколи тих слів, які на зїзді в справі реформи нашого середнього шкільництва в цвітні 1919 року в часі дебати: чи належить в гімназії обовязково всіх учити релігії, — висказав один з дуже поважних наших директорів: Якщо судитиби після того, як у мене в гімназії відбувається ексорта, то належить її цілком зі школи усунути, бо наш катехит прямо не вміє сказати доброї ексорти. Яке то сумне, а заразом і болюче свідоцтво для того катехита! А Христос виразно каже: Іже научить... сей велій наречеться в царстві небеснім (Мат. V. 16). Тимто не можемо

легковажити собі сеї справи, але зділати все те, що тільки є в нашій силі, щоби молодь дійсно діставала здорову і поживну духову страву.

Чогож отже потрібно, щоби ексорта стала справді середником релігійного виховання? По мойому на се повинні зложитися отсі три чинники: 1) Особа катехита — або: хто говорить; 2) теми відповідні — або: про що говорить; 3) постійне придержування правил гомілєтики — або: як говориться ексорту. Пригляньмося близше всім тим трьом чинникам:

1. Особа катехита. Катехит повинен бути чоловік характерний, сильна індувідуальність, людина образована, потягаюча до себе молодь, чоловік світлий, розумний, битий не тільки докладно в свойому фаху, але й очитаний у світських предметах, обізнаний бодай з історією фільософії — з всесвітною літературою та з історією і літературою свойого народа. Якщо не має отсих даних, красше, щоб не піднимався обовязків катехита. Молодь вічно на нас глядить, вона нас критикує. вона нас дуже влучно оцінює, більше чим ми сподіваємося. Учні нас підглядають — що так скажу — ві всім, до нас звертаються о пораду в ріжних квестіях, питають о розвязку всяких сумнівів. А як катехит lux a non lucendo — не знає що відповісти — і то добре відповісти, то вони звернуться куди инде, але тоді пропав його авторитет, пропав його вплив. Знаю позитивно, що в одній гімназії провідником молоді у всіх справах був професор природи, а не катехит, бо ученики його не любили, не мали довіря, але за те, який світогляд ширився між молодіжю — красше не згадувати. Дійшло до того, що в часі реколєкційних наук перед великоднем молодь намагалася випукати з салі священика, що давав реколєкції за те, що він трохи острійше пятнував їх поведення та промахи. Тому 2. катехит повинен бути добрим педагогом, обізнаним з найновійшими методами навчання. Хай не встидається піти на лєкції — особливо історії — своїх товаришів світських предметів, — хай прочитає кілька добрих педагогічних підручників (пр. Dr. Fr. Krus S. J.: Zasadnicze zagadnienie pedagogiczne, Warszawa, Księg. Szczepkowskiego 1914, — Ks. Podoleński S. J.: Podręcznik pedagogiczny, Kraków 1914. Wydawn. ks. Jezuitów, — Barelle-Huber: Wskazówki pedagogiczne dla wychowańców w kat. zakładach — Warszawa 1914. Księg. Szczepkowskiego. — X. Dr. Jan Ciemniewski: O nowożytną metodę nauczania religji — Poznań — św. Wojciecha. — 1919. — A. Scherer: Bibliothek für Prediger, Jungmann: Theorie für geistl. Beredsamkeit, Schleiniger: Die Bildung des jungen Predigers. Keppler: Homiletische Gedanken — всьо у Гердера: Wien, Wolzeile 33), і всі твори педагогічні: Förster-a, щоб пізнав способи ведення молоді, насякненої всякого рода норовами і лихими навичками. 3. Катехит повинен бути чоловік людяний, веселої вдачі, усміхнений, для молоді при-

ступний, терпеливий, для себе суворий, для молоді вирозумілий, в чуттєм, щоби зєднав собі довіря і серця молоді, щоби година релігії була для неї дійсно наймилійшою, а ексорта горячо очікувана. Знаю факт, що ученики з I. кл. гімн. виправили одного зі своїх товаришів до свого катехита з просьбою, щоби приходив до них на релігію, бодай три або чотири рази в тижні, бо релігії їм найприємнійше вчитися. Значиться, катехит вмів дійсно заінтересувати молодь своїм предметом і зєднати собі молодь. — Зате гіпохондрик, тетрик, відлюдок, нервовий, неприступний, зарозумілий, гордун, підозріваючий молодь о все найгірше, занадто услужний директорови, що тільки прискаржує своїх вихованків, в гімназії нічого не вдіє; він скорше все попсує, а не направить, бо не буде „мамою“ для свого заведеня, але всіми нелюбленою мачухою. 4. Катехит повинен бути добрим бесідником, або бодай стреміти до сього. Вправді не кождий має дар до того, та все таки вже старинні казали, що тільки poëta nascitur, orator fit. Тимто змаганнє добре виголосити ексорту, з теплом і одушевленнєм і то за кождий раз, все буде мати добрі наслідки, а катехит таки богато набере вправи в реторичнім мистецтві, хочаби з природи не мав великих даних на доброго бесідника. 5. Катехит повинен бути людиною поправді побожною, щоби своїм життєм приватним і публичним стверджував ділами те, що голосив словами; людиною, про яку всі добре і з пошаною висказувалибися, бо хто не горить сам любовю Бога і Його законів, других до сего не загріє, ні не потягне, ні не опушевить. Висказ родичів до дитини: уважай, ти маєш в школі дуже чесного і порядного о. катехита, се справді муж божий, добрий Українець і характерний чоловік — се найкрасше свідоцтво про одного з наших катехитів — яке один з вельми поважаних наших громадян часто повторяв своїм синам ученикам.

II. Теми до ексорти. Звичайно вже само зачало недільного евангенія, або апостола піддає нам відповідну тему. Не мають вони бути самі моралізуючі, але і догматичні — відповідні для молоді. Пр.: істнування Бога з ладу, з окружаючого нас світа, безсмертність людської душі, вартість нашої душі, гріх тяжкий, найбільший ворог людської душі, воскресення мертвих, небо — мета всіх наших змагань, сповідь — духова купіль, Евхаристія — духовий корм і т. и. Ні одного року не можна поминути двох-трьох ексорт на тему: особа Божественного Спасителя, Господа нашого Ісуса Христа. Його божеський характер, велич, доброта, Його поведення з фарисеями, з ворогами, з грішниками, Його діло відкуплення людства, Його божественна наука, чуда, притчі, нагорна проповідь, — яке те все чудове, й воно мусить потягнути і захопити молодь, яка вже з природи рветься до ідеалів (Пр. в нед. 2. вел. посту — поведення Христа супроти фарисеїв, або в 5. нед. вел. посту — поведення з Апо-

столами, де учить покори і хто великий в Його царстві). Глядім, як нині учать української літератури. Ученик при розборі творів Шевченка, чи Франка, чи иншого письменника має не тільки зрозуміти саму думку твору, але пізнати всі найкрасші звороти, генезу твору, що автор мав на думці, в яку се прибрав форму, як в життю се примінити і т. д. А божественна стать нашого Спасителя, Його по змозі вірно змальований характер — хочби так, як в 4 ому розділі: „Wieczory nad Lemanem", чиж не зелєктризує нашу молодь? чи не натхне її найкрасшими постановами наслідувати Його в життю, та за превелику Його любов старатися відплатитися Йому щирою любовю? Христос побідив світ, не мечем — як найславнійші полководці, яких руки обагрені кровю соток і тисяч людий, не огнем — як многі стратегіки, що здобуваючи ворожі краї чи міста, не лишили з них навіть каменя на камени, не фільозофічними творами, як многі старинні і модерні мудрці, яких твори не навернули навіть одної вулиці — але своїм словом, життєм, приміром, а сотки, тисячі і міліони покинули всьо, пішли навіть на найстрашнійшу смерть мучеників за Нього і Його справу. Такий висказ переконає всякого, що Христос є правдивим Богом, а його церков, що як ніяка держава, чи іституція, чи династія — стоїть уже близько 2.000 літ — се дійсно діло Боже. Се факти, a contra factum valet nullum argumentum.

Часами скажім гомілію. Така нед. 11 по Сош. про прощення ураз — де євангельський пан дарує свойому довжникови десятки тисяч довгу, а довжник свому товаришеви не хоче дарувати 100 сотиків, чи аж не проситься до сего? Тільки змалюймо того довжника як ученика, який за обиду може і не з повною свідомістю сказану носить в кишенях каміння — або під блюзою здоровенний патик, щоби пімститися на свому товаришеви, а побачимо, як молодь цікаво, з запертим віддихом буде нас слухати. Або в нед. 21. розбираючи притчу про сівача, поділім молодь на шість категорій: а) тих, що на них паде зерно божої правди чи світської науки — гейби на дорогу, — бо вони в школі вічно розсіяні, не уважають, читають якусь книжку, пишуть в часі викладу якусь задачу, бо до їх серця мають приступ без розбору всякі впливи і засади (найгірший товариш, найплюгавійша книжка, часопись дуже масна); б) тих, що їх душа, гейби твердий камінь-опока, окрита тільки зверха тоненькою верствою ніби урожайної почви, а в прочім грубе лінивство, страшний егоїзм, лихі налоги, — бо він собі з гори сказав, я математики абсолютно навчитися не всилі — історичної дати ніяким робом не затямить; в) тих, що на їх душу слово боже паде гейби в тернину, бо футбаль, кіно, театр, танці, відчити, квестії соціяльні, економічні, фільософічні, політичні, немов колючки і галузки терневі не дають йому принятися; г) тих — що вчаться, але мало талановиті, то лиш в 30; д) тих — що більше працьовиті і спосібні — тоді в 60;

е) таких — що дуже спосібні, а тоді одно зернятко при добрій праці — дає прибуток в сотеро. Коли так сю притчу зааплікуємо, то побачимо, як кождий ученик буде уважати і міркувати, до якої категорії він належить. В одній гімназії два опікуни кляс і одна кляса просила навіть катехита, щоби в найблизшу неділю ту саму ексорту ще раз повторив. — В гомілії на нед. 33. можна дуже гарно виказати, як належить і як не належить молитися.

А саме: Христос підмічує у фарисея три ось такі моменти: а) тиснувся дуже наперед (щоби показатися), б) стояв гордо (крутиться, говорить з другими, як дзвонять, не клякає, а стоїть гордо, водить очима по цілій церкві, заглядає хто є, кланяється тим, на кім йому залежить), г) сама молитва (чиста хвальба, о нич не просить, не дякує, не перепрошує за гріхи). В митаря противно: а) стає коло порога (де є місце, не розглядається — забуває за світ і свої справи), б) осуджує сам себе (думає де він, перед ким стоїть, чого ту прийшов), г) молиться (побожно, з сокрушеним серцем, о річи для божої слави і своє спасеннє). Гадаю, що молодь легко се затямить, і як прийде до церкви, сейчас нагадає собі добру молитву митаря — і грішну фарисея. В неділю „о блуднім сині“ змалюймо перед учениками образ блудного сина, але ученика, а саме підчеркнім, як блудний син ходить до школи, не вчиться, пристає з лихими товаришами, що не ходять до школи, як вони його вчать: говорити неправду, красти, курити, пити алькоголь, співати погані пісні, малювати огидні образки ріжних нечистих гріхів (у клясах найвисших згадати обережно про онанію), як дістає зі всіх предметів трету клясу і як його виганяють зі всіх шкіл; як він шукає собі заняття і як він паде в найгірші пороки, та як з них потім двигається. Така ексорта — виголошена з вервою — мусить порушити учеників і отворити їм очи на не одну небезпеку — а заразом подасть лік і вказівки, як ратуватися від душевної, а то і від фізичної загибелі.

Иншого року можна обговорити в ексортах пр.: Отче наш, після Штольца, Богородице Діво, 6 правд віри. Перед Різдвом говорити на тему: Чого нас учить вифлеємська стайня: а) покори, б) погорди богацтва, г) де Христос — то хочби се була і стайня, там небо — без нього і палата — се стайня), Ісус-дитя: а) терпеливости, б) послуху, г) втікати перед Іродом гріхом), 3 царі, звізда, пастирі, Ангели, Марія і Йосиф. Перед великоднем пояснити належить услівя доброї сповіди, або страсти Христові — вибираючи події відповідні для молоді (пр. Юда — тип людини захланної на гроші — всі нинішні дефравданти і самовбийники), св. Петро (добрий, але хитрий характер — при помочі Божій вироблюється), Ірод (тип людини, що лежить в нечистім налозі, Хр. до нього не обізвався ні словом, бо був негідний того), Каяфа (крутій, вирафінований облудник), Пилат (лю-

дина без власного я — без переконань, всього боїться, нерішучий). По великодни надається дуже говорити ексорти про: Серце Христове, про Пр. Евхаристію (пр. розбірати книжочку о. Лежогубського: Христос між нами, або котренебудь посланіє наших Пр. Епископів, а є їх кілька — дуже добрих). — Часами треба сказати ексорту патріотичну: пр. на св, Димитрія — про Димитрієву суботу — (напад Татар на наші землі 1241 року, як то за віру і батьківщину боролись наші предки — і як за упокой їх душ тодішний митрополит враз з епископами установили поки світа і сонця поминальну суботу перед св. Димитрієм, бо князь Данило саме на св. Димитрія був тоді в Києві і на тім соборі вибірався до хана з поклоном), або в суботу перед Зеленими Святами — за тих всіх що лягли головами за красшу долю свого народу, (можна говорити на тему: dulce et decorum pro patria mori). Можна рівнож в одну з неділь обговорити тему, що таке правдивий патріотизм (сповняти точно і совісно свої обовязки та так поводитися, щоб своїм життям та ділами не принести ніколи ганьби свому народови) і доказати його на життю Христа Спасителя і Святих (пр. св. Йосафата). — Правда, при оброблюванню отсих — висше наведених тем — треба часами таки добре напрацюватися — подумати і прочитати не одну книжку, але се оплатиться, бо з такої ексорти безпечно буде хосен, молодь чогось навчиться, порушиться її волю до ділання; по друге се наш святий обовязок, яко строїтелів тайн Христових, а св. Павло виразно каже: Горе мні, аще не благовіствую.

III. Як голосити ексорти? Ту, по моїй думці, належить навести бодай важнійші правила гомілєтики, а справа буде ясна. 1. Перш усього треба до ексорти добре приготовитися. А як саме? Читати і читати, се річ конечна. А гомілєтична література є вже і у нас досить поважна, а проче вичитувати у чужих. Катехит повинен набувати все нові книжки, бодай одну в кварталі. А звідки гроші? треба відложити все якийсь гріш, інтересуватися тим, що появляється доброго, і купувати. Перечитане з книжок треба собі записувати в якімсь зшитку і то в певнім порядку (азбуці), а в потребі будемо мати все під рукою. З початку треба цілу ексорту написати і вивчити добре на память, а згодом вистарчить уложити собі точки. 2. Перед самою ексортою просити Бога в короткій молитві о поміч і благословення, бо як каже св. Павло, ні сей, що сіє, ні той, що підливає, не має значіння, а Бог, що дає ріст. 3. Говорити коротко — від 15 до 20 хвиль. В часах елєктрики, літаків, телєфонів все навикло до того, щоби не довго, тож і ексорта не може бути виїмком. 4. Ніколи ex abrupto — хиба дійсно нагла потреба нас примушує до того, та і тоді — красше сказати ексорту, котру вже раз говорилося — mutatis mutandis, а не пускатися на судьбу щастя і не вміти потім найти в ексорті амінь — бо нагадається ще щось і завертається

знова до вже обговореної теми, а кінця годі найти. 5) Говорити популярно, приступно, короткими реченями, щоби молодь нас розуміла. 6. Мова доконче мусить бути літературна, поодинокі вискази і наголос такий, який молодь чує на лєкції рідної мови, а сего вчимося через читаннє наших новійших літературних творів. 7. Виголошувати ексорту інтересно, навязувати вічно до студентського життя, щоби учень відчував, що се про нього і до нього говориться, з одушевленнєм і теплом, щоби загріти і порушити волю. Якщо се можливо, то з катедри — з підвисшеного місця — щоби бачити всіх перед собою; не монотонно, не тихо, не з криком, але з відповідною модуляцією голосу. 8. Не страшити вічно молодь пеклом, ні не представляти заєдно Бога, як такого, мо чигає тільки на нас, щоби за найменшу дурницю вкинути нас в пекло. Не порушувати справ личних, ні квестий, які молодь мало обходять, а мати виключно славу Божу і спасіннє душі на меті. 9. Нехай в ексорті ніколи не бракує доброго приміру з життя, чи історії — найкрасше, якби так з нашої рідної, часами з читанки кляс нормальних, або з якої збірки примірів. (Scherer, Spirago Exempellexikon у Herdera в Відни, або ks. Makłowicz Kołomyja), ut veritas pateat (св. Августин). 10. Добра се річ піти послухати ексорти якогось катехита, або якого доброго проповідника, а що по більших містах не тяжко. 11. В часі говорення не замикати очий, не бавитися якимсь предметом (пр. годинником, олівцем), але глядіти на молодь. Не висказуватися про нікого згірдно пр.: якийсь там Драгоманів, Дрепер, бо можна мати з сеї причини великі неприємности. Що до поезії, то добре ту і там зацитувати якогось поважного письменника, але не забогато і не за довгі виїмки. Одним словом ексорта хай буде вірною відбиткою слів св. Павла: обличи, запрети, умоли со всяким долготерпінієм і ученієм". Якщо така буде ексорта, певно стане вона неабияким середником релігійного виховання, а користь з неї буде велика.

На прикінці насувається ще питаннє, що діяти тоді, коли мимо всіх наших заходів, праці і молитви спостерігаємо у молоді все таки промахи і блуди, бачимо, що не всі йдуть за Христом, не всі ступають шляхом Иого заповідий, а може, що деякі ставлять прямо опір нашому діланню, що здорове зерно божої правди не принимається в їхніх серцях? Замісць простої відповіди прошу ще хвилину послухати оттакого приміру: Ковальський майстер працює над виробом залізної штаби. Ось вона майже готова. Та з великим переляком добачує наш майстер, що на штабі показується риса. „Може се спричинити втрату життя людині" — подумав наш робітник — „штаба не добре викінчена", і забирається наново до роботи. Кладе штабу ще раз в огонь, а потім так довго її перековує, поки риса не зникла. Сеї роботи коваля ніхто не запримітив, тільки його Ангел сторож, що

вельми тішиться його солідністю. По часі ужито тої штаби до будови мосту. Вона найшлася якраз над найбільшою глубиною ріки. І ось тим мостом переїжджає залізничий поїзд. Цілий міст дрожить під його тягарем. Наша штаба гнеться дещо, та не пукла, бо коваль її міцно перекував. Сим робом уратувалося життє неодної людини, бо поїзд перейшов ціло. Та коваль довідується про це аж в годину смерти і то від свойого Ангела сторожа. — Молодь, яку ми виховуємо, се немов та штаба в руках майстра коваля. Помимо нашої зусильної праці вона виказує часами значні риси, а то і проступки в свойому моральному діланню чи поведенню. Та ми перекуймо її при всякій нагоді, неустанно в огні Божої любови, в страсі Його святих законів, а будьмо певні, шо імена всіх тих, які на довгому життєвому мості під тягарем ріжних покус, пристрастий і світових принад не зломилися, але ще богато другим, яким доля судила жити разом з ними, вратували духове життє, будуть в годині смерти почислені на наш рахунок — як нагорода за совісне душпастирство в школі.

О. НЕВІДОМИЙ.

З переказів перемиської Епархії.

„Такі мої всі“.

На львівськім Синоді найживійшу участь брали Отці з перемиської Епархії. Їх займало ділово кожде предложення просинодальної (метрополітальної) комісії: многі з тих предложень підпадали в комісіях строгій критиці головно з боку Перемишляків, і або упадали зовсім яко для Церкви маловартні, її духови противні, або зістали значно змодифіковані, щоби вийшли на справдішне добро нашої гр. кат. Церкви, при чім не обійшлося без завзятої закулісової борби з Отцями з других епархій, з котрих деякі були лише синодальними статистами, без власної здорової думки і волі. Критичну діяльність Отців Перемишляків завважав і делєгат Римського Престола, мс. Чіяска, виражаючися до їх Епископа, пок. Пелеша: Твої „гірняки (montani) дуже образовані, але і дуже упертi“; — на шо Епископ відповів: „такі мої в с і!“

Ті вискази, зроблені за метрополітальним столом, стали Отцям відомі в тім самім дні, і очевидно се піднесло на Синоді престіж Перемишляків. Але по стільки літах можна вже розібрати: чи пок. Еп. Пелеш висказом о священиках своєї епархії лише чванився, чи сказав правду?

На се маємо мотивовані докази в самім складі Отців з перемиської Епархії. З вибору Епископа ввійшло в Синод число з усіх епархій найменше, але ате личности в клирі найенергічнійші, знані з незвичайних в церковнім обсягу діл, маючі повне довіря клиру, нераз опоненти самому Еписко-

пови, де зайшла (рідка впрочім) потреба. Про них він знав, що ними руководить виключно совісна дбалість о добро Церкви і її Епископа. З вибору капітули ввійшли в синод мужі рішучі, посідаючі повне довіря клиру. З вибору самого клиру (деканатами) вийшли узнані найчільнійші личности, зобовязані надто попереду повзятими директивами синодальної праці і бачности. Доктори Богословія врешті з сеї Епархії, хоч службово відорвані від звязи з епархіяльним клиром, не спроневірилися інтересам тогож клиру, а обстоювали горячо законні права гр.-кат. Церкви, її клиру і її вірних, навіть всупереч практиці латинян.

Такий склад синодальнинх Отців могла дати перемиська Епархія тому, що в ній яко на пограничю обох обрядів виробився протягом століть тип своїй східній Церкві до пожертви вірного, до упертости чуйного жовніра, що важиться і далекому від себе командантови давати осторогу: се, що Ти захотів, є виломом в нашій твердині, я на се не можу мовчати, мої браття зворохобляться проти мене і тебе... І розважний комендант цінить таку упертість основану на знанню місцевих обставин і на обопільній вірности одній справі, і радіє, якщо по совісти можна сказати: такі, що обслугують і сторожать віддану мені область, є мої в с і!

Се є переказ недавної ще давнини. Чи і днесь, за прикладом тамтих, ми такі? характерні всі? Бо лише тоді буде обезпека, ne salus Ecclesiae detrimentum capiat...

Перекази про Епископа Рилла.

1. Заборона вступу в катедральну церков.

В кругах давного перемиського міщанства 60. років минулого століття оповідано таке:

За Марії Тереси дано на Епископа в Перемишли о. Рилла з Холму, вихованка тодішних Василіян, ворожо настроєного до білого клиру. Про нього йшла чутка, що він має златинщити нашу, руську віру. Міщанство вкололо се тяжко; декого з наших священиків наші питали, всі стискали раменами. Питали: а постоїте за нашу віру? — Постоїмо всі, відказали наші. — То приходіть перед церков, коли буде визначений день на перший вступ нового Епископа до церкви.

Той день прийшов. Перед церквою зібралася тьма міщан і хлопів з близьких сіл. І священиків зїхалося стільки, як ніколи, а найстарші при самих дверах. Приїхав новий Епископ. А нарід збитою лавою не розступається, до церкви не пускає, зчиняє галас. На силу гайдуки зробили перехід. Епископ висів з карити, вбрався в ризи, і з жезлом у руці іде до церкви. Та священики не уступаються, а двері церкви замкнені. Тогді виступає один з найстарших, а в нього

в руці таца, а на ній церковні ключі, і каже: Про Вас, Преосвящений, прийшла до нас чутка, що Ви маєте намір переіначити нашу грецьку віру на латинство. Ось ключі до сеї катедри. Але вона зачинена, і вхід до неї стереже той клир і той нарід. Я не можу віддати Вам сих ключів, поки на Хрест св. не присягнете перед клиром і народом, що нашу грецьку віру все будете у всім заховувати і боронити і не вводити жадних латинських практик, які можуть бути добрі, але не для нас.

Епископ присяг. Тоді той, що говорив, озвався: Ви священики і ти, народе, чули присягу. Чи пустити Епископа до катедри? І всі озвалися: Слава Богу! Пустити, пустити!

Так мав відбутися після оповідання синів, або внуків тодішнього перемиського міщанства з передмістя Вільче, котрого стара деревляна церков була тоді катедрою Епископа, — перший вступ Еп. Рилла до сеї катедри.

2. Пригода з оплатком.

Мимо присяги якщо вона була дійсним фактом при інтронізації еп. Рилла, тойже таки не позбувся спокус на введження латинства в гр.-кат. обряд. Одною з таких спокус було касування агнця, а заводження оплатка до Служби Божої.

В катедрі мусіли священики піддатися примусови Епископа, бо він був дуже мстивий. Але сей примус трівав коротко, завдяки одному припадкови. В одно велике свято целєбрував в присутности Епископа один з крилошан, очевидно на оплатку. В часі великого входу, коли чаша і діскос з оплатком урочисто переноситься з жертвенника на олтар, напав целєбранта кашель; при його подмуху фуркнув оплаток з дискоса і впав на землю. Всі в церкві заворушилися, озвалися кличі: сам Бог противиться оплаткови в нашій Церкві!

Службу Божу перервано; постаранося о просфору, відправлено наново проскомидію з агнцем; повторено великий вхід, і від того часу спокуса до оплатка устала.

3. Був Шумлянський — не шумів...

Особистість Епископа Рилла була визначна ще і тим, що був се чоловік неприступний, безгранично зарозумілий і гордий, несправедливий і мстивий. Таким бодай представляє його традиція. Після шематизму був він перемиським Епископом від 1780 до 1793. р.; аж надто довгий час, щоби записатися в памяти клиру.

І в сій памяти записала його дійсно ось яка приповідка:

Був Шумлянський — не шумів;
Був Шептицький — не шипів;
І ти, Рилло — не рий!

Якщо про всіх дальших його наслідників на перемиському престолі є в історії Церкви, в клирі, а врешті і в перемиській катедрі якась почесна бодай згадка, про Епископа Рилла історія мовчить. А час його епископства припадає саме в перші роки австрійського режиму, в час сприятливійших відносин сего режиму до гр.-кат. Церкви, її Епархії і її вірних, в час горячих заходів його попередника Атаназія Шептицького і його наслідника Антонія Ангеловича о зноснійшу долю для сеї Церкви. Чи справді ся доля була для нього так байдужна, так чужа його поглядам, як се переказує традиція?

Його тіло спочиває в криптах теперішної катедри. І тут десь в 40-45 роках минулого століття не минула його міщанська погорда. Оповідано в тих кругах: що міщанські дівчата, впущені церковною прислугою в підземелля, віднайшли домовину покійника і повторювали в горі наведену приповідку.

Нові книжки.

О. Теодор Савойка: **Гомілійні науки на неділі** (на зачалах апостолів). Жовква 1924. Стр. 464. Ціна? Поручаємо П. Т. Отцям душпастирям серію сих нових проповідий звісного й цінєного автора. Рецензію подамо пійнійше.

Календар Місіонара на р. 1925. Річник XXII. Стр. 152. Вінєта на окладинці прегарна. Зміст ріжнородний. Закинути би сьому змістови хиба тільки се, що забогато місця в ньому займає „Блудний Син“ (біблійна драма в пятьох відслонах) — марна собі „драма“. Всеж таки — з огляду на цілий зміст — календар гідний, щоби його поручити.

Гариїл Костельник: **Великі люди** з біблійного музею, оповідання під теперішню й усяку пору. Львів 1925. Стр. 163. Ціна 3 зл. Видано тільки мале число примірників (500), тому хто бажає мати сю книжечку, повинен поспішитися із замовленням.

Проф. І. Огієнко: **Наголос чужих слів в українській літературній мові.** Стр. 10.

„Цікаві оповідання“ видання Марійського Товариства Молоді. Виходить книжечкамн що місяця Кожда книжечка обіймає около 150 сторін друку на трівкім, гарнім, передвоєннім папері. Гарна, легка форма цих незвичайно цікавих оповідань, приковує до себе увагу дітвори та вщіплює в їхні серця здорові засади моралі. Своїм змістом ці оповідання не тільки вказують дітворі на високі ідеали виплекані під впливом благодатних лучів християнської віри, але заохочують до їх наслідування в щоденнім життю.

В приступний для діточого ума спосіб, лучать вони „теорію“ з „практикою“, подаючи дітворі на примірах, схо-

плених з їхнього життя вказівки, як належить при всякій нагоді використати та приноровити в практиці ті засади віри та моралі, які їй подається вже то в школі, вже то в церкві.

О. катехити та парохи повинні справді сердечно повитати появу цих „Оповідань“, які в немалій мірі улекшують іхню працю над виплеканням в діточих душах високих чеснот християнського життя. Даючи в руки дітвори ці оповідання, поширюють вони свій вплив поза проповідницю, чи шкільну салю. *о. Н.*

Жертва дитини (Ф. Й. Фінн.) з англійського: *Іван Бідний.* Жовква 1924. Як антідот на гіршачу, неморальну, навіть протирелігійну літературу, яка чимраз більше поширюється в кругах середньо-шкільної молоді, видає Марійське Т-во у Львові бібліотеку католицького напрямку п. н. „Цікаві оповідання“.

Що досі вийшло, се — перекладні оповідання з чужих літератур. Кожному поклонникови правди радітиб над сим явищем, бо вже давно відчувано в нас потребу такої літератури для доростаючої молоді.

Та на жаль декотрі з перших випусків сеї бібліотечки не піднесені до такої уровені, щоби могли виповнити недостачі і потреби нашої христ.-кат. літератури.

От, хочби: „Жертва дитини“. (Оповідання основане на американському життю.)

Банкир Мертон, атеїст, вириває і з душі своєї дружини віру в Бога, одначе донечку посилає в монастирську школу. Незвичайно розумна, а як ангел чиста, дитинка своїм життям і смертю виєднює в Бога ласку навернення для родичів.

Фабула гарна, але її переведення — пожалься Боже!

Якийсь Іван Бідний (знать псевдонім) є або Англійцем, який щойно вчиться вкраїнської граматики, або є Українцем, який трохи десь привчився кухонної англійщини і мав відвагу взятися до переводу сего оповідання.

Бесіда книжечки се мішанина літературної мови з борщівським діялєктом. Перекладчик зовсім не знає духа нашої милозвучної мови, а від граматичних і стилістичних похибок в книжечці аж кишить. В слід за сим вийшов переклад невироблений, невдатний, а місцями незрозумілий.

Для ілюстрації один — другий примір.

На ст. 11. читаємо:

„Як лише увійшла донечка до кімнати, привиталася сердечно з батьком, опісля кинулася в обійми пані Мертон, а ця знов пригорнула її до серця на взір усіх любячих материй, що як думаю походить ще з часів матери Еви.“

Що се має означати сей останний член періоду?

Або на 10. ст.:

— „Таке то подібне до моєї малої дівчинки“ — говорила мати і все пестила Аду і боролася з тим немилим почуванням, якого дізнавала завсіди підчас такої розмови з донькою, тимбільше прикрійше, що не вміла здати собі з нього справи“.

Або на 51. ст.:

„по словам кардинала Менінґа простенький ум дитини податливійший для зрозуміння обявленої Правди, як уми фільософів та сумнівників, засліплений і звужений безглуздим і упертим сумнівом.“

Чий ум засліплений і „звужений“?

Така то плутанина часто переплутується в бігу оповідання.

Хибна складня речень, архаїзми, провінціоналізми, тотожня, відсутність розділових знаків, або невміле їх кладення (пр. в повних реченнях) і другі правописні хиби являються майже на кождій сторінці.

Автор невміло достроюючись до надніпрянщини зовсім виелімінував „в“, а заступив його через „у“.

Отже; „любили **у** цім“, „мамця **у**шила“, „пізнаєте **у**же“ і т. д.

Одним словом — з мови переводу вийшла така тарабанщина, якої не дарується і учневи І. кл. ґімн.

Звертаємо увагу шановних видавців, яких добрі наміри і труди вповні узнаємо, що так невмілим обробленням книжочок шкодиться ідеї „Цікавих оповідань“ тай обнижується престіж самого видавництва.

Великий Інформаційний Калєндар „Друкар“ на 1925 рік. Видання Кооперативи „Друкар“ у Львові. Ціна 3 зол. Калєндар чисто **інформаційний** і тому можемо поручити його нашим Читачам, тим більше, що находяться в ньому інформації, потрібні кождому в щоденному життю.

ВСЯЧИНА.

Теперішні конґреґації, трибунали і канцелярії Апостольського Престола. Кромі колеґії кардиналів є І. конґреґації. 1) Congregatio S. Officii, давнійше звана Congreg. Romanae et Universalis Inquisitionis, заведена 1542 р. через П. Петра III., найважнійша з конґреґацій, бо до неї належить нпр. охорона науки кат. о вірі і обичаях, рішення в справах віри, — длятого префектом її є Св Отець. 2) Congregatio consistorialis, заведена 1587 через П. Сикста V., до котрої належать нпр. приготовання справ на „консисторію“ основання і обсадження епископств. Префектом її є рівнож Св. Отець. 3) Congregatio de disciplina Sacramentorum (в скороченню Congr. de Sacram.) наново через П. Пія X. 1908 р. заведена. 4) Congr. Concilii Tridentini, зав. 1564 через П. Пія.

5) Congr. de Religiosis vel negotiis religiosorum sodalium praeposita. 6) Congr. de propaganda fide — засн 1622 р. через П. Григорія XV. — є ще й тепер найвисшою властю для місійних країв. 7) Congr. sacrorum rituum. 8) Congr. caeremonialis. 9) Congr. pro negotiis eccles. extraordinariis — заснована 1793, зреорганізована 1814 р. 10) Congr. de Seminariis et Studiorum Universitatibus, основ. 1587, зреорганізована 1824 і остаточно 1915 через П. Венедикта XV. 11) Congr. pro ecclesia orientali, засн. 1917 через П. Венедикта XV. 12) Congr. rev. fabricae St. Petri. II. Суди (трибунали) 1) Sacra Poenitentiaria. 2) Sacra Rota Romana. 3) Signatura Apostolica. Пенітенціярія має справи pro foro interno, Rota pro foro externo. III. Уряди або канцелярії (officia): 1) Cancellaria Apostolica — видає нпр. папські буллі при важних справах. 2) Dataria Apost. — менші справи має. 3) Camera Apost. — заряд маєтків. 4) Secretaria status — префект кардинал є в одній особі і міністром державним (Staatssekretär) і міністром закордонних справ. IV. Комісії. 1) Комісія для біблійних студій засн. П. Львом XIII. 1902 р. 2) Комісії для інтерпретації нового церковного кодексу засн. 1917 П. Венедиктом XV. 3) Комісія в справі ревізії і поправи Вульгати.

(Подано після Taschenkalendär und Kirchl. statist. Jahrbuch für den kathol. Klerus 1925 Regensburg—Verlagsanstalt vorm. Manz — зложив о. нос. Ганкевич.)

Занепад царгородського патріярхату. Часописи принесли вістку, що головою православної церкви має стати югославянський король Олександер на місце російського царя. Ніхто на світі не маниться надією, що сей факт буде мати якийсь вплив на дальшу судьбу сеї церкви та спинить її розвал, який найяркійше виступив в „центрі і огнищи православія“ — в царгородському патріярхаті.

Ще в Льозані домагалася турецька делегація перенесення патріярха з Царгороду. З огляду на Греків воліли побідні держави не торкати патріярха, але полишено йому лиш управу церкви і виключно релігійні діла, а віднято йому політичні, громадянські і адміністраційні функції.

Фанар морально розкладається, тратить свій престіж. Від початку сего року ведеться соблазняюча борба між трома патріярхами. Патріярхом був Мелетій, що з огляду на своє становище удержував взаємини з англорським правительством і через те визвав негодованнє Греків. Галатські Греки вдерлися в Фанар, усунули і вигнали патріярха, набили всіх епископів і вибрали нового патріярха Григорія VII., який саме щойно вмер,

Епископ Евтимій, виклятий Мелетієм, а піддержуваний турецькими властями, виступив тоді проти Григорія, оголосив себе царгородським патріярхом і головою церкви, та обіцяв правительству замирити Греків і вести угодову політику.

Григорій підняв борбу проти свого суперника, прилюдно в часописях закинув йому многі злочини, змалював його зрадником свого народу і турецьким підлизнем. Опісля віддано сей спір до порішення світському судови, і усунений патріярх Мелетій старається при помочи турецьких властий відзискати престіж, відобраний йому силою. Борба трох претендентів до патріяршого престола та тяганина по судах не скінчилася аж до смерти Григорія. Се визвало загальне негодованнѧ та соблазнь вірних і так підорвало повагу і значіннѧ патріярха, що його перенесенння з Царгороду не стрінулоби великого опору Греків і їх покровителів-французів.

Підносимо сей сумний факт тому, бо правлячі круги бажають зробити саме царгородського патріярха головою православної української церкви в Польщі.

Конкордат. Як довідуємося з достовірного жерела, справа конкордату в Польщі не є ще така близька поладженню, як про се доносили польські часописи. Певна річ, що Рим боронить католицьку церкву й духовенство в Польщі, й енергічно противиться забаганкам польського правительства, якого цілі були виложені в часописах.

Повідомлення. Виділ Т-ва св. Ап. Павла у Львові повідомляє, що Ініціятивний Виділ Кружка ім. св. Йосафата в поморянськім деканаті перестав істнувати як кружкова централя, а відтепер функціонуватиме як Кружок Т-ва св. Ап. Павла в поморян. деканаті. Весь організаційний доробок переходить на власність Т-ва св. Ап. Павла у Львові. Отся зміна є вислідом зрозуміння, що наше духовенство не повинно розбивати себе на ріжні організаційні Т-ва, але згуртуватися в Краєвому Т-ві св. Ап. Павла.

В справі ювілейної подорожі до Риму. Наша інформація (подана в попередному числі „Ниви“) про відложення сеї подорожі наосінь 1925 р. показалася **неправдивою**. Ювилейна подорож відбудеться **весною** 1925.

Загальні Збори церковної кооперативи „Достава“ відбулися у Львові дня 17. грудня с. р. Хоч нинішний час є для торговельного світа дуже тяжкий, однак вислід діяльности „Достави“ показався вдоволяючий. Наслідком того призначено з чистого зиску, крім звичайних датків на ріжні культурні і гуманітарні цілі, ще поважну квоту на фонд священичих вдовиць і сиріт у вс х трох епархіях. Найважнійшою справою, яку на зборах піднесено була потреба більшого оборотового капіталу. Товар, особливо заграничний, сильно подорожів, а в додатку мусить бути з гори оплачений. Щоби удержати його в відповідній скількости і дати сторонам більший вибір, треба отже мати дуже великого гроша. Тому ухвалено відкликатись до всеч Духовенства, щоби задля церковної справи само вступало в члени і вписувало в „Доставу“ також всі церкви, і тим способом збільшило оборотовий капітал. Як членський уділ назначені 10 зол., а для нових членів ще 1 зол. вписового. — В дирекцію входять: о. Василь Лициняк, інж Савойка і о. Николай Галянт.

Зміст XIX. річника „Ниви“ (1924 р.).

Редакційні статті: З новим роком, стр. 1—2 (ч. I.); До відома, стр. 41—42 (ч. II.—III.); Новий епископ для американських Українців, 145—146 (V.—VI.); Нова ера в життю мукачівської епархії, 209—211 (VII.—VIII.); Нерозважні здогади, 293—294 (IX.); Преосвящ. Йосиф, Луцький епископ, львівським суфраганом, 325—326 (X.—XI.); Час ділати, 389—390 (XII.).

Статті авторів:

О. М. А.: Під розвагу духовенству Ліського деканату і всему духовенству, 310—320 (IX.).

о. Роман Берест: Як уладити місію, 78—83 (II.—III.).

о. С. Біленький: Пляни науки релігії в народних школах, 18—21 (I.), 70—75 (II.—III.), 182—187 (V.—VI.), 334—338 (X.—XI.).

Еп. Й. Боцян: Великий Ювілей, 1—13 (I.).

о. Др. Галущинський ЧСВВ.: Послання св. Ап, Павла, 26—29 (I.), 65—69 (II.—III.).

Домет: Причина браку однообразности в наших богослуженнях, 21—26 (I.), 51—53 (II.—III.); Дещо із богослужебних обрядів, 92—94 (II.—III.), 128—133 (IV.).

Свящ. З.: Кілька уваг у справі уряджування місій, 321—322 (IX.).

Др. У. Карпюк: Іреністи, 250—253 (VII.—VIII.).

о. Ст. Ковалів: Наука св. Томи з Аквіну, 245—250 (VII.—VIII.).

о. Ол. Коренець: На поміч браттям у Боснії, 277—278 (VII.—VIII.).

о Др. Гавр. Костельник: Доля Уннії, 13—15 (I.), 42—51 (II.—III.), 300—308 (IX.); Сотворення, 68—76 (II.—III.), 175—182 (V.—VI.), 221—232 (VI.—VII.); „Віз і перевіз“, 257—268 (VII.—VIII.); Лист до о. крил. В., 189—193 (V.—VI.).

о. Др. Г. Костельник і о. Др. В. Лаба: Respice finem, 110—128 (IV.).

О. Кучкуда: Проєкт розвязки проблєми АЕпарх. вдов. сиріт. фонду, 362—364 (X.—XI.).

о. Др. Я. Левицький: З приводу Загальн. Зборів „Просвіти“, 90—91 (II.—III.); Церква й державний устрій, 169—172 (V.—VI.).

о. В. Лициняк: Доля вдів і сиріт по священиках, 330—334 (X.—XI.).

М. С.: Жонатий священик у відповідь нежонатому на його письмо п. з. „Жонатий клир а безженство клиру“, 338—359 (X.—XI.).

2-25

о. Др. Масцюх: Дещо про автокефальні церкви, 172—175 (V.—VI.).

П. Павлюк і К. Лаврінович: Почаївський монастир, 232—245 (VII.—VIII.).

о. І. Рудович: Мученича смерть св. Йосафата..., 54—65 (II.—III.), 136—138 (IV.), 146—153 (V—VI), 211—216 (VII.—VIII.); Памяти Праведного (спомини по бл. п. о. пралаті Ізид. Дольницькім), 106—108 (IV.); Проєкт пляну до науки релігії в учитель. семінаріях, 274—277 (VII.—VIII.): Перед 25-ти роками 394—402 ((XII.); Перше й зразкове св. Йосафатівське свято, 82—84 (II.—III.).

о. Др. Сліпий: Св. Тома і теольогія Сходу, 391—393 (XII.).

о. Й. Смеречинський: * * *, 312—319 (IX.).

о. А. Солодух: Католицизм і протестантизм, 15—18 (I.).

о. Др. Тарнавський: Наша оборона, 153—169 (V.—VI.), 216—227 (VII.—VIII.).

о. Др. Фіґоль: Ексорта як середник виховання 402—411 (XII.).

о. П. Хомин: Уніоністичний конгрес на Велеграді, 312—316 (IX).

о. Клим Шептицький: Про значіння св. Йосафата..., 294—300 (IX.), 327—330 (X.—XI.).

о. Ігн. Юхнович: Доля організації гр.-кат. духовенства скільського повіту, 298—274 (VII.—VIII.).

Місії, 278—281 (VII.—VIII.), 364—375 (X.—XI.) **Дописи з деканатів,** 133—135 (IV.), 194—196 (V.—VI.), 281—285 (VII.—VIII.). **Звіти зі Загальних Зборів** Т-ва Ап. Павла, 253—256 (VII—VIII.), вдовичо-сирітського фонду львівської АЕпархії, 359—360 (X.—XI.). **Некрольоґи,** 29—32 (I.), 193—194 (V.—VI.). **Ювілейна подорож до Риму** (поклик), 360—361 (X.—XI.). **Зі світа. Нові книжки. Всячина.**

*

Гомілєтична частина.

о. Др. Рудольф Горски (в перекладі о. Плятона Картинського): Богач і Лазар (шість проповідий на великий піст), стр. 10—24 (II.—III.), 28—32 (IV.), 33—43 (V.—VI.).

о. А. Ґаландюк: Дві науки на май, 25—28 (IV.).

о. Ст. Ковалів: Привитання парохіян 7—8 (I.), 9—10 (II.—III.).

Тома Ксенікепульос (переклав еп. О. Б.): Похвальна промова про св. свящм. Йосафата, 1—6 (I.).

о. Др. Г. Костельник: Начерк проповіди на XI. неділю по Сош. св. Духа, 47—48 (V.—VI.).

о. Василь Навроцький: Парохіяльні реколєкції (шість проповідий), 49—56 (IX.), 57—64 (X.—XI.), 65—72 (XII.).

ЛЬ АН УРСР
5054

